

Mx 198 363

การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

นางสาวอรอุมา รัตนพล

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. 2562

สงวนลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ใบอนุญาตวิทยานิพนธ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อง : การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

วิจัย : นางสาวอรอุมา รัตนพล

ได้รับอนุมัติเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล วรรค์คำ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนพฤกษ์ ชามะรัตน์)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.พิชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ)

ชื่อเรื่อง : การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วม
ของประชาชน

ผู้วิจัย : นางสาวอรอุมา รัตนพล

ปริญญา : รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐศาสตร์)
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อาจารย์ที่ปรึกษา : อาจารย์ ดร. ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ
รองศาสตราจารย์ ดร. ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ

ปีการศึกษา : 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนและเพื่อเปรียบเทียบการจัดการขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชนานเมือง ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชนและประชาชนผู้ร่วมในกิจกรรมการจัดการขยะในชุมชนซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 35 คน แบ่งเป็นตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และประชาชน โดยสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า จัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการกำหนดนโยบายการกระจายอำนาจให้กับชุมชน ตลอดทั้งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการชุมชน ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนในการจัดการชุมชน โดยมีการสร้างความเข้าใจและอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายชุมชน ประชาชน เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงการจัดการขยะโดยชุมชน โดยเฉพาะมีความเข้าใจในการคัดแยกขยะในครัวเรือน การปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน นอกจากนั้นเมื่อเปรียบเทียบการจัดการขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชนานเมือง ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ชุมชนโนนหนองวัด 1 ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น และพื้นที่ชานเมือง ได้แก่ ชุมชนหัวถนน ในเขตเทศบาลตำบลพระลับ พบว่า เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการจัดการขยะโดยผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนได้มีบทบาทในการจัดการชุมชน เกิดเครือข่ายในชุมชน จากการศึกษาวิจัยในบริบทสภาพทั่วไปในเขตเมืองย่อมมีความหลากหลายทางนิเวศวิทยา ประชากรที่เข้ามาพำนักอาศัยในเขตเมืองย่อมมีความแออัดมากกว่าเขตชานเมือง การปฏิสัมพันธ์ของคนในเมืองก็ย่อมน้อยกว่าในเขตชานเมือง

คำสำคัญ : การจัดการขยะ ชุมชนเมือง อำนาจของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชน

Title : Waste Management in Isan Urban Community : Power and People Participation
Author : Mis. Ornuma Ratanapon
Degree : Political Science Program (Political Science)
Rajabhat Maha Sarakham University
Advisors : Dr. Tatchawat Laosuwan
Associate Professor Dr. Piyaluk Potiwan
Year : 2019

ABSTRACT

The objectives of this research were : (1) to study waste management in the urban communities of Northeastern Thailand, focusing on the dimensions of power and participation, and (2) to compare waste management of urban communities with that of suburban communities, particularly in regard to the dimensions of power and participation. The data for this qualitative study was collected through in-depth interviews and focus group discussions with thirty-five key informants, comprised of employees in local administrative organizations, community leaders, community committee members, and people who participate in community waste management activities.

There are two main findings of this research as follows : (1) waste management in urban Isaan communities follow a decentralization policy as set by the local administrative organizations (LAOs), in which community leaders were assigned responsibility, participation was promoted, community coordination was enhanced through household waste separation and collection, and youth awareness was strengthened; and (2) comparing an urban community (Non Nong Wat 1 in Khon Kaen) to a suburban community (Hua Thanon in Phra Lab) demonstrated that the community leaders and committees participated in waste management, eventually forming a network of communities. While the urban area was very ecologically diverse, it was also more densely populated than the suburban area and had less interaction between community members.

Keywords : Waste Management, Urban Community, People Power,
People Participation

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่ทุกประเทศได้เร่งหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้โลกไม่ถูกทำลายไปมากกว่านี้ ซึ่งการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้มีการส่งเสริมกันอยู่หลายด้าน เช่น การรณรงค์ปลูกต้นไม้เพื่อเพิ่มออกซิเจนให้กับชั้นบรรยากาศ การรณรงค์ให้หยุดเผาทำลายป่า การรักษาแหล่งน้ำ นอกจากนี้การแก้ปัญหาที่ขณะนี้ไม่ว่าประเทศใดๆ รวมทั้งประเทศไทยได้เห็นความสำคัญในการที่จะรีบเร่งแก้ปัญหา โดยกำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติ คือ การแก้ปัญหาขยะ ซึ่งเป็นปัญหาที่คู่กับสังคมไทยมายาวนานและนับวันยังมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น สาเหตุเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะมูลฝอยตามอัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การขยายตัวทางเศรษฐกิจ พฤติกรรมในการอุปโภคบริโภคของประชาชน ในขณะเดียวกันปริมาณขยะมูลฝอยที่มีการจัดการอย่างถูกต้องยังเป็นปัญหาที่ทุกหน่วยงานร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการสำรวจปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้นในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ ในปี พ.ศ. 2559 พบว่า มีปริมาณมูลฝอย จำนวน 27.04 ล้านตัน เก็บขนไปกำจัดอย่างถูกวิธี จำนวน 7.46 ล้านตัน (27%) สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ 5.15 ล้านตัน (19%) และที่เหลือเป็นการกำจัดที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ 14.2 ล้านตัน (54%) และผลการสำรวจปริมาณขยะมูลฝอย ในปี พ.ศ. 2557 พบว่า มีปริมาณมูลฝอยตกค้างสะสม ประมาณ 30.8 ล้านตัน และขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นใหม่ ประมาณ 26.19 ล้านตัน (คู่มือปฏิบัติงานด้านการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, 2560)

ในปี 2561 มีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้น จำนวน 27.8 ล้านตัน เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2560 มีปริมาณเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.64 เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนเมือง และการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมเมือง การเพิ่มขึ้นของประชากร การส่งเสริมการท่องเที่ยว การบริโภคที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยในหลายพื้นที่เพิ่มมากขึ้น (กรมควบคุมมลพิษ, 2562)

นอกจากนี้ปัญหาขยะในเมืองไทยเป็นปัญหาโลกแตกมาเป็นเวลาหลายสิบปีที่เจ้าหน้าที่ทางราชการหน่วยงานวิจัยสถาบันทางการศึกษาพยายามหาหนทางในการแก้ปัญหาเรื่องขยะล้นเมือง ไม่มีที่โดยอมให้ก่อสร้างโรงงานกำจัดขยะใกล้ที่อยู่อาศัยของตนเองทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ทั้งๆที่เสียงบประมาณตั้งมากมายพาเจ้าหน้าที่ไปดูงานที่ต่างประเทศใช้งบประมาณในการรณรงค์ให้ความรู้ใน

การแก้ปัญหาเรื่องขยะมีเทคโนโลยีมากมายที่สามารถจะนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหारेื่องขยะในปัจจุบันยังไม่มีที่ไหนในประเทศไทยสามารถจัดการขยะได้อย่างครบวงจรเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย ซึ่งพอสรุปประเด็นปัญหาได้ ดังนี้ 1) ประชาชนยังติดขัดกับการแก้ไขปัญหาขยะแบบเดิมๆ สถานที่ที่มีกลิ่นเหม็นสกปรกไม่น่าชมมองจนทำให้ไม่มีใครยอมที่จะให้มีการสร้างโรงกำจัดขยะในบริเวณใกล้เคียงกับที่อยู่อาศัยเนื่องจากว่ายังไม่มีที่ใดในประเทศไทยมีระบบจัดการขยะที่ประสบความสำเร็จ สะอาดสถานที่ที่น่าชมมองอย่างที่ไปดูงานที่ต่างประเทศ 2) เทศบาลไม่มีแหล่งกำจัดขยะเนื่องจากสาเหตุข้อแรกเพราะไม่รู้ว่าจะชี้แจงอย่างไรให้ประชาชนในพื้นที่เข้าใจจึงต้องนำขยะไปทิ้งในพื้นที่ห่างไกล นอกพื้นที่ในป่าสถานที่ที่รกร้างสร้างปัญหาให้ชุมชนในพื้นที่นั้นตามมา 3) ทุกคนยังมองไม่เห็นคุณค่าของขยะเพราะว่ามูลค่าเล็กน้อยไม่ทราบว่าขยะบางชนิดมีมูลค่า เมื่อแยกขยะแล้วจะไปขายที่ไหนหรือมีวิธีการใดบ้างที่จะจัดการขยะโดยเปลี่ยนให้เป็นรายได้เข้ามา 4) เนื่องจากทางภาครัฐยังไม่มีสถานที่และวิธีการที่ถูกต้องในการแก้ปัญหาขยะไม่มีการกำจัดขยะที่สามารถรองรับการแยกขยะได้จึงทำให้การรณรงค์ให้ประชาชนคัดแยกขยะไม่ประสบความสำเร็จเป็นเพียงไฟไหม้ฟางในช่วงต้นแต่เมื่อประชาชนคัดแยกขยะแล้วกลับไม่มีการ เก็บขยะแบบแยกเพื่อนำไปกำจัดอย่างถูกวิธีขยะเศษอาหารถูกเก็บนำไปปนกับขยะทั่วไปเช่นเดิม 5) การหาวิธีการกำจัดขยะยังไม่ลงลึกเพียงพอในการแก้ไขปัญหาขยะตามสถานที่อยู่อาศัย ที่ต่างกันเช่นบ้านเรือนตลาดสดอาคารพาณิชย์โรงเรียน อาคารสูงอย่างโรงแรมและคอนโดมิเนียม ชุมชนชนบทบางที่สามารถกำจัดขยะได้ด้วยชุมชน บางที่ทำได้เพียงแยกขยะทำให้แต่ละที่จะต้องมีวิธีการจัดการที่แตกต่างกันเราส่งเสริมให้ประชาชนทำปุ๋ยจากขยะแต่ผู้ที่อยู่อาศัยในอาคารสูงอาคารพาณิชย์ไม่รู้จะเอาปุ๋ยไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไรเพราะไม่ได้มีพื้นที่ปลูกพืชที่เป็นตัวอย่างให้เห็นอย่างง่าย ๆ ที่แสดงให้เห็นเด่นชัดถึงการใช้วิธีจัดการขยะอย่างไม่เหมาะสมกับสถานที่ 6) เทคโนโลยีที่ใช้กำจัดขยะสามารถกำจัดขยะได้เฉพาะขยะแยกประเภทไม่ว่าจะเป็นการทำปุ๋ยหมักจากขยะการทำก๊าซชีวภาพจากขยะเศษอาหารการนำขยะมาเผาเป็นพลังงานความร้อนเพื่อใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้าด้วยขยะที่เข้าสู่กระบวนการกำจัดยังไม่ได้แยกอย่างสมบูรณ์ทำให้เทคโนโลยีดังกล่าวประสบปัญหาในการดำเนินการ 7) การขัดผลประโยชน์ของกลุ่มผู้ฝังกลบขยะโครงการใหม่ที่จะเกิดขึ้นเพื่อพัฒนาระบบกำจัดขยะจึงถูกระงับถูกต่อต้านจากชุมชนโดยมีผู้มีอิทธิพลที่ เป็นผู้เสียผลประโยชน์หมุ่นอยู่เบื้องหลัง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

นอกจากนั้นกระทรวงมหาดไทยในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนในพื้นที่จังหวัดและมีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานบริการสาธารณะให้แก่ประชาชน ประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจหน้าที่ในการดูแล ส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ ทั้งหมด 7,851 แห่ง นอกจากนั้น เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้มีมติเห็นชอบ แนวทางการจัดการขยะมูลฝอย และของเสียอันตราย ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมีกรอบแนวความคิดที่สำคัญ คือ กำจัดขยะมูลฝอยตกค้างสะสมในสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่วิกฤติ สร้างรูปแบบการกำจัดขยะมูลฝอย และของเสียอันตรายที่เหมาะสม เน้นการลดและการคัดแยกขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นทาง การจัดการขยะมูลฝอยแบบศูนย์รวม การแปรรูปเป็นพลังงานหรือทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด และวางระเบียบมาตรการการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย โดยเน้นการสร้างวินัยในชาติมุ่งสู่การจัดการอย่างยั่งยืน และการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด โดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ได้จัดทำแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาพรวมของประเทศ โดยยึดหลักการที่ว่า “ขยะเกิดในพื้นที่ใด ควรเป็นความรับผิดชอบในการกำจัด โดยพื้นที่นั้น” (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2560) ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยชุมชนที่ผ่านมา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการภายใต้ นโยบายรัฐบาล ทั้งนี้ พบว่าปัญหาสำคัญในการดำเนินการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยที่ผ่านมา ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ข้อจำกัดในด้านสมรรถนะองค์กร ปัญหาด้านการผลักดันนโยบายสู่การปฏิบัติ ปัญหาข้อจำกัดด้านสถานที่ ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ ถึงแม้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานจัดการขยะ อาทิเช่น โครงการการรณรงค์การคัดแยกขยะตามหลัก 3 Rs โครงการแม่บ้านมหาดไทยแยกขยะ การจัดตั้งองค์กรอาสาสมัครรักโลก (อถล.) การรณรงค์การกำจัดขยะเปียก โครงการลดปริมาณขยะและอีกหลายๆ โครงการที่ทุกกระทรวง กรม ได้มีการประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง ยังได้มีการตั้งงบประมาณและดำเนินการในการกำจัดขยะมูลฝอย เพื่อรองรับการกำจัดขยะมูลฝอยของแต่ละท้องถิ่นเอง เช่น การจัดซื้อรถขยะเพื่อทำการเก็บขนไปทิ้งในสถานที่ทิ้งขยะ ซึ่งปัจจุบันยังเกิดปัญหาที่ทิ้งขยะมีการจัดการขยะไม่ถูกสุขลักษณะเท่าที่ควร ปัญหาบ่อขยะที่สะสมมาเป็นเวลานานทำให้บ่อขยะเต็มไม่สามารถรองรับขยะที่มีปริมาณมากได้ เกิดมลภาวะเป็นพิษ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนให้กับประชาชนในพื้นที่อีกด้วย ทำให้เห็นได้ว่าการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จหรือสามารถกำจัดขยะให้หมดสิ้นไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขยะในเมืองใหญ่ยังเป็นปัญหาที่เรื้อรัง และสั่งสมเป็นเวลาหลายสิบปียังพบว่า มีขยะตกค้าง ขยะที่เกิดขึ้นใหม่ที่ยังเป็นปัญหาที่ทุกหน่วยงานเร่งแก้ปัญหาพร้อมกัน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การที่จะแก้ปัญหาขยะให้เป็นรูปธรรม ประสบผลสำเร็จได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานหลัก คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงที่จะต้องดำเนินงานให้สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยการประสานระหว่างองค์กรและชุมชน สร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับประชาชนโดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ของประชาชน เพื่อให้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาการจัดการขยะและสามารถแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิจัยการจัดการขยะในชุมชนเมือง พื้นที่จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีปัญหาการจัดการขยะเช่นเดียวกับชุมชนเมืองใหญ่อีกหลายชุมชน แต่ในชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ที่วิจัยสามารถจัดการขยะได้เป็นผลสำเร็จ โดยความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชน อีกทั้งการจัดการขยะชุมชนโดยประชาชนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าจะเป็นแนวทางการจัดการขยะในชุมชนเมืองหรือในทุกชุมชนที่จะก่อให้เกิดเป็นผลสำเร็จ โดยการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้พื้นที่ในเขตเมือง ได้แก่ ชุมชนโนนหนองวัด 1 ต.ในเมือง จ.ขอนแก่น ซึ่งเป็นชุมชนที่มีประชากรแฝงหรือประชากรต่างพื้นที่มาพำนักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และเป็นย่านธุรกิจ ร้านค้า มีการเติบโตของเมือง ซึ่งถือได้ว่าจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของผู้นำในการดำเนินการจัดการขยะ จึงจะก่อให้เกิดเห็นการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมและประสบผลสำเร็จ ภายใต้ต้นนโยบายการจัดการขยะของเทศบาลนครขอนแก่นที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหน่วยงานหลักในการจัดการขยะ และผู้วิจัยได้ใช้พื้นที่ชุมชนในเมือง ได้แก่ ชุมชนหัวถนน ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลพระลับ อ.เมือง จ.ขอนแก่น ซึ่งชุมชนดังกล่าวเป็นเขตรอยต่อระหว่างชุมชนในเมืองกับชุมชนชนบทที่กำลังมีการขยายตัวของเมือง มีกลุ่มธุรกิจ นายทุน ที่เริ่มมีการขยายพื้นที่ความเจริญ นอกจากนั้นคนในชุมชนยังเป็นผู้คนที่หลากหลายอาชีพ ต่างพื้นที่เข้ามาพำนักอาศัยอีกด้วย การดำเนินงานจัดการขยะจึงเป็นโจทย์สำคัญที่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน รวมทั้งการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมเช่นเดียวกัน อีกทั้งผู้วิจัยได้มีความสนใจที่จะวิจัยการจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อได้ทราบถึงการจัดการขยะของชุมชนเมืองที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมของผู้นำชุมชน ภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นหน่วยงานตามภารกิจหลัก ในมิติของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหน่วยงานต่อชุมชน ชุมชนต่อชุมชน ที่ก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งอันเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน อันจะนำไปสู่การจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน นอกจากนั้นผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาถึงรูปแบบการจัดการขยะ มีผู้วิจัยได้ศึกษาไว้หลายท่าน อาทิเช่น การวิจัยรูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก เทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย ของ วสมน เทียมถนอม ซึ่งรูปแบบการจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่วิจัย ใช้เทคนิคสามเหลี่ยม เขี่ยอนภูเขาและเทคนิคการสร้างพลังชุมชน เป็นกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของ ภาคประชาชนในพื้นที่ภาครัฐ ซึ่งเป็นเทศบาลฯ และภาควิชาการ โดยร่วมกันจัดทำ แผนยุทธศาสตร์ ของชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหลักการสิ่งแวดล้อมศึกษา คือ UCAN Model โดยมีกระบวนการดังนี้ 1) Understanding, U หมายถึง การให้ความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลก ประกอบด้วย กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการ

ค้นหาปัญหาขยะและการจัดการขยะในชุมชนฯ เรียนรู้วิกฤตสิ่งแวดล้อมชุมชน และการให้ความรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา 2) Change, C หมายถึง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับหน่วยงานและชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ในระดับชุมชนเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาขยะด้วยกระบวนการจัดการขยะแบบผสมผสาน เพื่อให้เกิดความตระหนัก และเจตคติในเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา 3) Action, A หมายถึง การฝึกปฏิบัติ เสริมสร้างทักษะ การคัดแยกขยะ การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพจากขยะ อินทรีย์ในครัวเรือน การทำปุ๋ยหมักแบบเติมอากาศจากเศษกิ่งไม้ และวัชพืช การเลี้ยงไส้เดือนกำจัด ขยะอินทรีย์ การทำเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนการรณรงค์ลดปริมาณขยะในชุมชนฯ ในรูปแบบต่าง ๆ และความสามารถในการประเมินผล และ 4. Network, N หมายถึง การขยายเครือข่าย กลุ่มอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนอื่นๆ ในแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก และยังมีงานวิจัยของ สมคิด ทับทิม ได้ศึกษาถึง การจัดการขยะด้วยการมีส่วนร่วมของคนเก็บขยะในเขตเมืองของประเทศไทย ด้านการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะด้วยการมีส่วนร่วมของคนเก็บขยะในเขตเมืองพบว่า ทูทางสังคมในพื้นที่ผู้นำชุมชนอุปสงค์และอุปทานที่เกิดขึ้นในระบบรับซื้อของเก่าขีดความสามารถในการรวมกลุ่มของคนเก็บขยะ ผู้บริหารส่วนราชการในพื้นที่สภาพที่อยู่อาศัยถูกระเบียบข้อบังคับการส่งเสริมและสนับสนุนด้านต่างๆ โดยเฉพาะเครื่องมือที่จำเป็นและงบประมาณสภาพสังคมและวัฒนธรรม และการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมและพบว่าชุมชนชานเมืองมีความเป็นไปได้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะด้วยการมีส่วนร่วม โดยใช้รูปแบบที่เป็นทางการหรือกึ่งเป็นทางการกับแกนนำชุมชนเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนชุมชนและใช้แนวทางความไม่เป็นทางการวัฒนธรรมชุมชนหรือรูปแบบท้องถิ่นนิยมขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมในกลุ่มคนเก็บขยะ ซึ่งรูปแบบที่เหมาะสมและได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนได้เสีย ทุกฝ่ายคือ การจัดการขยะโดยชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมของคนเก็บขยะด้วยการให้ค่าปรึกษาและร่วมพิจารณาอย่างรอบคอบจากหน่วยงานภาครัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งจากการทดลองใช้พบว่า การดำเนินการตามรูปแบบดังกล่าวนี้สามารถกระทำได้ แต่ยังจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยและเวลาและพัฒนาการในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและกระบวนการจัดการขยะที่มีอยู่เดิมในระยะยาวซึ่งยังเป็นข้อจำกัดของกระบวนการวิจัยในการศึกษาอย่างไรก็ตามด้วย กระบวนการวิจัยที่หลากหลายและได้รับการตรวจสอบมาโดยลำดับรูปแบบดังกล่าวนี้จึงสามารถนำไปปรับใช้ซึ่งจะส่งผลดีกับทุกฝ่ายตลอดไป

แต่การวิจัยในเรื่อง การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน และเปรียบเทียบกับชุมชนชานเมืองในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นยังไม่พบผู้ที่มีการวิจัยในเรื่องดังกล่าว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ เรื่อง การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน และเปรียบเทียบการจัดการขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชานเมือง ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนเช่นกัน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเห็นว่า หากมีการจัดการขยะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว ไม่เพียงแต่จะสามารถทำให้ชุมชนปลอดภัย ยังทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ประสานความร่วมมือได้ในทุกกิจกรรม เกิดความรัก ความสามัคคีในชุมชน สามารถเกิดเป็นพลังชุมชนในการพัฒนาชุมชนของตนได้อีกด้วย

1.2 โจทย์การวิจัย

1.2.1 การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างไร

1.2.2 การจัดการขยะในชุมชนเมืองเปรียบเทียบกับชุมชนชานเมือง ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาการจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

1.3.2 เพื่อเปรียบเทียบการจัดการขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชานเมือง ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษา การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้แนวคิดดังต่อไปนี้

1.4.1.1 แนวคิดที่ว่าด้วยอำนาจ ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เพื่อการวิเคราะห์ถึงโครงสร้างอำนาจหน้าที่ของรัฐในการจัดการขยะชุมชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐส่วนกลาง ท้องถิ่น ภาคเอกชน และชุมชนในการจัดการขยะ

1.4.1.2 แนวคิดนิเวศวิทยาการเมือง ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เพื่อการวิเคราะห์ถึงบริบทในการพัฒนา สิทธิถึงการเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกันเกิดปัญหาความขัดแย้ง รวมถึงผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น

1.4.1.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เพื่อการวิเคราะห์ถึง การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะโดยชุมชน จากนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสู่ชุมชน

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา ได้แก่ ชุมชนหนองวัด 1 ในเขตเมืองและชุมชนหัวถนน ในเขตชานเมือง จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่า ชุมชนทั้งสองแห่งมีการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำรูปแบบการจัดการขยะเป็นตัวอย่างในการจัดการขยะและเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างของการจัดการขยะในชุมชนในเมืองและชุมชนชนบทได้

1.4.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่

1.4.3.1 ระดับองค์กร ประกอบด้วย ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น เทศบาลนครขอนแก่น เทศบาลตำบลพระลับ จำนวน 5 คน

1.4.3.2 ระดับปัจเจก ประกอบด้วย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ได้แก่ ประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน ตัวแทนจากครัวเรือน จากชุมชนทั้งสองแห่ง โดยได้รับการแนะนำจากผู้นำชุมชน รวม 30 คน

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา การวิจัยครั้งนี้ใช้เวลา 8 เดือน ตั้งแต่เดือนมกราคม-สิงหาคม 2562

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

“การจัดการขยะชุมชน” หมายถึง กระบวนการนำเศษวัสดุเหลือใช้กำจัดให้ถูกต้องตามหลักสุขลักษณะหรือสามารถนำมาแปรรูปหรือนำกลับมาใช้ใหม่ เพื่อให้เกิดประโยชน์หรือเพิ่มมูลค่าได้

“ประชาชน” หมายถึง ผู้ที่พำนักอาศัยอยู่ในพื้นที่อาจมีชื่อในทะเบียนบ้านหรือเป็นผู้อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในเขตพื้นที่ชุมชนเมืองและชุมชนชานเมือง

“อำนาจ” หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชนในการจัดการขยะ

“การมีส่วนร่วม” หมายถึง การที่ภาครัฐเข้ามาส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในด้านการจัดการขยะชุมชน

“ชุมชนเมืองอีสาน” หมายถึง พื้นที่ที่มีความเจริญและความเสื่อมรวมอยู่ด้วย มีความหนาแน่นของประชากร และเป็นที่ยอมรับของผู้คนที่มีหลากหลายทั้งพื้นเพและอาชีพ ในการวิจัยครั้งนี้ ได้วิจัยใน

“เขตชุมชนเมืองในที่นี้” หมายถึง ชุมชนโนนหนองวัด 1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น “ชุมชนชานเมือง” หมายถึง ซึ่งเป็นเขตพื้นที่รอยต่อระหว่างเขตเมืองและชนบท เป็นพื้นที่

ที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เริ่มมีผู้คนที่หลากหลายและมีประชากรแฝงเพิ่มมากขึ้น ในที่นี้ หมายถึง ชุมชนหัวถนน หมู่ที่ 5 ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

“องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” หมายถึง หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีอำนาจหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะ ในที่นี้ หมายถึง องค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น เทศบาลนครขอนแก่น เทศบาลตำบลพระลับ

1.6 ประโยชน์ที่จะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงการจัดการขยะของชุมชนเมืองรวมทั้งชุมชนชานเมืองที่เริ่มมีการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม อันจะนำไปสู่แนวทางการจัดการขยะที่เกิดประสิทธิภาพ ได้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนให้เกิดทิศทางการจัดการขยะโดยชุมชน โดยความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีแรงขับเคลื่อนจากภายในชุมชน ผ่านผู้นำชุมชน เพื่อสร้างจิตสำนึกของประชาชนในการจัดการขยะ รวมถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมโดยรวม

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดที่ว่าด้วยอำนาจ
2. แนวคิดนิเวศวิทยาทางการเมือง
3. แนวคิดการมีส่วนร่วม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดงานวิจัย

2.1 แนวคิดที่ว่าด้วยอำนาจ

การวิจัยการจัดการขยะในชุมชนเมืองในครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า บริบทของการจัดการขยะมีอยู่หลายมิติดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตามสิ่งที่ชุมชนจะสามารถบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองได้นั้น มีองค์ประกอบจากหลายส่วน ซึ่งถ้ามองโดยภาพรวมอำนาจหน้าที่จะอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการกำหนดนโยบาย แต่เมื่อมองถึงการจัดการขยะที่แท้จริงแล้ว การที่จะบริหารจัดการขยะได้เป็นผลสำเร็จ สิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ การเกิดจิตสำนึกจากคนในชุมชนจากการกระตุ้นจากทางผู้นำชุมชนให้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดการขยะในชุมชนด้วยตนเอง ดังนั้นเมื่อจะกล่าวถึงกระบวนการในการจัดการจึงสามารถมองได้หลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มิติอำนาจที่เป็นตัวขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ โดยมีนักวิชาการกล่าวถึง เรื่อง อำนาจ ไว้ ดังนี้

2.1.1 อำนาจ

2.1.1.1 ความหมายของอำนาจ

มีนักคิดได้นิยามความหมายของอำนาจ ไว้ดังนี้

Fred Luthans (1998, อ้างถึงใน เรื่องฤทธิ คงอยู่, 2560) กล่าวว่า อำนาจหมายถึง ความสามารถที่ทำให้บุคคลหรือกลุ่มอื่นทำบางสิ่งบางอย่าง หรือให้เปลี่ยนแปลงไปในทางใดทางหนึ่ง และอิทธิพลจัดอยู่ในอำนาจด้วย อำนาจหน้าที่ (Authority) หมายถึง อำนาจที่องค์กรมอบให้ คำว่าอิทธิพล หมายถึง อำนาจส่วนบุคคล ที่เกิดขึ้นนอกขอบเขตของอำนาจหน้าที่ อิทธิพลมาจากคุณสมบัติส่วนตัว ซึ่งรวมถึงความเป็นผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ บุคลิกภาพส่วนบุคคลและองค์ประกอบตามสถานการณ์ต่างๆ

Robert (1957, อ้างถึงใน เรื่องฤทธิ์ คงอยู่. 2560) กล่าวว่า อำนาจเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น A มีอำนาจเหนือ B ในขอบเขตของอำนาจนั้น A สามารถสั่งให้ B ทำอะไรให้ก็ได้ ซึ่ง B จะปฏิเสธไม่ได้ B จะต้องทำอย่างเดียวกับที่ A ต้องการให้ทำเท่านั้น ความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าว เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่าง A กับ B โดยที่ A มีอำนาจมากกว่า B นอกจากนี้ การแสดงออกถึงอำนาจดังกล่าว ยังสามารถกระทำการออกกฎหมาย เช่น ยกตัวอย่าง เช่น การขับขีรถจักรยานยนต์ สมมุติว่า นาย ก ยืนอยู่บนถนนแล้ว พุดกับตัวเองว่า “ผมสั่งให้ ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์ทั้งหมดบนท้องถนนนี้ขับด้านขวามือ” ซึ่งผู้ขับขีรถจักรยานยนต์ทั้งหมด ต้องเชื่อฟัง ในขณะที่ผมสั่งให้พวกเขาทำอย่างนั้น ซึ่งคนเหล่านั้น ยังคงทำตามที่ผมสั่ง คนเหล่านั้นเคารพผม แสดงให้เห็นว่า ผมมีอำนาจเหนือ ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์บนท้องถนน อีกเช่นเดียวกับตัวอย่างประการหนึ่ง ตำรวจที่มายืนโบกรถให้สัญญาณจราจร แล้วผู้ขับขีรถจักรยานยนต์ปฏิบัติตาม การที่ผู้ขับขีรถปฏิบัติตามตำรวจ เนื่องจากตำรวจมีบทบาทและได้รับอำนาจจากกฎหมาย ลักษณะทั้ง 2 กรณี ก็ถือว่าเป็นอำนาจได้เช่นเดียวกัน

Luke (1978, อ้างถึงใน ทักษิวัฒน์ เหล่าสุวรรณ, 2554) อำนาจคือ การก่อให้เกิดผลที่ตามมา นัยสำคัญ คือ การพิจารณาอำนาจในฐานะที่เป็นพลังหรือความสามารถที่ ก่อให้เกิดผลบางประการ โดยลุดส์ ยังได้แบ่งมิติของอำนาจเป็นลักษณะมิติเดียว อำนาจสองมิติ และอำนาจสามมิติ โดยอธิบายให้เห็นว่า อำนาจจะมีลักษณะมิติเดียว คือ กระจุกตัวอยู่ที่ชนชั้นนำ และการใช้อำนาจจะอยู่ที่ผู้มีอำนาจมากกว่าจะครอบงำอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งมีอำนาจน้อยกว่า แต่ในขณะที่มีอำนาจอีกแบบหนึ่ง คือ อำนาจสองมิติ อำนาจแบบนี้มีความสลับซับซ้อน มีลักษณะแฝงไม่ แสดงออกมาอย่างชัดเจน แต่ผลของอำนาจมีลักษณะกีดกันผลประโยชน์ของกลุ่มหรือบุคคล ออกจากความสนใจ ในขณะที่อำนาจแบบหนึ่งที่สำคัญในงานของลุดส์ คือ อำนาจสามมิติ อำนาจดังกล่าวผู้ตกเป็นเหยื่อจะไม่รู้ตัวเลยว่า ผลประโยชน์ของเขาถูกคุกคาม

เมื่อกกล่าวถึง อำนาจจึงหมายถึง พลังบางอย่างที่แสดงออกมาที่ส่งอิทธิพลต่อบุคคลอื่น ผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามความเชื่อ ศรัทธา และทำให้ปฏิบัติตามในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของผู้มีอำนาจนั้น

2.1.1.2 ลักษณะของอำนาจ

พรอัมรินทร์ พรหมเกิด (2556) กล่าวถึง ลักษณะของอำนาจไว้ 4 ประการ คือ

1. อำนาจมีอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relations) หมายถึง ในความสัมพันธ์กันของคน อำนาจจะเกิดขึ้น แต่ถ้าหากไม่มีความสัมพันธ์กันของสมาชิกภายในสังคม อำนาจจะไม่เกิดขึ้น ความสัมพันธ์กันทางสังคมเริ่มต้นด้วย การกระทำทางสังคม (Social Act) เป็นการกระทำทางสังคม ทุกอย่างเป็นกิจกรรมของอำนาจ ความสัมพันธ์ทางสังคมทุกอย่าง เป็นความเท่า

เทียมกันของอำนาจ ทุกกลุ่ม ทุกระบบองค์การ เป็นการจัดระเบียบของอำนาจ อำนาจนอกจากเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างกลุ่ม/องค์กรแล้ว ยังเป็นเรื่องของความไม่เท่าเทียมกัน และเป็นเรื่องของการพึ่งพากัน (Dependency) ที่บุคคลหนึ่งจำเป็นต้องพึ่งพาอีกคนหนึ่งอยู่ด้วย เนื่องจากบางคน มีบางสิ่งบางอย่างมากกว่าคนอื่น การพึ่งพาต่อกันจะมีมากขึ้น เมื่อทรัพยากรที่บุคคลควบคุม มีความสำคัญ หายาก และไม่สามารถหาสิ่งอื่นมาทดแทนได้ และอำนาจก็มีผลต่อกกลุ่ม และมีผลต่อองค์กรอย่างมากเช่นกัน เหตุผลเนื่องมาจากสมาชิกกลุ่มที่มีอำนาจจะกระตุ้นปฏิกริยาจากสมาชิกคนอื่นๆ ได้มากกว่า เป็นต้น

2. การต้านทาน (Resistance) หมายถึง ความสามารถในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ทางสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางสังคม (Ways of Social Life) อำนาจในลักษณะนี้ มักมีแรงต้านทานรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง อาจเป็นการฝืนจิตใจ หรือฝืนความตั้งใจ ลักษณะนี้จึงเรียกว่า “อำนาจ” เช่น เมื่อมีการประกาศใช้กฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งที่มีอาจมีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คน ก็อาจมีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย ในกลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยกับการประกาศกฎหมายนั้น ก็อาจมีการฝ่าฝืนหรือ เกิดแรงต้านขึ้นมา เป็นต้น

3. ความน่าจะเป็นไปได้ (Probability) อำนาจประเภทนี้ มีความเกี่ยวข้องกับการคาดหวัง การหวังผลของการใช้อำนาจอย่างเต็มที่ร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ครั้งจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เพราะต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคมอื่นๆ อีกหลายอย่าง เราจึงอาจกล่าวได้ว่า การใช้อำนาจของผู้มีอำนาจในแต่ละครั้ง จึงเป็นเรื่องของความน่าจะเป็นเท่านั้นไม่แน่นอน

4. ความจริงและจินตนาการ (Real and Imagined) อำนาจประเภทนี้ บางครั้งการก่อให้เกิดอำนาจ ในความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าว ผู้ก่ออาจใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จริง เช่น ทรัพย์สิน เงินทอง บริวาร พรรคพวก อาวุธ ลูกน้อง คำมั่นสัญญา เป็นต้น หรือบางครั้งสิ่งเหล่านี้ไม่มีอยู่จริง แต่สามารถทำให้คู่สัมพันธ์เชื่อว่า ผู้ก่ออำนาจมีทรัพยากรอยู่จริง จนเขายอมทำตามคำสั่งหรือขอร้องก็ทำให้เกิดอำนาจขึ้นได้

Marx and Engels (1968, อ้างถึงใน ทัชชววัฒน์ เหล่าสุวรรณ. 2554) มองอำนาจในลักษณะที่เป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ของมนุษย์ โดยมาร์กซ์ได้อธิบายว่า ความสัมพันธ์ทางการผลิต (Relations of Production) นั้นเป็นพื้นฐานที่กำหนดเงื่อนไขให้กับความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้งปวง รูปธรรมที่ชัดเจน คือ ลักษณะของชนชั้นทาง สังคม เช่น ในสังคมที่มีความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยม ก็จะสร้างเงื่อนไขให้เกิด ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างชนชั้นนายทุนกับชนชั้นผู้ใช้แรงงาน ที่เป็นเสมือนสภาวะที่เปิดให้ นายทุนสามารถมีอำนาจบังคับเหนือผู้ใช้แรงงาน เพราะอยู่ในฐานะของผู้ควบคุมและผู้เป็นเจ้าของ ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ไม่ว่าจะป็นโรงงานหรือทุน ขณะที่ผู้ใช้แรงงานจะอยู่ในฐานะที่ตกเป็นเบี้ยล่าง ต่อนายทุน เพราะเป็นชนชั้นที่ไม่ได้ควบคุมหรือเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตใด ๆ เลย นอกจาก แรงงานของตนเอง ทำให้มีอำนาจต่อรองจำกัด ภายใต

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเช่นนี้เอง จะมีความขัดแย้งของอำนาจดำรงอยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกัน หากมองในด้านกลับกัน ความขัดแย้งนั่นเองก็ กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญผลักดันให้เกิดความพยายามในการปรับความสัมพันธ์ด้วยเช่นกันตามนัยดังกล่าว ทำให้เข้าใจได้ว่า คาร์ล มาร์กซ์ ไม่ได้มองอำนาจอยู่ในความสัมพันธ์ ระหว่างปัจเจกบุคคล หากแต่เน้นถึงความสำคัญของความขัดแย้ง จนบางครั้งก็มีผู้เรียกแนวความคิด ของคาร์ล มาร์กซ์ ว่าทฤษฎีความขัดแย้ง ด้วยการที่คาร์ล มาร์กซ์ จะมองว่าอำนาจนั้น เป็นสถานะที่ อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ขัดแย้งกันของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยเฉพาะการบังคับครอบงำ และการตก เป็นเบี้ยล่างของแต่ละชนชั้น ซึ่งต่างพยายามสร้างเงื่อนไขที่เหนือกว่าให้กับชนชั้นของตน นอกจากนี้ Weber (1978, อ้างถึงใน ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ, 2554) ได้แบ่งลักษณะของอำนาจ ออกได้ 3 ประเภท คือ

1. อำนาจบังคับตามกฎหมาย (Legal Domination) อำนาจในระบบสังคมที่มีการปกครอง ซึ่งใช้หลักกฎหมายบังคับทุกคนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน โดยผู้ที่มีอำนาจตามกฎหมายจะได้รับแต่งตั้งหรือเลือกตั้งขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่รักษา ระเบียบตามกฎหมายดังกล่าว ซึ่งทำให้ผู้มีอำนาจตามกฎหมายนั้นดูเสมือนหนึ่งจะมีสถานภาพสูง กว่าคนอื่น ๆ ในความเป็นจริงแล้ว ผู้ที่อยู่ใต้การบังคับของกฎหมายนั้น เพียงแต่ยอมรับสถานภาพ ของผู้มีอำนาจตามกฎหมาย เพราะพวกเขาเคารพในตัวกฎหมายมากกว่าตัวผู้บังคับใช้อำนาจตามกฎหมายนั่นเอง
2. อำนาจบังคับตามประเพณี (Traditional Domination) เป็นอำนาจที่ชอบธรรมตามความเชื่อในอำนาจที่ดำรงอยู่ โดยผู้ใช้อำนาจมีความชอบธรรมในฐานะเป็นผู้สืบทอดอำนาจมาตามประเพณี มักเป็นลักษณะของอำนาจในรัฐแบบจารีตนิยม (Traditional State) ซึ่งเป็นระบบการปกครองที่ใช้กลไกของกลุ่มที่มีความสัมพันธ์และแบบต่าง ๆ เช่น ความภักดีในตัวบุคคล ความผูกพันแบบเครือญาติ แบบอุปถัมภ์ และแบบบรรณาการ เป็นต้น
3. อำนาจบังคับตามบารมี (Charismatic Domination) ถือว่าเป็นอำนาจในตัวบุคคล ซึ่งมีที่มาตรงกันข้ามกับจารีต เพราะตั้งอยู่บนลักษณะพิเศษของตัวของผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เป็นผู้หยั่งรู้อนาคต หรือเป็นวีรชน ที่ทำให้ผู้นำคนนั้นมีบารมีจนเป็นที่ยอมรับทั่วไป

เมื่อมองถึงลักษณะของอำนาจ จึงมองได้ในลักษณะตอบสนองระหว่างผู้ใช้ อำนาจกับผู้ถูกระทำ โดยอาจเกิดจากการยอมรับหรือบีบบังคับ

2.1.1.3 ประเภทของอำนาจ

พรอัมรินทร์ พรหมเกิด (2556) กล่าวถึง ประเภทของอำนาจ ซึ่งมีความสอดคล้อง กับนักวิชาการต่างประเทศข้างต้น ที่ได้กล่าวถึงแล้ว โดยกล่าวว่า ประเภทของอำนาจที่บุคคลใช้ในการควบคุมคนอื่นในสังคมได้ ดังนี้

1. การบังคับ (Force Coercive Power) อำนาจประเภทนี้ มีลักษณะเป็นอำนาจที่รับรู้และสัมผัสได้อย่างชัดเจน ซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานของความหวาดกลัว ซึ่งเป็นการกดขี่ข่มเหงผู้อื่นให้ทำตามที่ตนเองต้องการหรือเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตนเอง อำนาจของการบังคับดังกล่าว มีหลายรูปแบบ เช่น การข่มขู่คุกคามความปลอดภัย การลงโทษ หรือทำร้ายร่างกาย หรือการใช้อันตรายถึงแก่ชีวิต การกดดัน หน่วงเหนี่ยว หรือการปิดล้อม เป็นต้น

2. การครอบงำ (Dominance Expert Power) อำนาจประเภทนี้ มีลักษณะเป็นอำนาจที่เกิดจากการทำหน้าที่พิเศษ หรือผู้ใช้อำนาจมีความรู้ ความชำนาญพิเศษจนได้รับการยอมรับจากคนอื่น อำนาจดังกล่าวนี้มักมี “อิทธิพล” (Influence) ต่อคนอื่น ทำให้คนอื่นต้องพึ่งพาอาศัย เช่น ข้าราชการในท้องถิ่นมีอิทธิพลต่อประชาชนหรือรัฐบาล มีการครอบงำ ด้านการตัดสินใจต่อประชาชน หรือประชาชนพึ่งพาสื่อมวลชน ด้านการข่าวสาร เป็นต้น

3. ความต้องการดึงดูดใจ (Attraction Reference Power) อำนาจประเภทนี้ มีลักษณะของการชื่นชอบ พึงพอใจ เชื่อมั่น หรือศรัทธา ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง อำนาจประเภทนี้ จึงเป็นเรื่องทางจิตวิทยา เพราะเป็นความผูกพันทางจิตระหว่างคู่สัมพันธ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ความผูกพันกับกลุ่มหรือองค์กร เช่น เป็นคนจังหวัดเดียวกัน ทำงานหน่วยงานเดียวกัน เรียนอยู่ในสถาบันเดียวกัน เป็นต้น 2) ความรู้สึกชอบพอ เช่น ดารา นักแสดง นักร้อง หรือนักกีฬาที่มีชื่อเสียงบางคน เป็นที่ชอบพอของบรรดาวัยรุ่นและประชาชนทั่วไป เป็นต้น 3) บารมี (Charisma) เป็นการบ่งบอกถึงบุคคล ที่มีลักษณะพิเศษ หรือมีบุคลิกภาพผิดจากธรรมดา ที่มีความสามารถ ในการดึงดูดความเคารพยำเกรง และความศรัทธาจากหมู่คนที่มีความสัมพันธ์ หรือคนรอบข้างได้ โดยทั่วไปยอมรับกันว่า บุคคลที่มีบารมีจะมีความเกี่ยวข้องกับการแสดงความสามารถพิเศษ เช่น อิทธิฤทธิ์ การพยากรณ์เหตุการณ์ล่วงหน้าอย่างถูกต้อง เป็นต้น

4. การมีสิทธิอำนาจ (Authority Legitimate Power) อำนาจประเภทนี้เป็นไป ตามกฎหมายกำหนดหรืออำนาจหน้าที่ตามตำแหน่งในโครงสร้างกลุ่มหรือองค์กร อำนาจประเภทนี้จึงมีลักษณะเป็นอำนาจที่มี “ความชอบธรรม” (Legitimacy) ซึ่งคำว่า ความชอบธรรม คือ ความเชื่อที่คนในสังคมยึดถือว่า สิทธิอำนาจเหนือตนเป็นข้อเท็จจริง ที่ปรากฏอยู่และเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับหลักศีลธรรม (Moral Content) สำหรับบุคคลที่มีสิทธิอำนาจจากการดำรงตำแหน่ง มีอยู่ดังนี้ 1) การได้ดำรงตำแหน่งสำคัญในองค์กร เช่น เป็นผู้จัดการในบริษัทเป็นผู้บริหารในกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ 2) การที่ผู้มีอำนาจมอบอำนาจให้ทำในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษา หรือได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดก 3) การเป็นเจ้าขององค์การ เช่น เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม เจ้าของบริษัท ธุรกิจ เป็นต้น

5. การให้รางวัล (Reward) อำนาจประเภทนี้ เป็นเรื่องของความสามารถที่จะให้รางวัลแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อให้เขาทำตามที่เราต้องการ เมื่อมีคนทำตามในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว ผู้ให้ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีอำนาจ

จะเห็นได้ว่า ประเภทของอำนาจ แบ่งได้ 5 ประเภท คือ การบังคับ การครอบงำ ความต้องตาต้องใจ การมีสิทธิอำนาจและการให้รางวัล

2.1.1.4 กระบวนการใช้อำนาจ

การใช้อำนาจเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น ภายใต้อิทธิพลทางสังคม และมีพลวัตอย่างสูง โดยจะพบว่า การใช้อำนาจทางสังคมเกี่ยวข้องกับตัวแปร 3 ตัว (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2554) คือ

1. ความสามารถในการใช้อำนาจ (Capacity) จะเกิดขึ้น เมื่อบุคคล กลุ่มองค์กร สามารถครองครองทรัพยากรเชิงอำนาจที่สอดคล้องกับบริบทนั้น ทั้งทรัพยากรที่มีจำกัด (Limited Resource) และทรัพยากรที่ไม่มีจำกัด (Unlimited Resource)

2. ความตั้งใจที่จะนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดอำนาจ (Willingness to Commitment) ซึ่งหากบุคคล กลุ่ม องค์กรมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะนำเอาทรัพยากรมาใช้ แม้จะมีทรัพยากรน้อยกว่า แต่ก็สามารถสถาปนาอำนาจให้สูงกว่าฝ่ายตรงข้ามได้

3. ความสามารถในการแปลงทรัพยากรไปสู่การกระทำ (Conversion Effectiveness) ความสามารถในลักษณะนี้ ขึ้นอยู่กับวิธีการใช้ทรัพยากร ที่ต้องใช้ให้สอดคล้องกับบริบท ซึ่งต้องว่าจะใช้ทรัพยากรเมื่อไร ที่ไหน กับใคร ขนาดไหนและอย่างไร ประกอบกับการใช้กลยุทธ์อันหลักแหลมและอุบายอันแยบยล โดยกระบวนการแปลงทรัพยากรไปเป็นอำนาจ ดังกล่าวนี้อาจทำได้ทั้งในเชิงบวก (การนำเอาทรัพยากรที่มีค่าออกมาใช้) และในเชิงลบ (การถอนทรัพยากรที่ฝ่ายตรงข้ามต้องการออก)

นอกจากการใช้อำนาจในรูปแบบต่างๆ สิ่งสำคัญที่อีกประการหนึ่ง คือ การสร้างความร่วมมือกัน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556) คือ

1. การร่วมมือกันตามธรรมชาติ (Natural Coalition) ของบรรดาสมาชิกหรือพันธมิตรผู้ซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกัน การร่วมมือกันตามแบบนี้ มักดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพราะว่า สมาชิกนั้นจะมีผลประโยชน์พื้นฐานอย่างกว้างๆ ร่วมกัน พวกเขาจะเห็นด้วย ในขอบเขตของสิ่งที่เป็นประเด็นร่วมกัน การร่วมมือกันตามธรรมชาติ ยังเป็นสิ่งที่ยากต่อการทำลาย เพราะมันมีรากฐานจากการมีผลประโยชน์ร่วมกันอย่างกว้างๆ ของทุกฝ่าย

2. การร่วมมือกันแบบเฉพาะกิจ (Single Issue Coalition) เป็นการร่วมมือกันที่แต่ละฝ่ายมีความแตกต่างกันแล้วมาร่วมตัวกัน เพื่อสนับสนุนหรือขัดขวาง ในสิ่งที่เป็นประเด็นเดียวกัน แต่อาจมีเหตุผลที่มาของความร่วมมือแตกต่างกัน การร่วมมือกันแบบนี้ นับเป็น

ความร่วมมือกันอีกอย่างหนึ่ง ที่แต่ละฝ่ายมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เหตุผลเพราะ 1) พื้นฐานของการร่วมมือกันนั้น มีจำกัดมากกว่า และ 2) รูปแบบของการร่วมมือกันนั้น เพื่อสิ่งที่เป็นประเด็นชั่วคราวชั่วคราว โดยสิ่งที่ตามมา คือ การร่วมมือกับแบบเฉพาะกิจนั้น จะดำเนินไปอย่างไม่ยาวนานนัก และง่ายต่อการทำลายได้

การประสานความร่วมมือระหว่างกันนับว่าเป็นสิ่งสำคัญในการนำพากลุ่มหรือองค์กรไปสู่จุดมุ่งหมาย ซึ่งความร่วมมือนั้นอาจเกิดจากเหตุปัจจัยอย่างต่อเนื่องหรือแบบชั่วคราว

2.1.1.5 ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ คือ (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556)

1) ความน่าเชื่อถือ

ความน่าเชื่อถือ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างมากต่อพฤติกรรมของบุคคลอื่น เนื่องจาก การที่บุคคลหนึ่งยอมรับได้ บุคคลนั้นต้องมีความน่าเชื่อถือ มีความรู้ มีความสามารถ มีความเชื่อมั่นในตนเองและเชื่อมั่นในเพื่อนร่วมงานมีความรับผิดชอบ ให้คำมั่นสัญญาแล้ว สามารถปฏิบัติตามได้ ซึ่งจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้มีอำนาจน้อยกว่า หรือผู้ที่มาพึ่งพา ให้ความเคารพชื่นชม และร่วมงานได้อย่างภาคภูมิใจ ความน่าเชื่อถือเป็นเจตนารมณ์ที่ดี ที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาให้เห็น โดยสะท้อนพฤติกรรม ที่ทำให้ผู้อื่นเห็นแล้วเกิดความไว้วางใจ มีความเชื่อมั่น หรือคาดหวังว่า หากสามารถมีความสัมพันธ์ที่ดีหรือมีกิจกรรมร่วม ย่อมได้รับผลประโยชน์อย่างแน่นอน เนื่องจาก ผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ เป็นผู้ที่มีความรู้ มีทักษะ มีความชำนาญ และมีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ซึ่งทำให้ผู้พบเห็นเชื่อมั่นว่า บุคคลนั้นจะสามารถปกป้องเขา และผลประโยชน์ของเขาได้อย่างเต็มที่ และยังทำให้ผลประโยชน์ของเขาอกงามขึ้นได้อีก หรือมีกำไรเพิ่มขึ้น ดังนั้น ความเชื่อถือจึงมีความสัมพันธ์กับจุดอ่อนของผู้พบเห็น คือ สามารถตอบสนอง หรือแก้ปัญหาของผู้พบเห็นได้

ความน่าเชื่อถือ หมายถึง ความไว้วางใจต่อบุคคลอื่น กลุ่มอื่น องค์กรอื่น หรือหน่วยงานอื่น ว่าเมื่อตนเองมีความสัมพันธ์กับเขาแล้ว ตนเองจะได้รับการปกป้องผลประโยชน์ และได้รับผลประโยชน์ร่วมด้วย และไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ทำให้บุคคลนั้น ยินยอมพร้อมใจ และเชื่อมั่นยอมรับ และเชื่อฟังอย่างเต็มที่ โดยไม่ถูกบังคับอย่างใดอย่างหนึ่ง ความน่าเชื่อถือ จึงมีลักษณะของการคาดการณ์หรือการฝากความหวังไว้กับคนอื่น ดังที่ Piotr Sztompka (1999) ได้ให้คำจำกัดความว่า “ความน่าเชื่อถือ” คือ การคาดเดาต่อพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้อื่น ในอนาคต ซึ่ง Piotr Sztompka (1999) ได้จำแนก ปัจจัยที่ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. ความสม่ำเสมอหรือความเป็นปกติ (regularity) หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลหรือการที่บุคคลกระทำอะไรเป็นปกติวิสัยประจำ ทำอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ไม่ขาดจนพฤติกรรมนั้น เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน ซึ่งทำให้คนอื่นเชื่อว่า บุคคลนั้นยอมทำสิ่งนั้นตลอดเวลา

โดยไม่ละเลย ฉะนั้น คนที่มีความน่าเชื่อถือต้องเป็นคนที่มีความประพฤติสม่ำเสมอ คือ ทำอะไรทำเป็นประจำ ไม่ใช่ทำเพียงแค่ว่าครั้งเดียวหรือทำต่อหน้าเท่านั้น ลับหลังเป็นอีกอย่างหนึ่ง

2. ประสิทธิภาพ (Efficiency) ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลสัมฤทธิ์ของงานที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่นและสังคม โดยผลงานที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่เป็นผลงานที่สำเร็จลุล่วงได้เท่านั้น แต่ต้องมีมิติด้านเศรษฐศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยเฉพาะการลดต้นทุนและการใช้ประโยชน์ คือ ผลผลิตที่สามารถผลิตได้สำเร็จใช้ต้นทุนต่ำและใช้เวลาน้อย ในขณะที่ผลผลิตนั้น สามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลายและมีอายุการใช้งานมากขึ้น ฉะนั้น คนที่มีความน่าเชื่อถือต้องเป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพ คือ เป็นทั้ง คนดี และคนเก่ง หรือเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์และจริงจัง และยังเป็นคนมีความสามารถในการทำงาน เข้าใจบริบทของสังคม เข้าใจวัฒนธรรมและประเพณีที่หลากหลายของประชาชนในท้องถิ่น

3. ความน่าเชื่อถือ (Reliability) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า คนที่มีความน่าเชื่อถือ คือ คนที่สามารถทำให้คนอื่นมีความเชื่อมั่นว่า ตนเองสามารถตอบสนองความต้องการของเขาได้และไม่เอาใจเอาเปรียบผู้อื่น

4. การเป็นตัวแทน (Representativeness) หมายถึง เป็นคนที่มีความรู้ความสามารถ เป็นที่ไว้วางใจของคนอื่น หรือเพื่อนที่จะทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงแทน เพราะการเป็นตัวแทนคือ หน้าตาของหน่วยงานหรือองค์กรนั้นๆ หากผู้เป็นตัวแทน เป็นคนมีความรู้ความสามารถ เป็นคนมีคุณธรรมและจริยธรรม จะทำให้หน่วยงานหรือองค์กรเป็นที่น่าเชื่อถืออย่างยิ่ง โดยเฉพาะนักการเมือง ถือว่าเป็นตัวแทนของประชาชน ที่ถูกประชาชนเลือกเข้ามาเป็นตัวแทน ในการทำหน้าที่ในการบริหารงบประมาณ หรือทรัพยากรของประเทศ หรือของท้องถิ่นนั้นๆ นักการเมืองท้องถิ่นจึงต้องมีบุคลิกเป็นตัวแทนที่ดี จึงจะได้รับความไว้วางใจและมีความน่าเชื่อถือสำหรับประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ

5. ความยุติธรรม (Fairness) หมายถึง การวางตัวเป็นกลางไม่เอนเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะคนที่มีความน่าเชื่อถือย่อมได้รับการคาดหวังว่า จะสามารถให้ความเป็นธรรมกับคนอื่นได้ โดยเฉพาะผู้นำที่ดี ต้องมีความยุติธรรม เพราะผู้นำมีนัยยะของการปกครองและการแก้ปัญหา ความขัดแย้ง ซึ่งอาจเกิดจากผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความขัดแย้งกันเป็นเรื่องปกติ ซึ่งผู้นำหรือผู้เป็นหัวหน้าจำเป็นต้องมีความยุติธรรมในการตัดสิน ไม่เอียงเอนไปข้างใดข้างหนึ่งหรือมีความอคติ เพราะเหตุผล คือ รักคนหนึ่งมากกว่าคนหนึ่ง ชอบคนหนึ่งมากกว่าคนหนึ่ง ไม่ชอบหรือโกรธคนหนึ่งมากกว่าคนหนึ่ง และเป็นคนที่มีความเขลา คือ ไม่มีปัญญา ซึ่งจะทำให้การตัดสินใจแก้ปัญหาผิดพลาดได้และนำไปสู่การทำผิดเป็นถุก การทำถูกเป็นผิด โดยเฉพาะผู้นำทางการเมืองที่ต้องมีความยุติธรรม เนื่องจากเป็นผู้ปกครองในท้องถิ่น ซึ่งจะต้องได้รับการร้องเรียนจากประชาชนเป็นจำนวนมาก ทั้งฝ่ายที่เป็นฐานคะแนนเสียงให้กับตนเอง และฝ่ายญาติพี่น้อง ซึ่งอาจกลายมา เป็นคู่กรณีใน

การขัดแย้ง ดังนั้น ผู้นำทางการเมือง จึงจำเป็นต้องเป็นคนมีความยุติธรรมและที่สำคัญผู้นำทางการเมือง คือ ผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่ ในการรักษาผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ผู้นำทางการเมืองจำเป็นต้องรักษาผลประโยชน์ให้กับประชาชนเป็นหลัก ต้องไม่โน้มเอียงไปฝ่ายนายทุนที่เข้ามาเอาไรด์เอาเปรียบประชาชนในพื้นที่ ที่ตนดูแล

6. ความพร้อมรับผิดชอบ (Accountability) หมายถึง การรับผิดชอบในกรณีเกิดความผิด ทั้งโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจและการรับความชื่นชมยินดี ในกรณีทำความดีและได้รับการยกย่องชมเชย ซึ่งคนที่มีคุณลักษณะดังกล่าว เป็นคนกล้าเผชิญกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะสิ่งนั้นดีหรือไม่ดี แต่สิ่งนั้นเกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง หรือตนเองมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย เช่น ความรับผิดชอบที่เกิดจากการกระทำของลูกน้อง ที่ทำตามคำสั่งหรือนโยบายของหน่วยงาน เว้นเสียแต่ เป็นเรื่องส่วนตัวของบุคคลนั้นอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในกรณีของผู้นำทางการเมืองที่เป็นผู้บังคับบัญชา หรือเป็นผู้ปกครอง หากการดำเนินงานของหน่วยงานที่ตนเองรับผิดชอบ เกิดการดำเนินการที่ผิดพลาด ผู้เป็นหัวหน้างานต้องมีความรับผิดชอบ ต้องขอโทษประชาชนและพร้อมแก้ไขทันที นอกจากนี้ ความรับผิดชอบของผู้นำทางการเมือง ยังต้องรวมถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ในการผลักดันความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ ที่ตนเองรับผิดชอบด้วย ผู้นำทางการเมืองต้องพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้มีความสุข ลดปัญหาความยากจนในระดับท้องถิ่น ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในระดับท้องถิ่น ป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมอื่นๆ คุณสมบัตินี้ดังกล่าว เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่ มีความไว้วางใจ เชื่อใจ และผู้นำทางการเมืองนักรบเมืองเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับจากประชาชน ที่จะให้เข้ามาทำหน้าที่ ในการบริหารงานในท้องถิ่นและประชาชน ฝากความหวังในการอยู่ดีมีสุขได้

7. ความเมตตากรุณา (Benevolence) หมายถึง ความรักใคร่เอ็นดูผู้อื่น คือ การไม่รังแกผู้อื่นและที่สำคัญ ความเมตตากรุณาต้องเป็นมรรคและเป็นผลของการกระทำ มีความเมตตา ก็คือ หวังให้คนอื่นที่ประสบความทุกข์ยากหลุดพ้นจากสภาวะดังกล่าว ซึ่งการที่จะหลุดพ้นจากสภาวะดังกล่าวต้องได้รับการกรุณาด้วย กล่าวคือ การลงมือช่วยเหลือคนที่ได้รับความทุกข์ ไม่ใช่เพียงแต่หวังหรือต้องการให้เขาพ้นทุกข์ โดยปราศจากการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ความเมตตา จึงเป็นความรู้สึกหวังดี กรุณาจึงเป็นการกระทำเพื่อให้พ้นทุกข์ ซึ่งคุณสมบัตินี้ดังกล่าว เป็นสิ่งสำคัญของคนที่มีความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะนักรบเมืองท้องถิ่น ที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชนให้เข้ามาทำหน้าที่ ในการพัฒนาวิถีชีวิตของประชาชน ดังนั้น พื้นฐานที่สำคัญของนักรบเมืองท้องถิ่น ต้องมีความเมตตากรุณา นั่นก็คือ เห็นความทุกข์ของประชาชนในท้องถิ่น เห็นบ่อเกิดของความทุกข์หรือปัญหาภายในท้องถิ่น จึงได้อาสาทำหน้าที่ ในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาประชาชนในท้องถิ่นให้มีความอยู่ดีมีสุข คุณสมบัตินี้ดังกล่าว จึงเป็นสิ่งสำคัญของคนที่ได้รับความน่าเชื่อถือ

2) การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

ความสัมพันธ์ที่ดี ถือเป็นคุณสมบัติที่ติดอย่างหนึ่งของการมีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของการประสบความสำเร็จในการทำงาน การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ถือว่าเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐาน ในการสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพราะหากมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นแล้ว จะนำไปสู่ ความรัก ความเคารพ ความยำเกรง ของบุคคลอื่น บุคคลอื่นหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ย่อมจะสามารถไว้วางใจให้ทำงานได้อย่างเต็มกำลัง เต็มความสามารถบุคลิกภาพ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลเป็นอย่างมาก การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก เช่น การทักทายก่อน การให้การสนับสนุน การอาสา การช่วยเหลือคนอื่นในโอกาสต่างๆ ถือเป็น การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ซึ่งโดยปกติมนุษย์ มีความสัมพันธ์ กับบุคคลอื่นเป็นประจำ บางคนอาจมีความสัมพันธ์เชิงลบ บางคนอาจมีความสัมพันธ์เชิงบวก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือเป้าหมายของแต่ละคน แต่โดยปกติความสัมพันธ์ที่วางอยู่บนพื้นฐานของการร่วมมือ เพื่อบรรลุผลประโยชน์ร่วมกัน ย่อมเกิดจากความสัมพันธ์ที่ดีหรือความสัมพันธ์เชิงบวก

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีสามารถพิจารณาหรือถอดรหัสความหมาย จากตัวอักษรภาษาอังกฤษ คือ คำว่า Relation ซึ่งมีทั้งหมด 8 ตัว (อาภรณ์ ภูวิทย์พันธ์. ม.ป.ป. : ไม่ปรากฏหน้า อ้างถึงในเรื่องฤทธิ์ คงอยู่, 2560) ดังนี้

1. คำว่า R = Reality ถอดความหมายได้ว่า “เป็นตัวของเรา นำพาความจริงใจ” หมายถึง การจะคบหรือรู้จักใครสักคน สิ่งแรกที่สำคัญก็คือ ความเป็นตัวของเราเอง การแสดงออกอย่างเป็นธรรมชาติ โดยพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกควรมาจากใจและความเป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริง ไม่เสแสร้งแกล้งทำ คิดอย่างไรทำอย่างนั้น ไม่ใช่ปากว่าตาขยิบหรือหน้าไหวหลังหลอก ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองจะเป็นเสน่ห์ของเรา ที่จะทำให้คนอื่นอยากเข้ามาพูดคุยและคบหาสมาคม ด้วยเพราะความเป็นตัวของเราอย่างแท้จริง จะสะท้อนความจริงใจความปรารถนาดี และความ ต้องการมอบสิ่งดีๆ ให้อีกฝ่ายหนึ่ง

2. คำว่า E = Energetic ถอดความหมายได้ว่า “กระตือรือร้น สร้างความประทับใจ” หมายถึง ความกระตือรือร้นที่จะอาสาดำเนินการ และให้ความร่วมมือ ความช่วยเหลือ ในการทำงานต่างๆ โดยไม่ต้องรอให้อีกฝ่ายหนึ่งมาร้องขอ ความกระตือรือร้นที่จะช่วยงาน ไม่ว่าจะเป็งานเล็ก งานน้อยหรือแม้กระทั่งงานใหญ่ ก็ตามจะทำให้บุคคลต่างๆ ที่ทำงานร่วมด้วย เกิดความประทับใจ และรู้สึกยินดี ที่จะให้ความสนับสนุนความช่วยเหลือและร่วมมือ โดยใช้คำพูดที่แสดงออกถึง ความกระตือรือร้นการเอาใจใส่ ที่จะให้ความช่วยเหลือผู้อื่น เช่น มีอะไรที่จะให้ผม หรือฉันช่วยเหลือได้ไหม หรือหากต้องการความช่วยเหลือ บอกได้ตลอดเวลา เป็นต้น

3. คำว่า L = Listening ถอดความหมายได้ว่า “รับฟังที่ดี เข้าถึงจิตใจ” หมายถึง การเป็นผู้ฟังที่ดี ซึ่งเป็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเหตุการณ์และความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากผู้อื่นอย่างตั้งใจและเต็มใจ รวมทั้งการไม่พูดสอดแทรกและขัดจังหวะในระหว่างการพูด เทคนิคหนึ่งสำหรับ การเป็นผู้ฟังที่ดี คือ การไม่พูดถึงบุคคลอื่นในทางที่ไม่ดี พยายามไม่วิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่น หากบุคคล ที่เรากำลังสนทนาด้วย กำลังวิจารณ์ถึงผู้อื่น ต้องรับฟังด้วยความสงบ โดยไม่พูดสนับสนุน หรือขัดแย้งความคิด หรือความรู้สึกของคนที่กำลังพูด แต่ควรพยายามรับฟังปัญหาและเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นอย่างมีสติและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพราะบางคนที่สนทนาด้วย อาจต้องการเพียงแค่ปรับทุกข์หรือระบายความรู้สึกเท่านั้น

4. คำว่า A = Adaptability ถอดความหมายได้ว่า “ปรับตัวเป็นเลิศ สร้างสายสัมพันธ์” ก่อนที่เราจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น เราต้องมีการปรับตัวเอง ให้เข้ากับคนอื่นก่อน เฉพาะการปรับตัวให้เข้ากับคนอื่น ทำให้เกิดความไว้วางใจและทราบภูมิหลังของคนที่สนทนาด้วย การสร้างความคุ้นเคยกับบุคคลอื่นย่อมเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี ในการสร้างความสัมพันธ์อันดี ผู้ที่มีการปรับตัวที่ดี โดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มองชีวิตมองโลกในทางบวก มองเหตุผลของการกระทำ และเข้าใจพฤติกรรมที่บุคคลรอบข้างแสดงออก

5. คำว่า T = Tolerance ถอดความหมายได้ว่า “อดทนสัจนิรันดร์ ชีวิตสุขสันต์” ความอดทน และความพยายามสร้างความสัมพันธ์กับคนที่ปิดกั้นตัวเอง และไม่ยอมเปิดรับสมาชิกใหม่ ถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาตนเอง พัฒนาความอดทนของตนเองเพราะ การเอาชนะกำแพงที่ขวางกั้นได้นั้น จำเป็นต้องมีความอดทนสูง เช่น การอดทนต่อคำพูดและ การกระทำ คนที่มีความอดทนต้องไม่คิดมากใจกว้าง ยอมรับฟังคำวิจารณ์จากผู้อื่นอย่างจริงจัง จึงเป็นคุณลักษณะที่สำคัญในการสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดี เคล็ดลับที่สำคัญในการสร้างความอดทนอดกลั้น ก็คือการไม่ใส่ใจต่อคำพูดและพฤติกรรมต่างๆ ที่ทำให้เกิดความรู้สึกไม่สบายใจหรืออึดอัดใจ บางครั้งจะต้องใช้ความเงียบด้วยการไม่พูดตอบโต้สลับปัญหา หรือความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นตามมา

6. คำว่า I = Integrity ถอดความหมายได้ว่า “มีความซื่อสัตย์ สร้างความไว้วางใจ” บุคคลที่มีความซื่อสัตย์ไม่ว่าจะเป็นทั้งต่อตนเอง เพื่อนร่วมงานและผู้อื่น ย่อมส่งผลให้เป็นคนน่าคบหาสมาคมผู้ที่มีความซื่อสัตย์ย่อมเป็นบุคคลที่ไว้วางใจได้ ซึ่งการเป็นคนที่น่าไว้วางใจ คือ คุณลักษณะขั้นสูง ที่สามารถพัฒนาและรักษาความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่น บุคคลนั้นย่อมได้รับโอกาสใหม่ๆ มากขึ้นในการพัฒนาตนเอง ซึ่งสามารถทำให้ตนเองมีความก้าวหน้าในหน้าที่ การงานที่สูงขึ้น เพราะพวกเขาเหล่านั้น จะได้รับความไว้วางใจจากบุคคลรอบข้าง ผลที่ตามมา ก็คือ การรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างกันให้เกิดขึ้นต่อเนื่องไป

7. คำว่า O = Oral Communication ถอดความหมายได้ว่า “วาจา ไพเราะหรือรักษามิตรภาพ” คำพูดที่ดีย่อมรักษามิตรภาพไว้ได้ ดังเช่น สุทนต์ได้กล่าวไว้ในบทกลอน บทหนึ่งที่ว่า “ถึงบางพูดพูดดีเป็นศรีศักดิ์ มีคนรักสรรถ้อยร้อยจิต แม้พูดชั่วตัวตายทำลายมิตร จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพูดจา” และเพื่อให้คงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น จึงควรรักษาคำพูด หรือพูดในสิ่งที่เหมาะสมที่ควร ทั้งเวลา บุคคลและสถานที่ เพราะคำพูดเมื่อพูดออกไปแล้ว คนพูด กลายเป็นบ่าว กล่าวคือ ต้องรับผิดชอบทันที แต่เมื่อยังไม่พูดออกไป ตัวเองยังเป็นนาย คือ ได้รับความรับผิดชอบอะไร ดังนั้น ก่อนที่จะพูดอะไรขอให้คิดก่อนเสมอว่า สิ่งที่ตัวเองจะพูด จะส่งผลลัพธ์อะไรบ้าง จะทำลายความรู้สึกของคนอื่นหรือไม่ หรือจะทำลายความสัมพันธ์ที่ดีของเพื่อน หรือไม่อย่างไร

8. คำว่า N = Networking ถอดความหมายได้ว่า “แสวงหาเครือข่าย ขยายมิตรสัมพันธ์” ผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ย่อมเป็นผู้ที่แสวงหาโอกาสที่จะรู้จักกับบุคคลอื่นเรื่อยๆ หรือคบเพื่อนใหม่เสมอ การสร้างความสัมพันธ์และการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ตนเองได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อย่างต่อเนื่องและเป็นการสร้างเครือข่ายเสมอ ซึ่งเครือข่ายเหล่านี้จะเกิดการแลกเปลี่ยนกันในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ ข่าวสาร วัฒนธรรม ตลอดจนถึงการช่วยเหลือกันในยามประสบปัญหา

3) การเป็นผู้มีความชำนาญหรือมีความสามารถหรือมีสมรรถนะ

การเป็นผู้มีความชำนาญหรือมีความสามารถในด้านใดด้านหนึ่ง ที่มีคุณค่าต่อผู้อื่นเป็นอย่างมาก มีความรู้และความเชี่ยวชาญ คือ การนำความรู้ความเชี่ยวชาญในแต่ละเรื่องมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานขององค์กร รวมทั้งให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่น แสวงหาโอกาสในการเรียนรู้ ทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพของตนเอง รวมถึงการเฝ้าหาความรู้เพิ่มเติมในด้านอื่นๆ เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในกระแสโลก การสร้างให้เกิดกระบวนการและบรรยากาศในการเรียนรู้ ตลอดจนการคาดการณ์ถึงแนวโน้มของการนำความรู้ที่จำเป็น ไปประยุกต์ใช้ ในการทำงานให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ย่อมสามารถทำงาน ให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้และสามารถตรวจสอบได้ โดยมีหน้าที่ความรับผิดชอบต่อ งานที่ทำให้ประสบความสำเร็จ

4) การมีความสามารถหรือทักษะในการสื่อสาร

การมีความสามารถ หรือทักษะในการสื่อสาร ความคิดหรือข้อคิดเห็น ที่สามารถดึงดูดใจผู้อื่น หรือมีความสามารถในการสร้างความจงรักภักดี ได้มีทักษะในการสื่อสาร คือ ผู้ที่มีอำนาจมากกว่า ย่อมต้องมีทักษะในการสื่อสาร ทั้งการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นหรืออธิบายให้ผู้ร่วมงานได้รับรู้และเข้าใจในเรื่องที่ต้องการจะสื่อสาร ในขณะที่เดียวกันต้องเป็น

ทั้งผู้พูดและผู้ฟังที่ดี มีศิลปะในการจูงใจ เพื่อนร่วมงานสามารถสั่งการและนำเสนอผลงานต่างๆ ได้อย่างกระชับและง่ายต่อการทำความเข้าใจ

การสื่อสารที่เกิดประสิทธิภาพและทำให้การสื่อสารประสบผลสัมฤทธิ์ได้ มีปัจจัย ที่สำคัญอย่างน้อย 4 ประเภท (ผากจิต ปาลินทร ลากจิตร, ม.ป.ป.; 3-5) ได้แก่

1. ผู้ส่ง ผู้สื่อสาร แหล่งข่าว (Sender, Communicator, Source) เป็นแหล่งข้อมูล ผู้รับผิดชอบในการจัดเตรียมสาร ทำให้มีผู้รับสาร ผู้ส่งอาจเป็นคนเดียวหรือกลุ่มคน ซึ่งเป็นผู้นำสารส่งไปให้ผู้รับสาร โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น การพูด การเขียนการแสดงภาษามือ ภาพ และสัญลักษณ์ เป็นต้น เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจ ซึ่งผู้สื่อสารจะสื่อสารได้ดีขึ้น อยู่กับคุณสมบัติของผู้สื่อสารคือ 1) ทักษะในการสื่อสาร เช่น ความสามารถในการพูด การเขียนและการแสดงออก 2) เจตคติ ซึ่งหากผู้ส่งสารมีเจตคติที่ดี ผู้สื่อสารและผู้รับสาร การส่งสาร จะสามารถส่งสารได้อย่างถูกต้องและไม่ผิดพลาด คือ มีความพยายามที่จะอธิบายข้อความของสาร ให้ถูกต้องตามความต้องการที่จะสื่อ แต่หากผู้ส่งสาร มีเจตคติที่ไม่ดี การส่งสารอาจจะไม่ประสบความสำเร็จ ตามความต้องการที่ต้องการสื่อ เนื่องจากผู้ส่งสาร อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงสาร ไม่เต็มใจที่จะสื่อ หรืออธิบายข้อความในสาร ให้ถูกต้อง ตามที่สารต้องการสื่อ 3) ความรู้ผู้ส่งสารต้องมีความรู้ทั้งในเรื่องที่จะพูด การเลือกเนื้อหาที่น่าเชื่อถือ และสอดคล้องกับเรื่องที่จะพูดเหมาะสมกับผู้ฟัง การเลือกใช้สื่อรวมไปถึง ความรู้เกี่ยวกับผู้รับสาร 4)ระบบสังคมและวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดให้ผู้ส่งสาร มีบทบาทหน้าที่หรือตำแหน่งในสังคมเป็นอย่างไร อย่างหนึ่ง เช่น บุคคลจากภาครัฐอาวุโส ซึ่งมีผลต่อการยอมรับ และเข้าใจในสารอย่างมาก วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ ความเกรงใจ การแสดงท่าทางการพูด อธิบายเรื่องราว 5)บุคลิกภาพของผู้ส่งสาร ซึ่งทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ และยอมรับสารที่ถูกส่งมา เช่น น้ำเสียง ความสนิทสนมของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ความชำนาญ ของผู้ส่งสาร ทำที่ที่จริงใจในการส่งสาร ด้วยกริยาที่ยิ้มแย้ม พูดจาคล่องแคล่ว เป็นต้น

2. ข่าวสาร (Message) หมายถึง เนื้อหาของสารหรือสาระของเรื่องราวที่ถูกส่งออกมาอาจเป็นคำพูดอักษร หรือไม่ใช่คำพูด เช่น ความรู้ ความคิด ข่าวสาร บทเพลง เป็นต้น

3. การสื่อหรือช่องทางในการสื่อความหมาย (Media or Channel) หมายถึง สื่อ ซึ่งเป็นตัวกลางที่จะส่งข้อมูลเช่นการใช้เสียง การใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronics) เช่น โทรศัพท์ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ และสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น แผนที่ รูปภาพ การจัดนิทรรศการ

4. ผู้รับข่าวหรือกลุ่มเป้าหมาย (Receiver) หมายถึง ผู้รับข่าวสารเรื่องราวต่างๆ จากผู้ส่ง ผู้รับอาจเป็นคนเดียวหรือกลุ่ม สำหรับปัจจัยที่จะทำให้ผู้รับสารสามารถรับสารได้อย่างถูกต้อง หรือประสบความสำเร็จ ได้แก่ 1) ทักษะในการรับสาร ซึ่งผู้รับสารต้องมีความสามารถ ในการถอดรหัสสาร การทำความเข้าใจสาร โดยต้องถอดรหัสบนพื้นฐานของความเข้าใจได้ ซึ่งต้องมีการนำความรู้ประสบการณ์เดิมของตนเข้ามาร่วมพิจารณาด้วย 2) เจตคติต่อข้อมูล

ที่ได้รับหรือต่อผู้ส่งสาร หากผู้รับสารมีความสนใจสารที่ถูกส่งออกมา จะทำให้ผู้รับสารมีความสนใจสารมากขึ้น เมื่อมีข้อสงสัยก็มีการสอบถาม มีการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ทำให้ผู้ส่งสารทราบว่า เข้าใจหรือไม่อย่างไร และหากผู้รับสารมีความสนิทสนมกับผู้ส่งสาร ย่อมทำให้การสื่อสารเป็นไปอย่างราบรื่นและสัมฤทธิ์ผล 3) ความรู้หากผู้รับ มีพื้นฐานความรู้ในเรื่องที่ได้รับการถ่ายทอด ยิ่งทำให้ผู้รับสารสามารถถอดรหัสสารได้อย่างรวดเร็ว เข้าใจง่าย สนุกและเพลิดเพลิน

5) มีความน่าเคารพและศรัทธา

ความน่าเคารพและศรัทธาคือ ผู้ที่มีอำนาจมากกว่าหรือผู้นำ ต้องเป็นคนที่มีความสงบเสงี่ยม ไม่ถือตัว นุ่มนวล ไม่หยิ่งโส สุภาพ ไม่จองหอง ไม่พูดหยาบคาย ไม่วางอำนาจ ไม่พูดสอดเสียด เหยียดหยามคนอื่น ตลอดถึงการแต่งกายที่สุภาพเรียบร้อยเหมาะสมแก่กาลเทศะ บุคลิกของผู้มีอำนาจหรือผู้บังคับบัญชาดังกล่าว ย่อมทำให้ผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่าหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา มีความเคารพนับถือและให้ความร่วมมือเสมอ เพราะการมีบุคลิกที่น่าเคารพและน่าศรัทธา ย่อมสามารถสร้างความประทับใจให้เกิดขึ้นได้ การมีความเคารพนับถือจัดว่าเป็นของมีค่า เป็นพันธสัญญาต่อตนเองและส่วนรวม ซึ่งจะได้ด้วยการแสดงออกเป็นตัวอย่าง ไม่ใช่การสั่งสอนหรือให้บทเรียนต่างๆ คนจะต้องมีทัศนคติและนิสัย ที่แสดงออกถึงการมีความเคารพนับถือ ไม่ว่าเราจะทำอะไรในทุกๆ วัน จะดีจะเลวอย่างไร ก็ล้วนแต่มีผลกระทบต่อผู้อื่น การมีความเคารพนับถือไม่ใช่แค่กับคนเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมไปถึง สิ่งแวดล้อม สัตว์ สมบัติสาธารณะ และสมบัติส่วนบุคคลตามกฎหมาย เป็นต้น การที่ทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่มีความน่าเคารพนับถือ สามารถแสดงออกด้วยท่าทางง่ายๆ เช่น การส่งสายตาที่เป็นมิตร การยิ้มแย้มแจ่มใส การกล่าวทักทาย ในลักษณะที่เป็นมิตรต่อผู้อื่น การกล่าวขอบคุณ ตลอดถึงการช่วยเหลือในเรื่องเล็กน้อย เช่น การช่วยเปิดประตูช่วยเหลือของการรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น การไม่ยกตนข่มท่าน เป็นต้น

หลักการสำคัญที่ทำให้เกิดความน่าเคารพหรือความเลื่อมใสแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ปัจจัยภายใน ได้แก่ ตัวบุคคลนั้นๆ ซึ่งบุคคลนั้นต้องมีบุคลิกที่น่าเคารพและต้องมีลักษณะอย่างน้อย คือ เป็นคนมีเมตตาช่วยเหลือผู้อื่น ขยันภารกิจมากและเป็นนักบริหาร ภารกิจ เพื่อสังคมและพุทธศาสนา การเป็นผู้หยิ่งรู้ดีดีและอนาคต สามารถบอกเหตุการณ์และแก้ไขปัญหาได้ด้วยญาณ กล่าวคือ เป็นความสามารถในการหยั่งรู้และหยั่งเห็น ความเป็นไปของสิ่งต่างๆ ที่เหนือบุคคลทั่วไปจะสามารถมองเห็นและสัมผัสได้ เช่น เมื่อครั้งที่เกิดเหตุการณ์วังระเบิดทั่วกรุงเทพมหานคร รวมถึงที่วัดพระแก้ว เจ้าอาวาสก็สามารถชี้ตำแหน่งของระเบิดได้อย่างถูกต้อง
2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ สถานทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของบุคคลนั้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิหลังของบุคคลนั้น เช่น เป็นคนรวย คนจน การนับถือศาสนาเหมือน

หรือแตกต่างจากคนในสังคม การมีตำแหน่งหน้าที่ที่มั่นคงในสังคมตลอดถึง ชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล เป็นต้น

ปัจจัยเหล่านี้ มีผลอย่างมากต่อบุคลิกภาพที่น่าเคารพและเกิดความเลื่อมใสศรัทธาของผู้พบเห็น ดังนั้น ในกรณีของหัวหน้าหรือผู้นำทางการเมืองมีบุคลิกภาพ ในลักษณะดังกล่าว ข้องต้นย่อมเป็นที่เคารพและศรัทธาอย่างแน่นอน

6) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรม

ความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดที่ทรงพลังและสามารถดึงดูดความสนใจได้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรมนั่นก็คือ การพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กรให้ดียิ่งขึ้น โดยการนำเสนอความคิดริเริ่มใหม่ๆ รวมถึง การประยุกต์และพัฒนาวิธีการทำงาน ยอมรับ การเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่าและคิดค้นวิธีการใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย ขององค์กร พฤติกรรมของคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ จึงเริ่มจากการเป็นคนกล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าทดลองสิ่งใหม่ๆ กล้าเสี่ยง เป็นคนไม่กลัวความล้มเหลว เพราะเป็นคนเชื่อมั่น ในความคิดของตนเองอย่างมาก อยากพิสูจน์ความคิดของตนเอง และรู้สึกพอใจ และตื่นเต้นที่จะเผชิญกับสิ่งเหล่านั้น บุคคลลักษณะดังกล่าว จัดว่าเป็นคนที่มีสุขภาพจิตที่ดี (สำนักงานข้าราชการพลเรือน, 2559)

Webb Garrison (1954) ได้อธิบายลักษณะของคน ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ไว้ 5 ประการ คือ

1. เป็นคนที่สนใจปัญหา ยอมรับความเปลี่ยนแปลง ไม่ถอยหนีปัญหาที่จะเกิดขึ้น แต่กล้าที่จะเผชิญปัญหากระตือรือร้นที่จะแก้ปัญหา ตลอดจนหาทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาตนเองและงานอยู่เสมอ
2. เป็นคนที่มีความสนใจกว้างขวางทันต่อเหตุการณ์รอบด้าน มีการเอาใจใส่ ในการศึกษาหาความรู้จากแหล่งต่างๆ เพิ่มเติมอยู่เสมอ พร้อมทั้งยอมรับ ข้อคิดเห็นจากข้อเขียนที่มีสารประโยชน์และนำข้อมูลเหล่านั้น มาประกอบใช้
3. พิจารณาปรับปรุงพัฒนางานของตน เป็นคนที่ชอบคิดหาทางแก้ไข ปัญหา ไขว่หลายๆ ทาง เตรียมทางเลือก สำหรับแก้ไขปัญหามากกว่าหนึ่งวิธีเสมอ ทั้งนี้ เพื่อที่จะช่วยให้ มีความคล่องตัวและประสบความสำเร็จมากขึ้น เพราะการเตรียมทางแก้ไขหลายๆ ทางย่อมสะดวก ในการเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้ และยังเป็นการประหยัดเวลา และเพิ่มกำลังใจ ในการแก้ปัญหาด้วย เพราะเป็นบุคคลที่ไม่อับจนความคิด ถ้าวิธีหนึ่งใช้ไม่ได้ ก็ยังสามารถทดลองใช้วิธีอื่นได้
4. เป็นคนที่มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจหรือสุขภาพกายก็ดี สุขภาพจิต ก็ดี ทั้งนี้ เพราะมีการพักผ่อนหย่อนใจอย่างเพียงพอ มีความสนใจต่อสิ่งใหม่ที่พบและยัง

เป็นคนช่างซักถามและจดจำได้ดี ทำให้สามารถนำข้อมูลที่จดจำมาใช้ประโยชน์ได้ดี จึงทำให้งานดำเนินไปด้วยดี ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีด้วย

5. เป็นคนที่ยอมรับและเชื่อในบรรยากาศและสภาพแวดล้อม ว่ามีผลกระทบต่อความคิดสร้างสรรค์ ดังนั้น การจัดบรรยากาศสถานที่สิ่งแวดลอมที่เหมาะสม จึงสามารถจัดสิ่งรบกวนและอุปสรรค ทำให้การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

7) ความกระตือรือร้นและอุทิศตนในการทำงานหนัก

คุณสมบัติที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้นำหรือผู้มีอำนาจ คือ มีความกระตือรือร้นและอุทิศตนในการทำงานหนัก การแสดงออกซึ่งความสนใจอย่างจริงจัง มีความจดจ่อต่อการปฏิบัติงานและมีความทุ่มเทกับงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ การให้ความสำคัญของการมีค่านิยมร่วมกันในการทำงาน น่าจะหมายความว่า การประพุดติตนาการเลือกคบคนการตัดสินใจ อะไรถูกหรืออะไรผิด ความเชื่อในสิ่งๆที่เหมือนกันหลักปฏิบัติที่ใช้ในการทำงาน การชอบความมีระบบ หรือระเบียบ ความสนใจในรายละเอียดปลีกย่อยก่อนตัดสินใจ ความคาดหวังที่ไม่เปิดเผยของผู้อื่น การมีมุมมองที่แตกต่างกัน เป็นสิ่งๆที่จำเป็นต้องมีการนำมาพัฒนาให้เกิดเป็นค่านิยมในการทำงานโดยการเรียนรู้และปรับตัวเข้าหากัน ตั้งแต่ระดับเจ้านายไปจนถึงระดับลูกน้อง เพื่อให้เกิดสมดุลในระหว่างบุคคลและสัมพันธ์ภาพที่ดีของคนในองค์กร อาจใช้วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงาน ด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการตกลงร่วมกันในหน้าที่ความรับผิดชอบงานในส่วนที่ต้องทำแทนกันอย่างถูกต้อง ช่วยให้เกิดการรับรู้และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรตรงกันอย่างชัดเจน การสร้างแรงกระตุ้นให้คนสนุก และมีความสุขกับการทำงาน จากการวิจัยพบว่า ค่าตอบแทน ตำแหน่งงาน หรือการได้เป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ไม่ใช่เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้คนรู้สึกอยากทำงานอยู่ที่เดิมและไม่อยากออกไปทำที่อื่น แต่กลับเป็นการสร้างบรรยากาศให้ทำงาน สภาพห้องที่ไม่แออัดการใช้กฎเกณฑ์ที่ไม่ตึงเครียด มากเกินไปและมีการค้นหาว่าสิ่งใดที่จะดึงดูดใจพนักงานให้อยากมาทำงาน รักในงานที่เขาทำ เช่น การจัดอาหารกลางวันให้ฟรี การอนุญาตให้เล่นกีฬา ในสถานที่ทำงานโดยจัดสร้างสนามกีฬา ตลอดจนค้นหาให้เจอว่า อะไรเป็นสิ่งที่ทำให้พนักงานรู้สึกตัวเขาเองมีคุณค่าและแสดงการยอมรับในจุดนั้นแก่เขา เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ความถนัดความสามารถพิเศษ ที่แตกต่างกัน เป็นต้น นำมาสร้างเป็นวัฒนธรรมขององค์กรจะเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้คนทำงานอย่างมีความสุขและสนุกกับงาน เมื่อได้มาอยู่ในบรรยากาศที่ผู้คนเป็นมิตรมีความใส่ใจซึ่งกันและกันจึงไม่ต้องการย้ายไปทำงานที่อื่นกลายเป็นความรู้สึกผูกพันและรักองค์กรได้ในที่สุด

8) ความสามารถในการประสานความร่วมมือในระหว่างเพื่อนสมาชิกด้วยกัน

ผู้นำต้องเป็นคนมีความสามารถในการประสานความร่วมมือ ในระหว่างเพื่อนสมาชิกด้วยกัน การจัดระเบียบวิธีการทำงาน เพื่อให้งานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ร่วมมือปฏิบัติงานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ไม่ทำให้งานซ้อนกันขัดแย้งกันหรือเหลื่อมล้ำกัน ทั้งนี้เพื่อให้งานดำเนิน

ไปอย่างราบรื่น สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนโยบายขององค์กรนั้น เพื่อเกิดความสมานฉันท์ และมีประสิทธิภาพการติดต่อสื่อสารให้เกิดความคิดความเข้าใจตรงกัน ในการร่วมมือปฏิบัติงาน ให้สอดคล้อง ทั้งเวลาและกิจกรรม ที่จะต้องกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างสมานฉันท์ เพื่อให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่นไม่เกิดการงานซ้ำซ้อน ขัดแย้งหรือเหลื่อมล้ำกัน การประสานงาน คือ การที่บุคคลหรือหน่วยงานในองค์กร ทำงานร่วมกับบุคคลและหน่วยงานอื่น เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน มีลักษณะเป็นกระบวนการที่ต้องกระทำต่อเนื่องสอดคล้องกันไป เพื่อให้งานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ (สมิต สัชฌกร. 2550)

องค์ประกอบของการประสานงานอาจพิจารณาองค์ประกอบที่สำคัญได้ ดังนี้

1. ความร่วมมือจะต้องสร้างสัมพันธภาพในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย โดยอาศัยความเข้าใจหรือการตกลงร่วมกัน มีการรวบรวมกำลัง ความคิด วิธีการเทคนิค และระดมทรัพยากรมาสนับสนุนงานร่วมกันเป็นการปฏิบัติงาน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกัน เต็มใจที่จะทำงานร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อไปสู่เป้าหมายใด เป้าหมายหนึ่ง การประสานงานไม่ควรจะกระทำ โดยใช้อำนาจสั่งการแต่อย่างใด ควรใช้ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นหลัก เพราะความมีน้ำใจต่อกันไว้วางใจกัน จะเป็นผลให้เกิดการร่วมมือมากกว่าการใช้อำนาจหน้าที่ การพยายามผูกมิตรตั้งแต่ต้น และป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์

2. จังหวะ เวลา และการประสานงานที่ดี จำเป็นต้องกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมว่าช่วงไหนควรประสาน ช่วงไหนไม่ควรประสานและที่สำคัญ ควรมีการประสานงานอย่างต่อเนื่อง เพราะบางครั้งเป็นการเตือนด้วย นอกจากนี้ การประสานงานจะต้องปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละคนตามกำหนดเวลาที่ตกลงกันให้ตรงเวลา

3. ความสอดคล้องการประสานงานที่ดี จำเป็นต้องให้เกิดความสอดคล้อง ทั้งเนื้อหาและหน่วยงานที่ประสาน ตลอดถึงบุคคลที่ต้องได้รับการประสาน ซึ่งผู้ประสานจะต้องพิจารณา ความพอเหมาะพอดี ไม่ทำงานซ้อนกันเพื่อช่วยให้การบริหารงานประสบความสำเร็จ

4. ระบบการสื่อสาร การติดต่อสื่อสาร เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการประสานงาน ในการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงความคิดเห็น หรือความรู้สึกในการประสานงาน จึงจำเป็นต้องมี ระบบการสื่อสารที่ดีและทันสมัย เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต ตลอดถึงยานพาหนะ ในการขนส่ง ผู้ที่ต้องไปทำหน้าที่ ในการสื่อสารกับหน่วยงานภายนอก เพราะฉะนั้น ระบบสื่อสารจึงถือว่าเป็นสื่อกลางที่จะเชื่อมโยงบุคคลต่างๆ ภายในหรือระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

5. ผู้ประสานงาน การประสานงานที่ดี ผู้ประสานงานจะต้องมีความสามารถ ในด้านการสื่อสารด้วย เพราะผู้ประสานงานอาจจะต้องอธิบายสารที่นำไปให้ผู้รับสาร หรืออธิบายความให้กับทั้งสองฝ่ายที่ตนเองเป็นผู้ประสาน เพื่อให้การสื่อสารเข้าใจตรงกันรวดเร็วและ

ราบรื่น ผู้ประสานงานจะต้องสามารถดึงทุกฝ่ายเข้าร่วมทำงาน และสามารถขอความร่วมมือ เพื่อตรงไป สู่จุดหมายเดียวกัน ตามที่กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ของงาน

Andrew Sobel and Jerold Panas (2014) ได้กล่าวถึง กฎเกณฑ์ที่จะทำ ให้ มีการปฏิสัมพันธ์ (Connect) และให้มีส่วนร่วม (Engage) ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจ คือ กฎข้อที่ 1 ความสัมพันธ์ทางอำนาจอยู่บนพื้นฐานของการสนทนาที่ยิ่งใหญ่ ไม่ใช่คนหนึ่ง แสดงให้คนอื่นรู้ว่า ตัวเองรู้อะไร กฎข้อที่ 2 อย่างลัวที่จะถาม กฎข้อที่ 3 ติดตามบุคคลไม่ใช่ตำแหน่ง กฎข้อที่ 4 ของขวัญที่ใหญ่ที่สุด คือ เพื่อที่จะเชื่อในบางคน กฎข้อที่ 5 รู้ความต้องการของคนอื่นและช่วยให้เขาบรรลุเป้าหมาย กฎข้อที่ 6 ยึดมั่นในตนเองแต่สร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ที่มีความแตกต่างมากกว่าตัวเอง กฎข้อที่ 7 การให้กำลังใจที่แท้จริงจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์ กฎข้อที่ 8 ความซื่อสัตย์ไม่ใช่สิ่งสำคัญ แต่มันคือทุกสิ่งทุกอย่าง กฎข้อที่ 9 เหยียบย่ำไปในเส้นทางของคนอื่น กฎข้อที่ 10 อย่างลัวการเริ่มต้นใหม่ หาบางสิ่งที่เป็นตัวตนที่เชื่อมโยงให้เข้ากับตัวเอง และคุณอาจพัฒนาความสัมพันธ์ที่น่าอัศจรรย์ กฎข้อที่ 11 ให้ความเชื่อมั่นและรับเอาความเชื่อมั่น กฎข้อที่ 12 เปลี่ยนสิ่งแวดล้อมใหม่ แล้วคุณจะตกอยู่ในความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง

ดังที่ ได้กล่าวแล้วว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เป็นความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งการที่บุคคลหนึ่งจะสามารถให้การพึ่งพาคู่คนอื่น จนนำไปสู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจได้นั้น บุคคลนั้นต้องมีอำนาจที่เหนือกว่าอย่างแน่นอน ดังนั้น อำนาจที่จะสามารถทำให้เกิดการพึ่งพาได้ย่อมเกิดจากอำนาจ ดังต่อไปนี้

1. อำนาจในการให้รางวัล เป็นความสามารถที่ผู้ให้การพึ่งพา หรือผู้ที่มีอำนาจมากกว่าสามารถกำหนดให้สิ่งของต่างๆ หรือผลประโยชน์ที่ผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า หรือผู้พึ่งพาต้องการได้รับ ซึ่งแสดงให้เห็นผู้ที่อยู่ใต้อำนาจหรือผู้พึ่งพาต้องการที่จะพึ่งพาต่อไป อย่างไรก็ตาม อำนาจการให้รางวัลไม่เพียงแต่ขึ้นอยู่กับการได้ควบคุมและการให้รางวัลเท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องการรับรู้และการมีความเข้าใจของบุคคลตามเป้าหมายด้วย ในแง่ที่ว่าตัวผู้กระทำการนั้น มีขีดความสามารถ และมีความพร้อมที่จะปฏิบัติตามคำมั่นสัญญานั้นได้อีกด้วย ความพยายามที่จะใช้อำนาจ ที่มาจากการให้รางวัลจะไม่สามารถประสบผลสำเร็จได้ ถ้าหากว่าตัวผู้กระทำการขาดความน่าเชื่อถือ และความไว้วางใจ (Credibility) อันถือได้ว่าเป็นแหล่งทรัพยากรและรางวัลด้วย (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556)

2. อำนาจในการบังคับ ถึงแม้ผู้ที่มีอำนาจมากกว่าไม่ได้ให้รางวัลอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการตอบแทน แต่ผู้ที่มีอำนาจมากกว่า ย่อมมีอิทธิพลหรือความสามารถ ในการบังคับผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า ให้สามารถทำสิ่งที่ตนเองปรารถนาได้จนบรรลุเป้าหมาย ซึ่งผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่าหรือผู้พึ่งพาอาจจะเต็มใจหรือไม่เต็มใจก็ตาม แต่ผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่าหรือผู้พึ่งพา ย่อมต้องทำตามเสมอ

3. อำนาจอ้างอิง เป็นอำนาจที่บุคคลอื่นให้ความเคารพยำเกรง ซึ่ชม จงรักภักดี ยินยอมปฏิบัติตาม สามารถเป็นอำนาจที่ใช้คุ้มครองผู้มีอำนาจน้อยกว่า หรือผู้ที่มาอ้างอิงได้ เช่น หากบุคคลอยู่ในสภาวะการพึ่งพาที่มีอำนาจน้อยกว่า มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นย่อมสามารถอ้างอิง บุคคลที่เรา รู้จักได้ว่าเป็นใคร ซึ่งถ้าบุคคลที่เราอ้างอิงมีอำนาจหรือมีอิทธิพลมากย่อมสามารถแก้ไข ปัญหาหรือทำให้ความรุนแรงของปัญหาลดน้อยลง หรือลดความขัดแย้งได้

4. อำนาจความเชี่ยวชาญ เป็นความสามารถของผู้ให้การพึ่งพา ดังที่ Gary (2006) กล่าวว่า อำนาจประเภทนี้บุคคลตามเป้าหมาย (the Target Person) ยินยอมปฏิบัติตามเนื่องจากเขาเชื่อว่า ผู้กระทำมีความรู้เป็นพิเศษเฉพาะเกี่ยวกับวิธีการที่ดีที่สุดในการกระทำบางสิ่ง บางอย่างได้ ความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับงานที่ทำเป็นที่มาหรือแหล่งสำคัญของอำนาจของบุคคล ในองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ ที่มีลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวิธีการทำงานให้ดีที่สุด (the Best Way to Perform a Task) หรือวิธีการแก้ไขปัญหาที่สำคัญ จะก่อให้เกิดอำนาจเหนือ ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือลูกน้อง รวมตลอดถึงกลุ่มคนที่มีฐานะหรือตำแหน่งเท่าเทียมกัน หรือกลุ่มเพื่อน ร่วมงานและผู้บังคับบัญชาหรือผู้ที่อยู่เบื้องบน (พรอหมรินทร์ พรหมเกิด, 2556)

5. อำนาจในการปลุกระดมหรือกล่อมเกล่า เป็นความสามารถของผู้ที่มี อำนาจมากกว่า หรือผู้บังคับบัญชาที่มีทักษะ ในการพูดจา หว่านล้อม จูงใจ ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ มีอำนาจน้อยกว่ายอมปฏิบัติตามแต่โดยดี เพราะนอกจากผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจมากกว่า จะ สามารถบังคับและให้รางวัล เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม ส่วนเรื่องของจิตวิทยาใน การสื่อสารถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง ที่ผู้บังคับบัญชาต้องมีพร้อม ซึ่งจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้มี อำนาจน้อยกว่า มีกำลังใจฮึกเหิมทำตามคำสั่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9) ความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นคุณสมบัติที่ทั้งฝ่ายผู้นำและประชาชนต้องมี เพราะคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองย่อมสามารถทำอะไร บรรลุได้ครั้งหนึ่งแล้วหลังจากลงมือทำ

10) ความอดทน เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำและประชาชน ที่ต้องมี ความอดทนต่อความยากลำบากในการทำงานร่วมกัน เพราะบางครั้ง เป้าหมายไม่ได้บรรลุได้โดยง่าย จำเป็นต้องใช้ทั้ง แรงกาย แรงใจ เงินทุน และเวลา เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย คนที่มีความอดทนน้อยย่อม ประสบความสำเร็จได้ยาก

สรุป ในการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชนและชุมชนนั้น จำเป็น จะต้องเป็นผู้มีบุคลิกลักษณะความเป็นผู้นำ อันจะส่งผลให้เกิดความเคารพ เชื่อถือ และคล้อยตามใน การปฏิบัติกร่วมกัน จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถประกอบกับ ความเข้าใจบริบทชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการขยะนั้น เป็นไปได้ยากหากขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้นำจึง เป็นบุคลากรสำคัญในการที่จะขับเคลื่อนนำพาชุมชนให้ไปสู่ทิศทางเดียวกัน อันจะส่งผลให้การจัดการ ขยะเป็นไปอย่างประสบผลสำเร็จ เช่นเดียวกับที่ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ Weber ที่ได้จำแนกไว้ 3 ด้าน

คือ อำนาจตามกฎหมาย อำนาจตามประเพณีและอำนาจบารมี ซึ่ง การที่ผู้นำจะสามารถเป็นที่ยอมรับ และให้คนปฏิบัติตามต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจบารมีนั้นเป็นสิ่งที่ สำคัญที่จะชักนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้

11) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการขยะชุมชน

มิเชล พูโก (Michael, 1980) นักทฤษฎีสังคมชาวฝรั่งเศส ได้เสนอ มุมมองใหม่เกี่ยวกับอำนาจที่สำคัญ 2 ประการด้วยกัน ประการแรก คือ ความเชื่อมโยงระหว่าง อำนาจกับความรู้และความจริง ตามนัยดังกล่าว พูโก อธิบายว่า ความรู้กับความจริงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ขึ้นอยู่กับอำนาจในการสร้างและนิยามความหมายของความผิคนั้นว่าเป็นจริงอย่างไร ไม่ว่าสิ่งนั้น จะจริงหรือไม่ ถ้าเพียงแต่ทุกคนคิด ว่าจริง ก็จะมีผลบังคับให้เป็นไปเช่นนั้นได้แล้ว นั่นก็คือความจริงที่ สร้างผลกระทบได้จริง แม้ว่าจริง ๆ แล้วจะไม่เคยมีการพิสูจน์ได้ว่าความจริงเป็นอย่างไรก็ตาม มิเชล พูโก เรียกความจริงในแง่ดังกล่าวนี้ว่า ระบอบของความจริง (Regime of Truth) ซึ่ง ต่างจากความ จริงสัมบูรณ์แท้จริง ที่ดำรงอยู่เช่นเดิมทุกยุคทุกสมัย เพราะเป็นความจริงที่เกิดจากวาทกรรม ที่สังคม ในยุคหนึ่งสร้างและนิยามความหมายขึ้นมาในเชิงอำนาจ เพื่อผูกขาดอำนาจในการ อธิบายให้เกิดผล กระทบขึ้นตามที่ต้องการ ประการที่สองคือ การดำรงอยู่ของอำนาจในทุกหนทุกแห่ง ซึ่งเป็นการ ปฏิเสธความคิด เดิม ๆ ที่มักเข้าใจกันว่า อำนาจนั้นกระจายไปในทิศทางเดียว จากบนลงล่าง หรือจาก ที่มาแหล่งเดียว เช่น จากองค์อธิปัตย์ รัฐ และชนชั้นปกครอง เป็นต้น ในความคิดของ มิเชล พูโก แล้ว อำนาจไม่เคยผูกขาดอยู่ที่ศูนย์กลางแห่งเดียว แต่กระจายอยู่ทั่วไปเหมือนเครือข่าย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจจึงสอดแทรกอยู่ในทุกระดับของการดำรงอยู่ทางสังคม ในทุกแหล่งแห่งที่ของ ชีวิตทางสังคม ลักษณะที่สำคัญยิ่งกว่านั้นของอำนาจ ในความคิดของ มิเชล พูโก ก็คือ อำนาจนั้น ไม่ได้มี แต่ด้านลบ ในแง่ของการกดขี่และควบคุม (Domination) แต่อำนาจยังสร้างสรรค์ผลผลิต ไม่ ว่าจะ เป็นความสุข รูปแบบของความรู้ และวาทกรรมต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นการให้ความหมายที่มีนัยในเชิง การเสริมสร้างอำนาจด้วย (Empowerment) เพราะเหตุผลที่ว่า เมื่ออำนาจมีอยู่ในทุกที่ จึงไม่มีใคร สามารถผูกขาดอำนาจไว้แต่ผู้เดียวได้ ตรงกันข้ามทุกคนสามารถสร้างสรรค์อำนาจขึ้นมาได้ทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับบริบทและเงื่อนไขต่าง ๆ ว่าจะส่งเสริมมากน้อยเพียงใดเท่านั้น จากความเข้าใจความหมาย ของอำนาจทำนองนี้ ช่วยให้นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ในปัจจุบันสามารถนำแนวความคิดเรื่อง อำนาจมาศึกษาและวิเคราะห์ การดิ้นรนต่อสู้ของผู้คน หลายกลุ่ม ซึ่งถ้ามองจากสายตาของความคิด ในสองกลุ่มแรกอาจจะดูเหมือนหนึ่งไร้อำนาจ เช่น กลุ่มคนที่อยู่ชายขอบสังคมทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็น คนจน ชาวเขา คนพิการ และแม้แต่ผู้หญิงก็ดี แต่ พวกเขากลับสามารถสร้างสรรค์อำนาจของตนได้ โดยผ่านกระบวนการทางวาทกรรมและการต่อสู้ ในชีวิตประจำวัน ที่กลายเป็นพื้นที่ทางสังคมและ วัฒนธรรมให้กลุ่มของพวกเขาสามารถแสดงความเป็นตัวตนได้ ในปัจจุบันเราเรียกการแสดงออกของ อำนาจเช่นนี้ว่า อำนาจชุมชน หรือ อำนาจท้องถิ่น (Local Power) บางครั้งการแสดงอำนาจชุมชนก็

ได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง และกลายเป็น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ดังได้กล่าวไว้แล้ว ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในสังคมไทยสมัยปัจจุบันก็มีอยู่มากมาย เช่น การต่อสู้เรียกร้องสิทธิ ของสมัชชาคนจน การสร้างวาทกรรมของชาวเขาในฐานะผู้นุรักษ์ป่า และการแสดงอัตลักษณ์ใหม่ ของผู้ติดเชื้อโรคเอดส์ ที่รวมตัวช่วยเหลือกัน โดยไม่ได้หลบ ๆ ซ่อน ๆ หรือรอคอยแต่ความช่วยเหลือจากรัฐอย่างเดียว ทำให้พวกเขามีพลังในการแสวงหาวิธีการรักษาใหม่ ๆ ได้ (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2543) การแสดงออกของอำนาจในลักษณะต่าง ๆ ในปัจจุบันดังได้กล่าวมาแล้ว ได้ยืนยันความคิดของ มิเชล ฟูกู ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า อำนาจนั้นเกิดขึ้นได้ในทุกที่ แม้แต่ในที่ที่ไร้อานาจมากที่สุด เพราะอำนาจนั้นมีทั้งด้านที่ครอบงำและด้านที่สร้างสรรค์ ซึ่งช่วยให้เข้าใจได้ว่า ไม่สามารถมีอำนาจใดที่จะครอบงำได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดตลอดเวลา ในพื้นที่ที่มีการต่อสู้ ความเข้าใจเช่นนี้จะช่วยให้นักศึกษาสังคมหลุดพ้นจากเดิมที่มีกีดกันติดอยู่กับสถานภาพเดิม และหันมาทำความเข้าใจกับพลวัตของกลุ่มชนต่าง ๆ ได้ดีขึ้น ซึ่งจะมีส่วนสำคัญอย่างมากในการผลักดันให้มีการพัฒนาอำนาจชุมชนมาใช้ในเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น เช่น การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจชุมชน เพื่อการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งน่าจะเป็นทางเลือกใหม่ในการพัฒนาสังคมไทย แทนการพัฒนาไปในทิศทางเดียวตามที่รัฐกำหนดเท่านั้น (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2543)

ดังนั้นในการวิจัย การจัดการขยะในชุมชนเมือง ครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า อำนาจการจัดการจะเกิดผลสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับอำนาจชุมชนในการจัดการขยะให้ไปในทิศทางเดียวกัน สร้างความรู้ ความเข้าใจร่วมกัน โดยตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากชุมชนนั้นย่อมต้องให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกันในการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดความรู้รับผิดชอบในชุมชนเป็นการจัดการชุมชนเอง ก็จะทำให้เกิดผลสำเร็จในการแก้ปัญหาการจัดการขยะได้

นอกจากนั้นรูปแบบของพฤติกรรมทางสังคมมนุษย์ที่เป็นกระบวนการที่สอดคล้องกัน ซึ่งถือเป็นความสัมพันธ์หรือการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ คือ (ทัชชวณิช เหล่าสุวรรณ, 2554)

1. การแข่งขัน (Competition) เป็นการின்றนต่อสู้ ระหว่างบุคคลหรือหมู่คณะ การแข่งขันจะมีมากและรุนแรงในสังคมที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลง
2. การร่วมมือ (Cooperation) เป็นการทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือกันกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนเพื่อให้บรรลุความมุ่งหมาย การร่วมมือเกิดขึ้นได้ 5 ลักษณะ คือ ร่วมมือ เพราะมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ร่วมมือเพราะภาวะปฏิปักษ์กัน ร่วมมือเพราะต้องพึ่งพาอาศัยกัน ร่วมมือเพื่อจะมีทางแข่งขันกับคนอื่นหรือพวกอื่นได้ง่ายขึ้น และร่วมมือเพราะกลุ่มใดหรือหมู่ใด มี อำนาจเหนือกว่า กลุ่มที่มีอำนาจน้อยกว่าก็จะร่วมมือกันต่อสู้หรือไม่ก็กลุ่มผู้มีอำนาจน้อยยอมตัว เป็นพวกของกลุ่มผู้มีอำนาจมากกว่า

3. การขัดแย้ง (Conflict) เป็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่งเกิดขึ้นเพราะความขัดแย้ง ไม่ลงรอยกัน อาจเป็นเพราะความแตกต่างทางความคิดเห็น การปฏิบัติ ตลอดจนผลประโยชน์ อุดมการณ์ ความเชื่อ

4. การสมานลักษณะ (Accommodation) เป็นการ ปฏิสัมพันธ์ในลักษณะการปรับตัวเข้ากัน อาจเกิดได้ 4 วิธี คือ เพราะเกรงกลัวอีกฝ่ายหนึ่ง จึงจำต้อง ยอมปฏิบัติตามเพื่อความอยู่รอด การประนีประนอม คือ ทั้งสองฝ่ายยินยอมผ่อนปรนต่อกัน การอดกลั้น และการให้มีผู้ชี้ขาด โดยที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับและปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของฝ่ายที่สาม

5. การปรับปรน (Assimilation) เป็นกระบวนการดูดกลืนหรือทำให้เกิดการยอมรับและเป็นกระบวนการที่ ค่อยเป็นค่อยไป (อุทัย หิรัญโต, 2519)

จากแนวคิดความสัมพันธ์ที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลายระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลในสังคม เช่น การแข่งขัน การร่วมมือ การขัดแย้ง การ ประนีประนอม การผสมกลมกลืน เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยการจัดการขยะในชุมชนเมือง เพื่อให้ทราบถึงลักษณะอำนาจที่เกิดขึ้นในชุมชนและเป็นพลังชุมชนในการจัดการขยะในชุมชนนั่นเอง

สรุป การนำแนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยเรื่อง การจัดการขยะชุมชนเมืองอีสาน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในครั้งนี้ ผู้วิจัยมองว่า การจัดการขยะเป็นภารกิจหลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงนโยบายของภาครัฐในการที่จะหาแนวทางการจัดการขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการมอบนโยบายต่างๆที่จะนำมาขับเคลื่อนในภาคชุมชนนั้น ต้องอาศัยการสร้างความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้นในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีที่เกิดขึ้นในชุมชนจึงเป็นสิ่งที่หน่วยงานควรตระหนักเพื่อให้เกิดความร่วมมือขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการประสานงานให้เกิดขึ้นจากผู้นำในชุมชนก็จะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้มากยิ่งขึ้น บ่งชี้ให้เห็นถึงศักยภาพชุมชนได้อีกด้วย

2.2 แนวคิดนิเวศวิทยาทางการเมือง

2.2.1 ความเป็นมาของนิเวศวิทยาทางการเมือง

สำหรับรากฐานของกรอบแนวคิดนิเวศวิทยาการเมือง การผนวกเอาข้อพิจารณาทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งเป็นแนววิเคราะห์เชิงวิพากษ์รวมเข้ากับหลักการทางนิเวศวิทยาที่ยึดหลักการระบบนิเวศหรือชีวาถัย (biosphere) นิเวศวิทยาการเมืองจึงเป็นวิภาษวิธี (dialectic) ระหว่างสังคมมนุษย์กับ ธรรมชาติชนชั้น และกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม (Blaikie and Broofield, 1987) เพื่อหาสาเหตุ ทางสังคมในปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของ

สิ่งแวดล้อมขึ้น เน้นความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างโครงสร้าง กับตัวบุคคลหรือผู้ กระทำการและกระบวนการเกิดขึ้นของการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมที่ได้ถูก หยิบยกขึ้นมาให้ความหมายหรือให้ความสำคัญ (Blaikie, 1985 ; อ้างถึงใน ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ, 2543) โดยต้องรวมเอาตัวแสดงสำคัญหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) เข้าไปวิเคราะห์ ด้วย ดังนั้นการศึกษาปัญหา สังคมและสิ่งแวดล้อมจึงต้องมองด้วยว่าผู้คนและกระบวนการของคน เหล่านั้นเป็น อย่างไรโดยการพิจารณาถึงความหลากหลายของความคิดและการต่อสู้ทางความคิด รวมถึงการวิเคราะห์วาทกรรม (discourse) เพื่อดูว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกสังคมกำหนด ขึ้นอย่างไร (Blaikie, 1985; อ้างถึง ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ, 2543)

แนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองให้ความสำคัญกับการศึกษาพลวัตของปฏิบัติการต่าง ๆ ใน ท้องถิ่น ที่แสดงถึงศักยภาพชุมชนในการสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากร ซึ่งถือ เป็นการตอบโต้ต่อรองกับอำนาจต่าง ๆ ในสังคม พร้อม ๆ กับการศึกษาถึงกระบวนการสร้างนิยาม ความหมายของสิทธิประเภทใหม่ ๆ ที่จะช่วยสร้างความชอบธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร โดยผ่าน วาทกรรมหรือการโต้เถียงเชิงอุดมการณ์และศีลธรรมในสังคม ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจกับเงื่อนไข ต่าง ๆ ที่ผลักดันให้เกิดกระบวนการของชุมชน ในการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจใหม่กับพลัง อำนาจอื่น ๆ ในสังคม (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2543 อ้างถึงใน ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ, 2554, น. 18) นอกจากนี้ วัตถุประสงค์หลักประการหนึ่ง ของนิเวศวิทยาการเมือง คือต้องวิเคราะห์ “ความ ชัดแย้งทางนิเวศ” (Ecological Conflict) อันเกิดจาก การครอบครอง/แบ่ง/ใช้/จัดสรรทรัพยากร ความขัดแย้งนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกัน/ความเหลื่อมล้ำของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2543)

นิเวศวิทยาการเมืองเป็นแนวคิดที่สะท้อนให้เห็นปัญหาความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่า เทียมของกลุ่มชนชั้นทางสังคมในการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งเป็นมูลเหตุสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการจัดการ ทรัพยากร (ชูศักดิ์ วิทยาภัก, 2546 ; อัจฉรา รักยุติธรรม, 2543) ในอีกด้านหนึ่งความสัมพันธ์ทาง อำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันทำให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมถูกปิดกั้นสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรส่งผลให้ เกิด ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรติดตามมา โดยเฉพาะประเทศโลกที่สามที่มีกรรมศูนย์อำนาจ การปกครองและการจัดการทรัพยากรไว้ที่รัฐและรัฐก็ปิดกั้นหรือกีดกันสิทธิตามจารีตประเพณีและ สิทธิตามธรรมชาติของชุมชนในท้องถิ่นเป็นเหตุให้มีการจำกัดและลดทอนศักยภาพของชุมชนในการ จัดการทรัพยากร (อัจฉรา รักยุติธรรม, 2543)

ฐานคิดสำคัญของนิเวศวิทยาการเมืองมีด้วยกันสามประการคือ 1) ประโยชน์และ ผลเสียที่ได้จากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมนั้นตกอยู่กับผู้คนต่าง ๆ อย่างไม่เท่าเทียมกัน 2) ผล ดังกล่าวที่ตก กับผู้คนไม่เท่าเทียมกันนั้นตกย้ำและยิ่งทำให้ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมและ

เศรษฐกิจมีมาก ขึ้นไปอีก และ 3) ซึ่งมีนัยยะทางการเมืองว่าจะไปกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนเหล่านั้น อย่างไร (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2551) โดย พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ ได้เสนอประเด็นหลักที่นิเวศวิทยาการเมือง ทำการศึกษา ประกอบด้วย 1) ประเด็นเรื่องของการเสื่อมสภาพของพื้นที่ และการที่ประชาชนถูกผลักหรือกีดกันออกจากระบบ ซึ่งได้แก่การอธิบายความเปลี่ยนแปลงในเรื่องสภาพแวดล้อมว่า อะไรคือสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง และกระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างไร 2) ประเด็นเรื่องของ ความขัดแย้งอันมีที่มาจากเรื่องสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้แก่การพูดถึง "การเข้าถึงสิ่งแวดล้อม" ว่า ใคร เข้าถึงได้บ้าง และอะไรคือที่มาและสาเหตุของการเข้าถึงเหล่านั้น 3) ประเด็นเรื่องของการอนุรักษ์ และควบคุมสถานะแวดล้อม ได้แก่ การพูดถึงความล้มเหลวในการอนุรักษ์ และมีมิติด้านการเมือง และเศรษฐกิจของการกีดกันผู้คนออกจากระบบสิ่งแวดล้อม ว่าอะไรคือที่มา และมีกระบวนการ อย่างไร 4) ประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อม และการเคลื่อนไหวทางสังคมว่าด้วยเรื่อง สิ่งแวดล้อม ว่าใครเข้ามามีบทบาทบ้าง เกิดขึ้นเมื่อไหร่ และเกิดขึ้นอย่างไร

ประเด็นเหล่านี้ มีลักษณะคล้ายคลึงกับประเด็นการศึกษาตามกรอบคิดของนิเวศวิทยาการเมืองที่ Bryant (1992) นำเสนอไว้ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. การศึกษาถึงแหล่งที่มาเชิงบริบทของปัญหาสิ่งแวดล้อม (Contextual Sources of Environmental Change) หมายถึง แหล่งที่มาเชิงบริบทของปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกี่ยวข้องกับนโยบายรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ และระบบทุนนิยมโลก โดยมองว่า นโยบายรัฐเป็นผลมาจากการต่อสู้ช่วงชิงของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศ ขณะที่นโยบายรัฐมีบทบาท สำคัญต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มีส่วนในการกำหนดวาทกรรมทางสังคม เกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมและความเข้าใจปัญหาการเมืองของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม การวิเคราะห์นโยบายรัฐจึงต้องวิเคราะห์ถึงที่มาโดยเฉพาะแรงกดดันต่อผู้กำหนดนโยบาย เนื้อหา การปฏิบัติ และผลกระทบจากนโยบายดังกล่าวว่ามีส่วนในการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมอย่างไร และการเปลี่ยนแปลงนั้นส่งผลสะท้อนกลับไปยังกระบวนการตัดสินใจอย่างไร นอกจากนี้ยังต้อง พยายามวิเคราะห์นโยบายรัฐให้เชื่อมโยงกับนโยบายอื่นๆ รวมทั้งอิทธิพลของทุนนิยมโลกในรูป ของบริษัทข้ามชาติ จะเห็นได้จากนโยบายการอนุรักษ์ของรัฐต่าง ๆ นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมาเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาการจัดการทรัพยากรภายใต้ บริบทของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ ภายหลังจากที่ได้เกิดข้อตกลงร่วมกันระหว่างองค์กร สิ่งแวดล้อมนานาชาติซึ่งไปสู่การผูกมัดรัฐบาลที่จะต้องอนุรักษ์พื้นที่บางส่วนไว้เพื่อสัตว์ป่า ปกป้อง ระบบนิเวศ ลมมลภาวะทางอากาศ และสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งรัฐจำนวนมากรับเอา อุดมการณ์ของการอนุรักษ์มาจากชาติตะวันตกและเห็นด้วยกับข้อตกลงดังกล่าว ขณะเดียวกันก็ นำเอาข้อตกลงนั้นมาใช้สร้างความชอบธรรมในการอ้างสิทธิเหนือทรัพยากร ธรรมชาติ โดยเฉพาะ ดินแดนในเขตป่าซึ่งทำให้ชุมชนในเขตป่าสูญเสียวิถีชีวิตตามประเพณีที่อยู่ร่วมกับป่าไป และที่สำคัญใช้สร้างความชอบธรรมในการท

าหลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลง (Peluso, 1993, อ้างใน อัจฉรา รักษ์ดิษฐรม, 2543)

2. การศึกษาถึงความขัดแย้งในการเข้าถึงทรัพยากร (Conflict Over Access) หมายถึง ความขัดแย้งในการเข้าถึงทรัพยากร หรือเรื่องของระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพยากร ให้ความสนใจต่อ ความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร การต่อสู้ของชุมชน และการเปลี่ยนแปลงของ ระบบนิเวศ

3. การศึกษาถึงผลสะท้อนทางการเมืองที่ตามมาจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม (Political Ramification of Environmental Change) ซึ่งหมายถึง ผลสะท้อนทางการเมืองที่ตามมา จากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม มีประเด็นสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ ผู้ด้อยโอกาสในสังคมต้อง แบกรับภาระหรือต้นทุนของการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมมากขึ้นเพียงใด และในสภาวะการณ์ เช่นไรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากการได้รับผลกระทบในการเปลี่ยนแปลงทาง สิ่งแวดล้อมที่ไม่เสมอภาคกันนั้น ในขณะที่ความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมของชนชั้นในสังคมได้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นก็ส่งผลกระทบต่อทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองต่อกลุ่มคนต่างชนชั้นอย่างไม่เสมอภาคกันด้วย ชนชั้นนำในสังคมสามารถใช้อำนาจ และอิทธิพลทางการเงินเอาตัวรอดไปได้ แต่ผู้ด้อยโอกาสในสังคมกลับต้องแบกรับภาระหรือต้นทุน จากการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมนั้นเอาไว้ได้ ส่งผลให้การแสดงออกถึงความไม่พอใจของ ชาวบ้านและกลุ่มคนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเจรจาต่อรอง การเดินขบวน การประท้วง และ การก่อจลาจล ซึ่งในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาจะพบว่า กระบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม ในประเทศโลกที่สาม ก่อตัวขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง

การศึกษานิเวศวิทยาการเมืองในปัจจุบัน จึงเป็นการศึกษาที่เน้นการหาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทรัพยากร เป็นต้นว่า การศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมือง ในการสร้างและนิยาม ความหมาย ตลอดจนการต่อรองในด้านความชอบธรรมของอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากร โดยเน้น การศึกษาถึงพลวัตและมุมมองของชุมชนท้องถิ่น ผ่านปฏิบัติการและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อเปิดเวทีในการแสดงความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2543)

ส่วนความสัมพันธ์ของคนกับทรัพยากรทรัพย์สินส่วนรวมให้ความสำคัญกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับทรัพยากรในแง่ของสิทธิในการใช้ (Usufruct Rights) ซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานของระบบคุณค่าในแง่มุมมองต่อธรรมชาติ ภูมิ ปัญญาในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ในการดำรงอยู่ในระบบธรรมชาติ ความรู้ในการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้ เป็นต้น กฎเกณฑ์ซึ่งถือเป็นระบบจารีตของท้องถิ่น ตลอดจน องค์การทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการเอื้อให้สิทธิการใช้มีอำนาจบังคับใช้ได้

สิทธิ การใช้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชุมชนหรือสังคมให้การยอมรับก็คือมีความชอบธรรม (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544) รวมทั้งการจัดการทรัพยากรการมอง “สิทธิ เชิงเดียว” (Linear Concept of Rights) เป็นลักษณะของสิทธิแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด (Exclusive rights) เป็นการกีดกันและปิดกั้นการมีส่วนร่วม มนระบบสิทธิทรัพย์สินใน ทรัพยากร พบว่าในหลาย ๆ สังคมรวมทั้งสังคมไทยมีระบบ “สิทธิเชิงซ้อน” (Complexity of Rights) ผสมผสานอยู่ด้วย คือการอยู่ร่วมกันของสิทธิของหน่วย สังคม หลาย ๆ หน่วยบนพื้นที่เดียวกัน เช่น สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมกันระหว่างรัฐและ ชุมชน ในพื้นที่เดียวกัน (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544) ในการจัดการทรัพยากร Strom (2008) พยายาม ค้นหาหลักทฤษฎีการเพื่อ อธิบายว่า เพราะเหตุใดการจัดการทรัพยากรของชุมชน ผู้ใช้ทรัพยากรใน พื้นที่ต่าง ๆ จึงประสบความสำเร็จโดย ทำความเข้าใจและหาลักษณะร่วมในเชิงสถาบันของชุมชน เรียกว่าหลักการออกแบบกติกา (Design Principle) ซึ่งมีทั้งสิ้น 8 ประการได้แก่ ประการแรก ความ ชัดเจนของขอบเขต (Clearly Defined Boundaries) ขอบเขตในที่นี้มี 2 ส่วนคือ หนึ่ง ขอบเขต เกี่ยวกับผู้ใช้ คือชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรสามารถแยกแยะกันเองในชุมชน ได้ว่าใครคือคนที่มี หรือไม่มีสิทธิในทรัพยากรนั้น และสองขอบเขตของทรัพยากร คือทรัพยากรที่ถูก จัดการ นั้นมีขอบเขตชัดเจนสามารถแยกแยะได้ระหว่างขอบเขตของระบบทรัพยากรที่ชุมชน ดูแลกับ ระบบนิเวศเชิงสังคมที่ใหญ่กว่านั้น ประการที่สอง ความสอดคล้องระหว่างกติกาว่าด้วยการเก็บ เกี่ยว ทรัพยากรและบำรุงรักษาระบบทรัพยากรกับเงื่อนไขทางสังคมและสิ่งแวดล้อมใน พื้นที่ (Congruence Between Appropriation and Provision Rules and Local Conditions) มี 2 ส่วน คือ หนึ่ง ความสอดคล้องระหว่างกติกาว่าด้วยการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรและบำรุงรักษา ระบบทรัพยากรกับเงื่อนไขทางสังคมและสิ่งแวดล้อมใน พื้นที่ และสอง ความสอดคล้องกันระหว่าง ประโยชน์ที่สมาชิกจะต้องสอดคล้องกับ ต้นทุนที่ลงไปด้วย ประการที่สาม คนส่วนใหญ่ที่ได้รับผล จากการจัดการทรัพยากร มีสิทธิ์ร่วมตัดสินใจและปรับปรุงกติกาในการจัดการทรัพยากร (Collective-Choice Arrangements Allowing for the Participation of Most of the Appropriators in the Decision Making Process) ประการที่สี่ การกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพโดย คนที่มีส่วนได้ส่วน เสียกับการใช้ทรัพยากรนั้น ๆ (Effective Monitoring by Monitors who are part of or Accountable to the Appropriators) การกำกับดูแล มี 2 ส่วน คือ หนึ่ง มีการ สอดส่อง ดูแลพฤติกรรมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและการบำรุงรักษาระบบทรัพยากรของผู้ ใช้ ทรัพยากรว่าเป็นไปตามกติกาที่วางไว้หรือไม่และสอง มีการสอดส่องดูแลสภาพของ ทรัพยากรอย่าง สม่าเสมอ ประการที่ห้า การลงโทษอย่างค่อยเป็นค่อยไป (Graduated Sanctions for Appropriators who do not Respect Community Rules) คือหากสอดส่องดูแลแล้วพบผู้กระทำ ผิดการลงโทษในครั้งแรก ๆ จะค่อนข้างเบาบางมากในขณะที่การ ลงโทษผู้กระทำผิดละเมิดกฎซ้ำซากจะมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ประการที่หก ต้องมีกลไกในการจัดการความขัดแย้งที่มีต้นทุนต่ำและทำได้ง่าย

(Conflict-Resolution Mechanisms Which are Cheap and Easy of Access) ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรจะมีกลไกในการจัดการความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้กันเองหรือผู้ใช้กับเจ้าหน้าที่รัฐ ที่รวดเร็วและมีต้นทุนค่า ประการที่เจ็ด รัฐบาลรับรู้และให้สิทธิแก่ผู้ใช้ทรัพยากรในการวาง กติกาการใช้และจัดการทรัพยากร (Minimal Recognition of Rights to Organize) ประการที่แปด กติกาและการจัดการทรัพยากรต้องเชื่อมโยงและ สอดคล้องกับระบบที่ใหญ่กว่า (In Case of larger CPRs : Organisation in the form of Multiple Layers of Nested Enterprises, with Small, Local CPRs at their Bases) ทั้งนี้เนื่องจากระบบทรัพยากร และการจัดการทรัพยากรเองก็ตั้งอยู่และเชื่อมโยงกับ ระบบนิเวศน์สังคมที่ใหญ่กว่านั้น ระบบการจัดการและ กติกาจึงจำเป็นต้องสอดคล้องกับระบบที่ใหญ่กว่าด้วย (สุพิชญ์ญา ปัญญา, 2557)

นอกจากนั้นแนวคิดนิเวศวิทยาการเมือง ให้ความสำคัญต่อความเชื่อมโยงของระบบ การเมืองและระบบนิเวศน์กับการเมืองและเศรษฐกิจถือเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน โดยแนวคิดนี้มองไปที่โครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงและการจัดการทรัพยากร และให้ความสำคัญแก่ประชาชนในระดับรากหญ้าในฐานะผู้กระทำทางสังคม ด้วยเหตุนี้แนวทางการวิเคราะห์ นิเวศวิทยาการเมืองจึงให้ความสำคัญแก่โครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็นธรรม ทำให้เกิดการเข้าถึงทรัพยากรที่แตกต่างกัน และการวิเคราะห์วาทกรรมเรื่องประเด็นความรู้เกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา โดยได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดวาทกรรมของ มิเชล ฟูโก (Michel Foucault) ซึ่งวาทกรรมในงานชิ้นนี้หมายถึง ชุดของความรู้ ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาที่กลุ่ม ต่างๆ นำมาใช้ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อให้ ชุดความรู้ของตนได้รับการยอมรับ กล่าวคือ การที่รัฐใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อ อ้างความเหนือกว่าของความรู้ของตน เมื่อเทียบกับความรู้ของชาวบ้าน ก่อให้เกิดผลเชิงรูปธรรมในการ เคลื่อนย้ายชาวบ้านออก ไม่ว่าจะ เป็นพื้นที่ป่าสงวนหรือพื้นที่สร้างเขื่อน ดังนั้น นักนิเวศวิทยาการเมืองให้ ความสำคัญต่อความ หลากหลายของความเข้าใจปัญหาทรัพยากรมากกว่าจะมองว่าความรู้ที่ถูกต้องมีเพียงหนึ่งเดียว ด้วยเหตุนี้ แนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองมักจะถูกหยิบยืมมาใช้ในการอธิบายความขัดแย้งในการใช้ และการ เข้าถึงทรัพยากรในประเทศโลกที่สามได้เป็นอย่างดี หลักการและอุดมการณ์ของนิเวศน์วิทยาการเมือง จึงมีแนวคิดที่สืบเนื่องมาจากปัญหา 2 ประการ คือ ประการแรก ปัญหาความเสื่อมโทรมของระบบ นิเวศน์ ที่มาจากการที่มนุษย์ใช้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีพยายามควบคุมธรรมชาติเพื่อนำ ทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์และสนองตอบความต้องการ ของมนุษย์ที่มีอยู่อย่างไม่สิ้นสุด จน เกินขีดความสามารถรองรับสูงสุดของธรรมชาติ ยังผลให้เกิดการทำลายธรรมชาติตามมาอย่างเลื่อง ไม้ได้ จนในที่สุดธรรมชาติก็ได้แสดงให้เห็นถึงผลที่เกิดจากการกระทำนั้น เช่น แผ่นดินไหว สภาพ อากาศที่ไม่แน่นอน ภูเขาไฟระเบิด ธารน้ำแข็งละลาย ภาวะโลกร้อน เป็นต้น ประการที่สอง ปัญหา ความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม จากการพัฒนาที่ผ่านมาโดยมุ่งแต่แสวงหาความเจริญทาง

วัตถุ และบริโศคนิยม ทำให้นักนิเวศวิทยาการเมืองเชื่อว่าแนวทางนี้ยังพัฒนาคล้ายยิ่ง ประสบปัญหา การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมระหว่างคนรวยและคนจน จนนำไปสู่ความไม่มั่นคงในการ ดำเนิน ชีวิตของชุมชนและก่อให้เกิดความขัดแย้ง รวมทั้งปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร จากปัญหาที่ เกิดขึ้นทำให้เกิดการเรียกร้องและเคลื่อนไหวต่างๆ อย่างมากมายเพื่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนาทั้ง ทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ที่เน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ และธรรมชาติ เนื่องจากแนวทางในการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นแนวทางในการพัฒนาที่ละเลยปัญหาของ สิ่งแวดล้อม จนเกิดผลกระทบในวงกว้าง การจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องมีกระบวนการและ แนวคิดแบบใหม่ที่ไม่ละเลยปัญหาของสิ่งแวดล้อม (จามะรี เชียงทอง, 2549)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับแนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองที่ถือเอาแนวคิดสำคัญ คือ ข้อถกเถียงสาเหตุของความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ใน การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาสิ่งแวดล้อมกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจและ การเมือง ใน งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับการจัดการขยะในชุมชน โดยเฉพาะอำนาจและการ มีส่วนร่วมของประชาชน จากสถานการณ์ขยะในสังคมไทยที่เพิ่มมากขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิด นิเวศวิทยาการเมืองเป็นแนวคิดที่จำเป็นต้องนำมาใช้เพื่อเป็นกรอบในการแก้ปัญหาขยะระหว่างมนุษย์กับ การสร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม และกลายเป็นปัญหาการเมือง สังคม เศรษฐกิจของประเทศที่มี ความสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดดังกล่าวเพื่อนำไปสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยต่อไป

2.2.2 นโยบายและแผนด้านสิ่งแวดล้อมในการจัดการขยะของภาครัฐ

2.1.2.1 มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2558

1) รัฐบาลผลการดำเนินงานตาม Roadmap การจัดการขยะมูลฝอยและ ของเสียอันตราย โดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้บูรณาการการทำงานเกี่ยวกับการ กำจัดขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพลังงาน เป็นต้น รวมทั้งได้จัดกิจกรรมรณรงค์ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สร้างค่านิยมในการทิ้งขยะของประชาชนให้ถูกต้องและกำหนดมาตรการ เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยทั้งต้นทาง กลางทาง และปลายทาง และจะมีการยก่างกฎหมาย ระเบียบต่าง ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยและของเสีย อันตรายต่อไป ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ และที่รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอเพิ่มเติมความคืบหน้าในการดำเนินงานตาม Roadmap การกำจัดขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย ดังนี้

1.1) การกำจัดขยะค้ำสะสม (ขยะเก่า) จำนวน 10.83 ล้านตัน มีการ ดำเนินการกำจัดขยะ 3 วิธี ได้แก่ การฝังกลบชั่วคราว การขนย้ายไปกำจัดอย่างถูกต้อง และการนำ

ขยะไปผลิตเชื้อเพลิง (Refuse Derived Fuel : RDF) คาดว่าจะสามารถกำจัดขยะค้างสะสม (ขยะเก่า) ได้แล้วเสร็จภายในปี 2560

1.2) การกำจัดขยะใหม่จะดำเนินการ 3 มาตรการ ได้แก่ การลดขยะ และคัดแยกขยะมูลฝอยจากต้นทาง การจัดการขยะมูลฝอยแบบศูนย์รวม และการกำจัดขยะโดยเทคโนโลยีแบบผสมผสานที่เน้นการแปรรูปเป็นพลังงาน โดยส่งเสริมให้ภาคเอกชนร่วมลงทุน

1.3) มีแผนจะดำเนินการก่อสร้างโรงไฟฟ้าจากขยะจำนวนทั้งสิ้น 53 แห่ง ขณะนี้เปิดดำเนินการแล้ว 2 แห่ง อยู่ระหว่างการก่อสร้าง 3 แห่ง อยู่ระหว่างลงนามในสัญญา/บันทึกความเข้าใจ (MOU) 2 แห่ง และอยู่ระหว่างการศึกษาความเหมาะสม 1 แห่ง และอยู่ระหว่างการเจรจา 45 แห่ง

1.4) การดำเนินการตาม Roadmap การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายจะดำเนินการใน 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นครปฐม สระบุรี ลพบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ ขณะนี้อยู่ระหว่างการขับเคลื่อนการดำเนินการตามแผนในทุกจังหวัดดังกล่าว ซึ่งจะต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1.4.1) กระทรวงมหาดไทย กำหนดนโยบายให้จังหวัด/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการลดคัดแยกขยะมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิด กำกับดูแลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับคัดแยกขยะมูลฝอยและค่าธรรมเนียมเก็บขนและกำจัด รวมทั้งกำกับ ดูแลจังหวัด/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4.2) กระทรวงสาธารณสุข ออกกฎกระทรวง เรื่อง การคัดแยกเก็บขนแบบแยกประเภท/สุลักษณะการจัดการมูลฝอยทั่วไป/อัตราค่าธรรมเนียมการให้บริการ (เก็บขนและกำจัด) และออกคำแนะนำ เรื่อง แนวทางการควบคุมการประกอบกิจการรับเก็บขน หรือกำจัดขยะมูลฝอยทั่วไป ที่ทำเป็นธุรกิจหรือได้รับผลตอบแทนจากการคิดค่าบริการ

1.4.3) กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดให้มีหลักสูตรการเรียนเกี่ยวกับการลด การคัดแยกขยะมูลฝอย และการจัดการขยะมูลฝอย ตั้งแต่ระดับเยาวชน และส่งเสริมสถานศึกษาดำเนินกิจกรรมลด คัดแยก และนำขยะมูลฝอยไปใช้ประโยชน์

2) ให้กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงอุตสาหกรรมดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายและระเบียบหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนให้การขับเคลื่อนการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องเป็นไปตาม Roadmap ต่อไป

3) เห็นชอบให้ถอนข้อเสนอเกี่ยวกับการแก้ไขระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดระบบบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ พ.ศ. 2557 ไปได้ ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอเพิ่มเติม

4) เห็นชอบแผนปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาในพื้นที่วิกฤติที่ต้องเร่งแก้ไข ปัญหาการจัดขยะมูลฝอยไม่ถูกต้องและตกค้างสะสมของจังหวัดอยุธยา ฉบับแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติม โดยสาระสำคัญในการขอปรับแผนปฏิบัติการฯ (ระยะเร่งด่วน 6 เดือน) คือ การขนย้ายขยะมูลฝอย ตกค้างสะสมของเทศบาล จำนวน 14 แห่ง (จากเดิม 3 แห่ง) จำนวนปริมาณขยะมูลฝอยตกค้างสะสมรวม 188,220 ตัน และเพิ่มการจัดตั้งศูนย์รวบรวมของเสียอันตรายของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับค่าใช้จ่ายที่จะใช้ในการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฯ ให้เบิกจ่ายจากงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 งบกลาง รายการเงินสำรองจ่ายเพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น รายการค่าใช้จ่ายในการแก้ไขปัญหามลพิษในพื้นที่วิกฤติที่ต้องเร่งแก้ไขปัญหามลพิษไม่ถูกต้องและตกค้างสะสม (ระยะเร่งด่วน 6 เดือน) ที่กรมควบคุมมลพิษได้รับจัดสรรงบประมาณแล้ว ภายในกรอบวงเงิน 116,494,000 บาท โดยให้กรมควบคุมมลพิษขอทำความเข้าใจในรายละเอียดกับสำนักงบประมาณตามขั้นตอนต่อไป ตามความเห็นของสำนักงบประมาณ และให้สำนักงบประมาณพิจารณาสนับสนุนงบประมาณสำหรับการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการและตาม Roadmap ดังกล่าวให้เหมาะสมเพียงพอด้วย

5) ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและกระทรวงมหาดไทย รับความเห็นของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและคณะกรรมการติดตามและตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณภาครัฐ เกี่ยวกับการจัดการของเสียอันตรายอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ มีค่าใช้จ่ายสูง ซึ่งก่อให้เกิดภาระต่อประเทศ จึงควรเร่งออกกฎหมายโดยใช้หลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต ส่วนการฝึกอบรมและจัดกิจกรรมรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ควรมีการดำเนินการอย่างทั่วถึงและครอบคลุมประเด็นสำคัญของการจัดการของเสียอันตรายอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ รวมทั้งควรมีการจัดเตรียมอุปกรณ์เพื่อความปลอดภัยและอาชีวอนามัยของพนักงานและศูนย์รวบรวมของเสียอันตรายชุมชนของจังหวัด ตลอดจนอุปกรณ์เพื่อการจำกัดขอบเขตการรั่วไหลของสารอันตรายสู่ชุมชน ช่างเคียงกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน และมีมาตรการฟื้นฟูพื้นที่วิกฤติเดิมหลังจากขนย้ายขยะมูลฝอยตกค้างเรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้ เห็นควรเร่งรัดติดตามการปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติตาม Roadmap ในส่วนที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงาน มีการรายงานผลความคืบหน้าตามห้วงเวลา การปฏิบัติเร่งด่วนตามแนวทางที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำหนด เช่น การปรับปรุงฟื้นฟูสถานที่กำจัดขยะมูลฝอย การนำขยะมูลฝอยมากำจัดในลักษณะรวมศูนย์ การจัดตั้งโรงกำจัดขยะมูลฝอย และการจัดตั้งโรงกำจัดขยะมูลฝอยแบบเตาเพื่อผลิตพลังงานไฟฟ้า ให้มีผลอย่างเป็นรูปธรรม สามารถนำมาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปทราบได้ ไปพิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไปด้วย

6) ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (กรมประชาสัมพันธ์) เร่งดำเนินการประชาสัมพันธ์และสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการ

ดำเนินการตาม Roadmap การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายให้ประชาชนได้รับทราบการดำเนินงานของรัฐบาลในเรื่องดังกล่าวอย่างถูกต้องโดยทั่วกันด้วย

2.1.2.2 แผนแม่บทการจัดการขยะมูลฝอย (พ.ศ. 2559 – 2564)

แผนแม่บทการจัดการขยะมูลฝอย (พ.ศ. 2559 – 2564) ได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นกรอบทิศทาง การดำเนินการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยและขยะอันตรายของประเทศ มีการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการ ขยะการบูรณาการการดำเนินงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง ภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน และที่สำคัญได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ไว้ อย่างชัดเจน กระทรวงมหาดไทยในฐานะ หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบขยะมูลฝอยชุมชน ประกอบกับเป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการขยะมูลฝอยให้เป็นไปตามกฎหมาย ประกาศ ระเบียบ และแนวทางที่ เหมาะสม จึงเป็นพันธกิจและภารกิจที่จำเป็นในการจัดทำ แผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการจัดการขยะมูลฝอย ชุมชนของทั้งจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและสามารถดำเนินการ จัดการขยะมูลฝอยได้อย่างมีประสิทธิภาพ แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559 – 2564) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของ กระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานภายใต้กระทรวงมหาดไทยไว้ดังนี้

กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานเจ้าภาพหลักในการดำเนินการจัดการขยะมูลฝอย ชุมชนในพื้นที่ ทั่วประเทศ โดยดำเนินการ ดังนี้ 1. เร่งรัดการดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยตกค้างทั่วประเทศให้หมดไป โดยกำกับดูแลจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการปิด และ/หรือ ปรับปรุงพื้นที่พุ่มสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยเดิมให้ถูกต้อง 2. เป็นหน่วยงานจัดตั้งงบประมาณการจัดการ ขยะมูลฝอยของจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3. กำกับ ติดตาม เร่งรัดองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นให้ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอย ของกระทรวง จังหวัด และแผนแม่บท การจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ 4. สนับสนุนการรวมกลุ่มพื้นที่กำจัดขยะมูลฝอย (Clusters) สนับสนุนการกำจัดขยะมูลฝอย โดยเทคโนโลยีที่เหมาะสม และส่งเสริมเอกชนลงทุนการจัดการขยะ มูลฝอย 5. สนับสนุนให้ใช้กฎหมายผังเมืองในการพิจารณาจัดตั้งโรงกำจัดขยะมูลฝอย 6. จัดกิจกรรม และส่งเสริมการลดและคัดแยกขยะมูลฝอยในหน่วยงานสังกัดกระทรวงมหาดไทย 7. สร้างความรู้ ความเข้าใจกับภาคเอกชน เพื่อลดการต่อต้านในการดำเนินมาตรการเกี่ยวกับ มาตรการจัดการขยะ มูลฝอยและขยะอันตราย

จังหวัด เป็นหน่วยงานหลักในเรื่อง การถ่ายทอดนโยบายหลัก การกำกับ ติดตาม เร่งรัด การดำเนินการด้านการจัดการขยะมูลฝอยในภาพรวมของพื้นที่ 1) จัดทำแผนปฏิบัติการระดับจังหวัด เพื่อดำเนินงานในการจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัด 2) เร่งรัดการดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยตกค้าง ภายในจังหวัดให้หมดไป โดยกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการปิด และ/หรือปรับปรุง พื้นที่พุ่มสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยเดิมให้ถูกต้อง 3) สนับสนุนการรวมกลุ่มพื้นที่กำจัดขยะมูลฝอย

(Clusters) การกำจัดขยะมูลฝอยโดยเทคโนโลยี ที่เหมาะสม และส่งเสริมเอกชนลงทุนด้านจัดการขยะมูลฝอย สนับสนุนให้มีศูนย์รวบรวมขยะอันตรายชุมชนของจังหวัดหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4) สร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการลด คัดแยก ขยะมูลฝอยและขยะอันตรายที่ต้นทางให้กับประชาชน และสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการลด คัดแยก และนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ 5) ติดตามและกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและขยะอันตรายภายในจังหวัดให้มีประสิทธิภาพและถูกต้องตามหลักวิชาการ รวมถึงให้มีการรายงานผล การดำเนินการ 6) สนับสนุนการจัดหาพื้นที่ในการจัดการหรือกำจัดขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 7) สนับสนุนการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ โดยการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และเปิดช่องทางให้ประชาชนสามารถเสนอแนะ ร่วมตัดสินใจและร่วมมือในการดำเนินโครงการ บริหารจัดการขยะมูลฝอยและขยะอันตรายตั้งแต่ต้นทาง 8) รับฟังความคิดเห็นของประชาชนตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็น ของประชาชน พ.ศ. 2548 หรือระเบียบ กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานปฏิบัติการในระดับพื้นที่ 1) ร่วมกับจังหวัดจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินงานในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นและจังหวัด 2) ดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยตกค้างภายในพื้นที่ให้หมดไป โดยดำเนินการปิด และ/หรือปรับปรุง พื้นฟูสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยเดิมให้ถูกต้อง 3) ดำเนินการลดและคัดแยกขยะมูลฝอยในพื้นที่ และจัดระบบการเก็บรวบรวมขนส่งขยะมูลฝอยและ ขยะอันตรายชุมชนแบบแยกประเภทเพื่อส่งกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ 4) การรวมกลุ่มพื้นที่และจัดตั้งศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวม โดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ส่งเสริม ภาคเอกชนลงทุนการจัดการขยะมูลฝอย และได้รับการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่ 5) จัดหาพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อรองรับการจัดการขยะมูลฝอยหรือการกำจัดขยะมูลฝอย 6) ออกข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ในการคัดแยก เก็บรวบรวม การเก็บขนและกำจัดขยะมูลฝอย การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการเก็บขนและกำจัดขยะ มูลฝอยให้เหมาะสม เป็นต้น 7) จัดตั้งศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนในระดับท้องถิ่น 8) ติดตามและบังคับใช้กฎหมายกับเอกชนผู้รับจ้างการจัดการขยะมูลฝอย ให้เอกชนดำเนินการ จัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่บริการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ 9) สนับสนุนการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ โดยการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และเปิดช่องทางให้ประชาชนสามารถเสนอแนะ ร่วมตัดสินใจและร่วมมือในการดำเนินโครงการ บริหารจัดการขยะมูลฝอยและขยะอันตรายตั้งแต่ต้นทาง 10) รับฟังความคิดเห็นของประชาชนตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็น ของประชาชน พ.ศ. 2548 หรือระเบียบ กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2561)

จะเห็นได้ว่า นโยบายและแผนในด้านการจัดการขยะเป็นเรื่องที่หน่วยงานภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญ มองเห็นถึงปัญหาที่ทุกฝ่ายต้องเร่งหาแนวทางแก้ไขและการดำเนินงานในรูปแบบของการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงของทุกฝ่าย ดังนั้น นโยบายภาครัฐจึงเป็นส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการกำหนดทิศทางการดำเนินงานให้เกิดขึ้นในชุมชน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หน่วยงานต่างๆที่มีหน้าที่ในการจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการขยะนั้น มีอยู่หลายกระทรวง แต่กระทรวงที่เป็นหน่วยงานหลักได้แก่กระทรวงมหาดไทยนั้น มีรูปแบบการจัดการเพื่อให้สามารถบริหารจัดการขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ดีสิ่งสำคัญที่สุดที่จะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการจัดการขยะได้นั้น สำคัญที่สุดคือการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน ชุมชนและประชาชนในพื้นที่ จึงจะสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.3 การจัดการขยะในเชิงนิเวศวิทยาของชุมชนเมือง

การศึกษาถึงบริบทการจัดการขยะ ผู้วิจัยเห็นว่า สืบเนื่องมาจากการเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ตลอดจนทั้งระบบทุนนิยมที่เป็นที่แพร่หลายกันทั่วโลกนั้น นานาประเทศล้วนเล็งเห็นแต่การพัฒนาความเจริญทางวัตถุ มีการแข่งขันแย่งชิงอำนาจทางการค้า ยิ่งขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้นเท่าใด ปัญหาสิ่งแวดล้อมย่อมทวีเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่เดิมในยุคสังคมเกษตรกรรม ซึ่งเป็นเพียงการทำกรเกษตรในครัวเรือน หรือการผลิตสินค้าทางการเกษตร แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปทุกประเทศย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นระบบโลกที่หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ผลพวงจากนวัตกรรม และเทคโนโลยีสมัยใหม่เมื่อมีการคิดค้นสิ่งใหม่ สิ่งเก่าๆหรือวัสดุเหลือใช้ก็จะเป็นเพียงสิ่งไร้ค่าที่ถูกทิ้งไป หากแต่การจัดการขยะที่ไม่สามารถจัดการได้อย่างถูกวิธีหรือไม่สามารถจัดการขยะได้ทันต่อปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นจึงก่อให้เกิดปัญหาขยะทั้งที่ตกค้างเก่าและเกิดขึ้นใหม่นอกจากนั้นค่านิยมแบบฟาสต์ฟู้ดก็นำมาซึ่งปัญหาประเภทถุงพลาสติกและโฟมที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ ยังเป็นปัญหาที่ต่างฝ่ายเร่งหาทางแก้ไขเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ภารกิจจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หมวด 2 กำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 16 ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง (17) การรักษาความสะอาดและความเรียบร้อยของบ้านเมือง (18) การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและน้ำเสีย นอกจากนี้ มาตรา 17 ภายใต้บังคับ มาตรา 16 มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตนเอง ตามมาตรา 17 (11) กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม (12) การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่าง ๆ นั้นยังเป็นผลสืบเนื่องในการจัดการขยะในยุคเริ่มต้นซึ่งเป็นที่นิยมโดยการจัดซื้อรถขยะและจ้างพนักงานเก็บขยะ

ส่งเสริมให้ประชาชนทิ้งขยะลงถังขยะและเสียค่าธรรมเนียมเพียงเดือนละ 20-30 บาท นโยบายของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจึงเป็นผลพวงทำให้เกิดวิถีชุมชนที่ต่างมีถังขยะตามหน้าบ้าน ที่สาธารณะ และต่างคนต่างทิ้งขยะปล่อยให้เป็นการกิจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นานนับสิบปีขยะที่สั่งสมในสถานที่ทิ้งขยะจนในที่สุดปัญหาบ่อขยะเต็มก็ตามมา จากที่เคยเก็บขนขยะทุกวันเมื่อไม่มีที่ทิ้งก็เกิดปัญหาขยะในชุมชนขึ้นอีก อย่างไรก็ตามรัฐก็พยายามมองหาแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาโดยเฉพาะนโยบายการสร้างโรงงานไฟฟ้าจากขยะที่คิดว่าเป็นทางออก แต่กระนั้นก็ไม่สามารถดำเนินการได้ในหลายพื้นที่ที่มีการต่อต้านโรงไฟฟ้าขยะอันเนื่องมาจากมลพิษที่จะตามมา หลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพยายามร่วมกันหาทางแก้ไข โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ที่เป็นหน่วยงานเจ้าภาพในการจัดการปัญหาขยะ ถึงแม้ว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการคัดแยกขยะที่ครัวเรือนก่อนนำไปทิ้ง จะเป็นวิธีลดปริมาณขยะ แต่กระนั้น การที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนให้รู้จักการคัดแยกขยะ ที่ส่วนหนึ่งนำไปใช้ได้ ส่วนหนึ่งอาจทำให้เกิดรายได้ก็ตาม จึงหนีไม่พ้นปัญหาความขัดแย้งในชุมชนในการที่จะทำให้ชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทิ้งขยะได้โดยง่าย การสร้างความเข้าใจในชุมชนทั้งจากนโยบายของรัฐ ความร่วมมือกันในชุมชน เพื่อให้สามารถบริหารจัดการขยะจึงเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักสำหรับการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะก่อให้เกิดทิศทางการดำเนินงาน ดังนโยบายเทศบาลนครขอนแก่นที่มีการส่งเสริมการกระจายอำนาจภายใต้โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการขับเคลื่อนของผู้นำและแกนนำชุมชน เพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายในชุมชน และเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกชั้นตอน อันจะนำไปสู่การสร้างความรู้ ความเข้าใจให้เกิดขึ้นในชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน และก่อให้เกิดพลังชุมชนในการจัดการชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เช่นเดียวกับการจัดการขยะในชุมชนที่จะไปสู่ผลสำเร็จย่อมเกิดจากความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เช่นกัน

สรุป การนำแนวคิดนิเวศวิทยาทางการเมืองมาใช้ในงานวิจัย การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อให้เห็นแง่มุมของอำนาจหน้าที่ที่หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อมอบนโยบายให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการโดยชุมชน ภายใต้การดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องมาจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในบริบทของแต่ละพื้นที่ รวมถึงศักยภาพที่เกิดขึ้นเองในชุมชน โดยการนำของผู้นำชุมชน สะท้อนให้เห็นว่า ความไม่เท่าเทียมหรือความไม่ทั่วถึงในการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นำไปสู่การพลังชุมชนเพื่อให้สามารถบริหารจัดการโดยชุมชนและสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดการมีส่วนร่วม เพื่อใช้เป็นแนวทางศึกษา ดังนี้

2.3.1 ลักษณะ ขั้นตอนและรูปแบบการมีส่วนร่วม

Cohen and Uphoff (1980, อ้างถึงใน ลดา เสรีเรืองยุทธ, 2553, น. 21) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม เป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบมากที่สุด ซึ่งมีลักษณะและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่จะต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงการดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินโครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงาน การประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวข้องผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลที่ได้ประโยชน์ทางบวก และผลที่เด่นชัดในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะได้ประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมิน (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือ ความเห็น (View) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

นอกจากนั้นขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 4 ขั้นตอน ดังนี้ (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2549, น. 41)

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนถือว่ามีผลสำคัญ การมีส่วนร่วมนั้นมีหลักการคือ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากที่สุดทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วมในการค้นหา

สาเหตุของปัญหา ร่วมคิดรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ตามแผนงาน ร่วมควบคุมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งจะเกิดขึ้นต่อตนเองและ ส่วนรวม

ส่วนรูปแบบการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 16 รูปแบบ คือ (Jose A Agbayan,i อ้างถึง ใน สมศักดิ์ พรหมเดื่อ, 2551, น. 67-68)

1. การมีส่วนร่วมในการประชุม
2. การมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการ
3. การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำ
4. การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ชักชวน
5. การมีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์
6. การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้บริโภคร
7. การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ริเริ่ม
8. การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ใช้แรงงาน
9. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์
10. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
11. การตีปัญหาให้กระจ่าง
12. การออกเสียงสนับสนุน
13. การออกเสียงเลือกตั้ง
14. การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ให้ถูกต้อง
15. การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ
16. การเป็นสมาชิก

สรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนถือได้ว่าเป็นขั้นตอนสำคัญในการที่จะขับเคลื่อนการ ดำเนินงานด้านต่างๆ ในชุมชน การที่ชุมชนได้รับทราบปัญหาและร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาก็ เป็นจุดสำคัญที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเข้ามามีส่วน ร่วมในหลากหลายรูปแบบ

2.3.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

อคิน รพีพัฒน์ (2542, น. 21-22) กล่าวถึงปัจจัยพื้นฐานของการมีส่วนร่วมในการ พัฒนาเกิดจากพื้นฐานของประชาชน 4 ประการ คือ

1. ประชาชนต้องการมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม กล่าวคือ ประชาชนนั้นต้องมี ศักยภาพพอที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ เช่น ประชาชนต้องมีความสามารถในการ ค้นหาความต้องการของตนเอง วางแผน จัดบริหารจัดการองค์กรและการใช้ทรัพยากรในที่สุด

2. ประชาชนจะต้องมีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วม กล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และกายภาพ ที่เปิดโอกาสให้ได้เข้าไปมีส่วนร่วม

3. ประชาชนต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ เห็นถึงประโยชน์ของการเข้าร่วม มิใช่เป็นการบังคับหรือผลักดันให้เข้าร่วม โดยที่ประชาชนไม่ประสงค์จะเข้าร่วม

4. ประชาชนจะต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีโอกาที่จะเข้าร่วม ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชนในการตัดสินใจ และกำหนดกิจกรรมที่ตนเองนั้นต้องการในระดับที่เหมาะสม

ประเวศ วะสี (2541, น. 4) ได้กล่าวว่า การที่ประชาชนริเริ่มและช่วยตนเองได้นั้น ประชาชนต้องมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเสียก่อน กล่าวคือ ต้องมีเงื่อนไขสำคัญอย่างน้อย 3 ประการคือ

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม
2. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

หากไม่มีอิสรภาพ ไม่มีความสามารถ ไม่มีความเต็มใจแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนจะไม่เกิดขึ้น นอกจากเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ ดังกล่าวแล้ว ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขดังต่อไปนี้

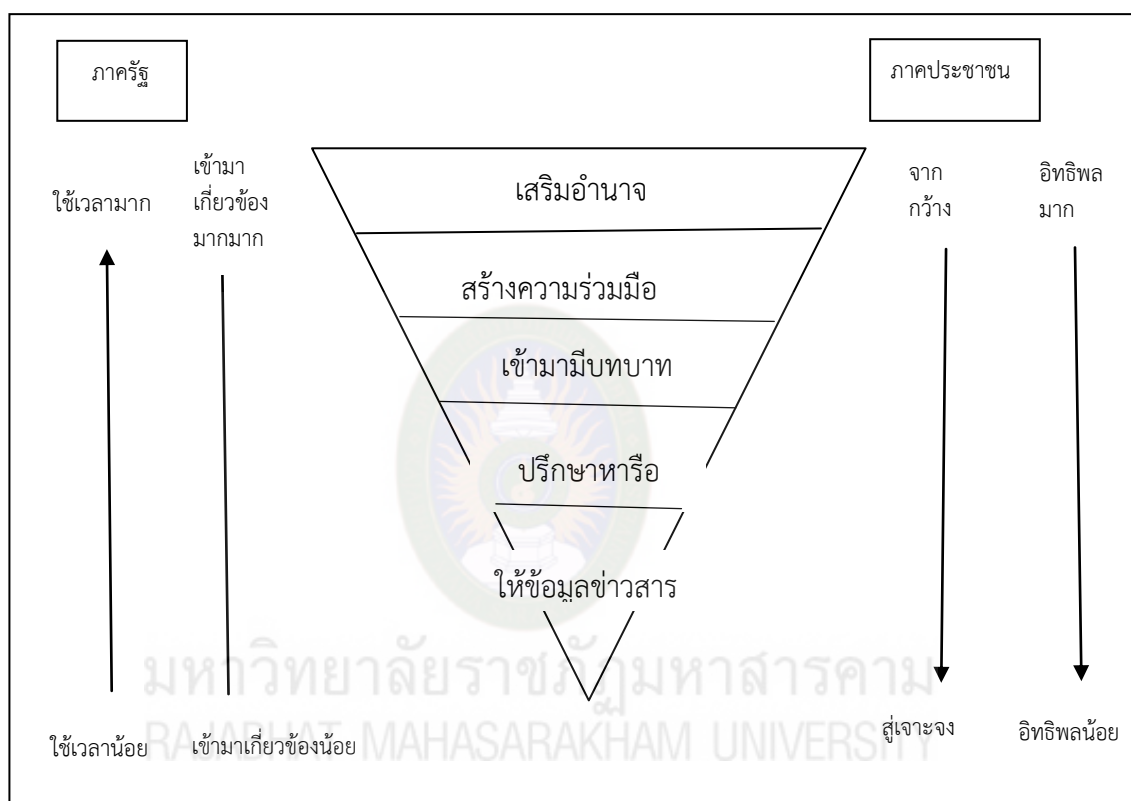
1. ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม
2. ประชาชนต้องไม่เสียค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปที่เขาประเมินค่าตอบแทนที่ได้รับ
3. ประชาชนต้องมีความพอใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น
4. ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องเข้าใจกันทั้ง 2 ฝ่าย
5. ประชาชนต้องไม่รู้สึกระทบบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสภาพทางสังคม

หากมีส่วนร่วม

สรุป ปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม อาจเกิดขึ้นจากปัญหาและความต้องการ ของประชาชน ความสนใจหรือเกิดจากความศรัทธา ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการกิจกรรมใดๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการส่งเสริมให้ประชาชน ตระหนักถึงการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวิจัยครั้งนี้ การบริหารจัดการขยะถือว่า ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมมีความสำคัญและมีความจำเป็นที่จะต้องมีการส่งเสริมให้ประชาชนเห็นความสำคัญ และเข้ามามีบทบาทร่วมกันในการจัดการขยะ

2.3.3 ระดับของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ตามความเข้มข้นของบทบาทของประชาชนในการเข้ามามีอิทธิพลต่อ การตัดสินใจในงานบริหารราชการแผ่นดินของกระทรวง โดยระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Spectrum) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ (พัชรสิโรรส, 2551) ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 ระดับความเข้มข้นของการมีส่วนร่วม

ทั้งนี้แผนภาพที่ 1 แสดงให้เห็นระดับความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมในรูปของ สามเหลี่ยมปิรามิดกลับหัว เพื่อชี้ให้เห็นว่าระดับการมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) ไป จนถึงระดับเสริมอำนาจ (Empower) มีผลต่อการเปิดโอกาสให้ประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีโอกาสแสดงบทบาทได้อย่างกว้างขวางแต่จะเจาะจงคับแคบลงเรื่อยๆ เมื่อลดระดับจากฐานของปิรามิด ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่การมีส่วนร่วมที่กว้างลงสุด ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่การมีส่วนร่วมที่แคบ ด้วยเหตุตั้งนั้นจากระดับเสริมอำนาจไปสู่ระดับให้ข้อมูลข่าวสาร ประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจต่องานบริหารราชการแผ่นดินของกระทรวงลดน้อยลงเรื่อยๆ ทว่าในอีกด้านหนึ่งนั้น ยิ่งระดับการมีส่วนร่วมมุ่งขึ้นสู่ฐานของปิรามิดมากขึ้นเท่าใด ย่อมมีผล

ต่อระยะเวลา (time Consuming) ที่จำเป็นต้องใช้ในกระบวนการมีส่วนร่วมในแต่ละระดับมากขึ้นเท่านั้น เช่นเดียวกันกับบทบาทของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการ มีส่วนร่วมเพิ่มตามมากขึ้นไปด้วย สาเหตุที่เป็นเช่นนั้น เพราะ

1. การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร (inform) มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน และเสริมสร้างความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นปัญหา ทางเลือก และทางแก้ไข ดังนั้นการมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การให้สัญญากับประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่าเราจะทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและถูกต้อง

2. การมีส่วนร่วมในระดับปรึกษาหารือ (Consult) มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ การได้รับข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชนเกี่ยวกับสภาพปัญหา ทางเลือกและแนวทางแก้ไข ดังนั้น การมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือการให้สัญญากับประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ว่าเราจะให้ ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนรับฟังความคิดเห็นรวมทั้งตระหนักถึงข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชน ในการตัดสินใจ

3. การมีส่วนร่วมระดับเข้ามามีบทบาท (Involve) มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การ ร่วมทำงานกับประชาชนเพื่อสร้างความมั่นใจกับประชาชนว่าความคิดเห็นและความต้องการของ ประชาชนจะได้รับการพิจารณา ดังนั้น การมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การให้สัญญากับประชาชนละ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ว่าเราจะทำงานร่วมกับประชาชนเพื่อให้ความคิดเห็นและข้อมูลจากประชาชน สะท้อนในทางเลือก

4. การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ (Collaborate) มีเป้าหมาย สำคัญอยู่ที่การ เป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจตั้งแต่การระบุปัญหา พัฒนา ทางเลือก และแนวทางแก้ไข ดังนั้น การมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การให้สัญญากับประชาชนและกลุ่ม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ว่าเราจะร่วมงานกับประชาชนเพื่อได้ข้อเสนอแนะและความคิดใหม่ รวมทั้งนำข้อเสนอแนะของประชาชนมาเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

5. การมีส่วนร่วมในระดับเสริมอำนาจ (Empower) มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจลงมือด้วยตนเองหรือเพื่อให้รัฐปฏิบัติตาม ดังนั้น การมีส่วนร่วม ในระดับนี้ คือ การให้สัญญากับประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ว่าเราจะปฏิบัติในสิ่งที่ ประชาชนตัดสินใจ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐในการจัดการ ปัญหาจะแบ่งออกเป็นขั้นตอนและมีความแตกต่างกันในแต่ละส่วนของระดับความร่วมมือ ในกรณีนี้ผู้วิจัยมองว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพในด้านต่างๆ เพราะการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนเมื่อประชาชนเข้าใจและเข้าถึงในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ จะส่งผลประสิทธิภาพในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ นั้นด้วย

ดังนั้น หากจะมองถึงการมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดบรรลุผลสำเร็จเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นที่จะต้องให้ชุมชนหรือปัจเจกชนได้ตระหนักถึงความรู้รับผิดชอบร่วมกันในการที่จะดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการขยะ การที่ประชาชนไม่เข้าใจหรือไม่ร่วมจัดการขยะด้วยตนเองก่อน จึงเป็นการยากอย่างยิ่งที่จะสามารถจัดการขยะชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะจึงต้องอาศัยยุทธวิธีหลากหลายรูปแบบเพื่อจูงใจให้ประชาชนเข้าใจและเข้าถึงการจัดการขยะอย่างเป็นรูปธรรม

สรุป การนำแนวคิดการมีส่วนร่วมมาใช้ในการวิจัย การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการนำแนวทางการมีส่วนร่วมอันเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อก่อให้เกิดผลสำเร็จในการจัดการขยะ ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมแบ่งออกได้หลายระดับ ดังนั้น การที่จะให้ประชาชนเข้าใจและเกิดความตระหนักโดยแท้จริง จำเป็นต้องส่งเสริมระดับการมีส่วนร่วมในระดับเสริมอำนาจ (Empower) การให้ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจและรัฐปฏิบัติตามจะก่อให้เกิดแรงจูงใจให้กับประชาชนในการเข้าร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการขยะ ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นที่ต้นทาง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทจึงเป็นสิ่งสำคัญอันจะก่อให้เกิดการจัดการขยะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการวิจัยเรื่อง การจัดการขยะในชุมชนเมือง : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.4.1 งานวิจัยในประเทศ

สมคิด ทับทิม (2550) ได้วิจัย เรื่อง การจัดการขยะด้วยการมีส่วนร่วมของคนเก็บขยะในเขตเมืองของประเทศไทย วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การจัดการขยะของคนเก็บขยะ วิเคราะห์ การมีส่วนร่วมของคนเก็บขยะและพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของคนเก็บขยะในเขตเมืองของประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า 1) ตามสภาพทั่วไปและประเด็นปัญหา พบว่าระบบเศรษฐกิจและปัจจัยสภาวะแวดล้อมต่างๆก่อให้เกิดระบบคนเก็บขยะซึ่งถูกละเลยจากภาครัฐให้ดำรงชีวิตในสภาพปัญหาที่สลับซับซ้อนขาดการจัดการกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมและผลงานวิจัยที่ผ่านมา จะให้คำนิยามอัตลักษณ์ของคนเก็บขยะอย่างหลากหลายในมิติต่างๆ ซึ่งจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดและมุมมองจากเดิมที่มองระบบคนเก็บขยะในลักษณะภาพรวมที่ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาใดๆ มาให้มุมมองในลักษณะการจำแนกแยกแยะระบบคนเก็บขยะให้เห็นถึงศักยภาพข้อจำกัดและปัจจัยที่มีนัยสำคัญเพื่อก่อให้เกิดแนวทางการจัดการขยะด้วยมีส่วนร่วมของคนเก็บขยะที่สอดคล้องกับการจัดการขยะอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการริ่สร้างระบบเก็บขยะที่เชื่อมโยงกับ

แนวทางที่ได้รับการยอมรับในลักษณะรวม ด้านการจัดการขยะของคนเก็บขยะพบว่าเป็นการจัดการขยะนอกระบบในโครงสร้างการจัดการขยะของไทยที่ใช้แนวทางการจัดการเชิงโครงสร้างหน้าที่โดยให้เทศบาลและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบ การจัดการขยะในเขตเมืองที่มุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีจึงไม่สามารถจัดการขยะได้อย่างได้ผล ซึ่งระบบคนเก็บขยะประกอบด้วย การเก็บขยะหรือการรับซื้อการคัดแยกขยะการสังเกตจดจำลักษณะขยะ การจัดหมวดหมู่การสร้างและวิเคราะห์ความสัมพันธ์กลุ่มที่เกี่ยวข้อง การทำความสะอาดขยะบางประเภท การปกครอง ป้องกันความเปื่อยขึ้นการวิเคราะห์จำนวน และรายได้จากการจำหน่ายซึ่งสามารถพัฒนาตามแนวทางการจัดการขยะสมัยใหม่ได้ 2) ด้านการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของคนเก็บขยะในด้านการจัดการขยะพบว่าคนเก็บขยะไม่มีการรวมกลุ่มที่ชัดเจน และสามารถจำแนกกลุ่มตามลักษณะต่างๆ ได้คือตามลักษณะความสัมพันธ์กับการเก็บขยะหรือรับซื้อของเก่า ตามลักษณะการเก็บขยะหรือรับซื้อขยะและการจำหน่ายของคนเก็บขยะตามเวลาการทำงานและ ตามเครื่องมือที่ใช้โดยคนเก็บขยะส่วนใหญ่อพยพจากชนบทเข้าสู่ชุมชนเมืองและนำพาวัฒนธรรมและองค์ความรู้ท้องถิ่นเข้าผสมผสานกับวัฒนธรรมเมืองก่อให้เกิดสภาวะการไม่สอดคล้องกับทางวัฒนธรรมจนบางครั้งเกิดความขัดแย้งทางสังคมทั้งอาศัยในสภาพแวดล้อมที่เลวร้ายความก้าวร้าวรุนแรงที่ก่อให้เกิดความและระเบียบในพื้นที่นอกระบบโดยส่วนใหญ่มีความตระหนักรู้ของตนเองว่ามีประโยชน์ยากจนมีรายได้พอเลี้ยงชีพสามารถประกอบอาชีพอื่นน่าสงสาร มีอิสระ และประกอบอาชีพสุจริต อีกทั้งยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 51.5 มีความต้องการมีส่วนร่วมโดยคนเก็บขยะที่อาศัยอยู่ในเมืองมหานครและเมืองใหญ่ที่มีรายได้สูงมีความต้องการในการมีส่วนร่วมน้อยในขณะที่คนเก็บขยะที่มีรายได้ไม่เพียงพอ (<150 บาทต่อวัน) มีความต้องการมีส่วนร่วมสูงกว่ารวมทั้งคนเก็บขยะในเมืองขนาดกลางและขนาดเล็กที่ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมากกว่าคนเก็บขยะในเขตเมืองใหญ่ ยกเว้นในเขตชุมชนแออัดในเขตเมืองใหญ่ที่มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งมีความต้องการมีส่วนร่วมในระดับสูง ส่วนในพื้นที่ที่มีผลประโยชน์จากขยะสูงนั้นกลุ่มคนเก็บขยะที่ได้รับผลประโยชน์อยู่เดิมจะปกป้อง กลุ่มอื่นไม่ให้เข้ามาในเขตพื้นที่รวมทั้งไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงระบบที่มีอยู่ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มที่ไม่ได้รับผลประโยชน์ที่ต้องการความเปลี่ยนแปลงและมีความต้องการมีส่วนร่วมด้วย ในด้านการวิเคราะห์ปัจจัยและวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับความต้องการมีส่วนร่วมของคนเก็บขยะพบว่าความมั่นคงของครอบครัวพื้นที่ความพึงพอใจเมื่อมีคนเก็บขยะรายอื่นในพื้นที่ในเมืองแต่ละขนาดความต้องการหน่วยงานช่วยเหลือด้านการเจ็บป่วยเครื่องมือและรายได้จากการประกอบอาชีพความรู้เรื่องการจัดการขยะระยะทางและน้ำหนักขยะในแต่ละวัน ห่วงเวลาทำงานกับการเปิดโอกาสของทางราชการการคิดถึงประโยชน์ที่เกิดกับสภาพแวดล้อมและเวลาที่ประกอบอาชีพความรู้และความตระหนักในด้านสิทธิ์และกฎหมายและความต้องการแบ่งเขตบริเวณที่เก็บขยะหรือรับซื้อของเก่ามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ ($P < 0.05$) และพบว่าปัจจัยที่สามารถพบได้ในทุกขั้นตอนที่ทำการวิเคราะห์ปัจจัยและมีความสำคัญทางสถิติ ($P < 0.01$)

ประกอบด้วยปัจจัยเครือข่ายความช่วยเหลือในพื้นที่ความตระหนักในการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ/ สิ่งแวดล้อมและผลตอบแทนเครื่องมือและรายได้ 3) ด้านการพัฒนา รูปแบบการจัดการขยะด้วยการมีส่วนร่วมของคนเก็บขยะในเขตเมืองพบว่าทุนทางสังคมในพื้นที่ผู้นำชุมชน อุปสงค์และอุปทานที่เกิดขึ้นในระบบรับซื้อของเก่า ชีตความสามารถในการรวมกลุ่มของคนเก็บขยะผู้บริหารส่วนราชการในพื้นที่สภาพที่อยู่อาศัยถูกระเบียบข้อบังคับการส่งเสริมและสนับสนุนด้านต่างๆ โดยเฉพาะเครื่องมือจำเป็นและงบประมาณสภาพสังคมและวัฒนธรรมและการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนา รูปแบบการมีส่วนร่วมและพบว่าชุมชนชานเมืองมีความเป็นไปได้ในการพัฒนา รูปแบบการจัดการขยะ ด้วยการมีส่วนร่วมโดยใช้รูปแบบที่เป็นทางการหรือกึ่งเป็นทางการกับ นำชุมชนเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนชุมชนและใช้แนวทางความไม่เป็นที่ทางการวัฒนธรรมชุมชนหรือรูปแบบท้องถิ่นนิยม ขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมในกลุ่มคนเก็บขยะ ซึ่งรูปแบบที่ เหมาะสมและได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายคือ “การจัดการขยะโดยชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมของคนเก็บขยะด้วยการให้คำปรึกษาและร่วมพิจารณาอย่างรอบคอบจากหน่วยงานภาครัฐและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง” ซึ่งจากการทดลองใช้พบว่า การดำเนินการตามรูปแบบดังกล่าวนี้สามารถกระทำได้แต่ยังจำเป็นต้องอาศัยปัจจัย เวลาและพัฒนาการในการแก้ไขปัญหายุทธศาสตร์การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและกระบวนการจัดการขยะที่มีอยู่เดิมในระยะยาวซึ่งยังเป็นข้อจำกัดของกระบวนการวิจัยในการศึกษาอย่างไรก็ตาม ด้วยกระบวนการวิจัยที่หลากหลายและได้รับการตรวจสอบมาโดยลำดับรูปแบบดังกล่าวนี้จึงสามารถนำไปปรับใช้ซึ่งจะส่งผลดีกับทุกฝ่ายตลอดไป

สุภศักดิ์ เมืองพรหม (2551) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการฝึกอบรมการจัดการมูลฝอยในชุมชนบึงหวัดร้อยเอ็ดพบว่า ประชาชนโดยรวม และจำแนกตามเพศอายุและระดับการศึกษาที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจเจตนาต่อการจัดการมูลฝอยและการปฏิบัติในการจัดการมูลฝอยโดยรวมและเป็นรายได้ทั้ง 3 ด้าน หลังฝึกอบรมเพิ่มขึ้นจากก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ประชาชนที่มีเพศอายุและระดับการศึกษาที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจ เจตคติต่อการจัดการมูลฝอยและการปฏิบัติในการจัดการมูลฝอยโดยรวมและเป็นรายได้ เป็นรายด้านทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกันประชาชนที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยเจตคติต่อการจัดการมูลฝอยและการปฏิบัติในการจัดการมูลฝอยโดยรวมและเป็นรายได้ทั้ง 3 ด้านมากกว่าประชาชนที่ไม่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรม สำหรับการปฏิสัมพันธ์ กันระหว่าง เพศอายุและระดับการศึกษา กับประสบการณ์ในการฝึกอบรมต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยทั้ง 3 ด้านและการปฏิบัติในการจัดการมูลฝอยทั้ง 3 ด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่น้อยกว่า .017 โดยประชาชนที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติในการจัดการมูลฝอยมากกว่าประชาชนที่ไม่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมโดยสรุปรูปแบบการฝึกอบรมการจัดการมูลฝอยที่พัฒนาขึ้นสามารถ

พัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสติและการปฏิบัติในการจัดการมูลฝอยของประชาชนในชุมชนบดได้
 อย่างมีประสิทธิภาพจึงสามารถ จึงสมควรสนับสนุนให้ผู้เกี่ยวข้องนำรูปแบบการฝึกอบรมการจัดการ
 มูลฝอยนี้ไปใช้ในการฝึกอบรมประชาชนในชุมชน ระบบต่อไป

ชัยสิทธิ์ บุญโยธา (2558) ได้วิจัย การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการ
 ขยะมูลฝอยในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่ อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า
 1) ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วน
 ตำบลหนองไผ่ อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นราย
 ด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการตรวจสอบและประเมินผล ด้านการมีส่วนร่วมรับรู้สภาพ
 ปัญหาและแสดงความคิดเห็น ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ และด้านการมีส่วนร่วม
 ในกิจกรรมและการจัดการขยะมูลฝอย ตามลำดับ 2) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการมีส่วน
 ร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่ อำเภอ
 แก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ มีดังนี้ 2.1 ปัญหา ได้แก่ 1) ด้านการร่วมรับรู้สภาพปัญหาและแสดงควม
 คิดเห็น คือ ประชาชนไม่ได้ร่วมรับรู้สภาพปัญหา รับทราบนโยบายในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย
 ขาดการให้ความร่วมมือในการเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย 2) ด้านการวางแผนและ
 ตัดสินใจ คือ ประชาชนไม่ให้ความสำคัญในการกำหนดแนวทาง การวางแผน การจัดสรรงบประมาณ
 การเสนอความต้องการ การจัดทำโครงการ และการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยเท่าที่ควร 3) ด้านการ
 จัดการขยะมูลฝอย คือ ประชาชนขาดจิตสำนึกที่ดีในการคัดแยกขยะ ปัญหาถังรองรับขยะไม่เพียงพอ
 ปัญหาพื้นที่รองรับขยะมูลฝอยมีจำกัด และมลพิษจากบ่อขยะส่งผลกระทบต่อชุมชน และ 4) ด้านการ
 มีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผล คือ ไม่มีการตรวจสอบและประเมินปริมาณขยะ การคัด
 แยกขยะมูลฝอย การตรวจสอบและประเมินผลกระทบบของขยะมูลฝอยต่อชุมชน ต่อสุขภาพและ
 สิ่งแวดล้อม 2.2 ข้อเสนอแนะ ได้แก่ 1) ควรส่งเสริมให้ประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการ
 ขยะมูลฝอย เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีเวทีนำเสนอปัญหาเพื่อให้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา
 และรับทราบนโยบายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยที่ชัดเจน 2) ควรมีการจัดเวทีประชุมประชาคมใน
 ชุมชนในหัวข้อการบริหารจัดการขยะให้มากขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมมากขึ้น 3) ควรส่งเสริม
 สร้างจิตสำนึกในการคัดแยกขยะอย่างจริงจัง จัดอบรมการคัดแยกขยะในชุมชน จัดการถังรองรับขยะ
 ให้เพียงพอ และเร่งจัดหาพื้นที่สำหรับรองรับขยะมูลฝอยเพิ่มเติมโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม
 ด้วย 4) ควรมีการแต่งตั้งคณะทำงานโดยประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามผลและประเมินผลในการ
 จัดการขยะมูลฝอย เพื่อตรวจสอบ รายงานและประเมินผลการดำเนินงานให้ประชาชนในชุมชนทราบ
 จะทำให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาการบริหารจัดการขยะ
 มูลฝอยที่มีประสิทธิภาพ 3. แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการ
 ขยะมูลฝอยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่ อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ คือ ส่งเสริมให้

ประชาชนรู้จักบทบาท หน้าที่ของตนในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม ส่งเสริมให้มีเวทีประชาคม เพื่อให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็น เสนอความต้องการ และร่วมดำเนินการในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะทำงานในการดำเนินงาน ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย

วสมน เทียมถนอม (2558) ได้วิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว มรดกโลก เทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา พัฒนา และประเมินผล รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว มรดกโลก เทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย ผลจากการวิจัยพบว่า ชุมชนมีปริมาณขยะในชุมชนประมาณ 586 กิโลกรัมต่อวัน วิถีชีวิต ของคนในชุมชนมีการผลิตสิ่งของที่เป็นสินค้าจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวและการใช้สิ่งของในชีวิตประจำวันของประชาชนเข้าลักษณะการบริโภคนิยม จึงเป็นผลทำให้เกิดขยะในครัวเรือน และชุมชนเป็นจำนวนมาก รูปแบบการจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่วิจัย ใช้เทคนิคสามเหลี่ยม เขี่ยอนุภูษาและเทคนิคการสร้างพลังชุมชน เป็นกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของ ภาคประชาชนในพื้นที่ภาครัฐ ซึ่งเป็นเทศบาล และภาควิชาการ โดยร่วมกันจัดทำ แผนยุทธศาสตร์ ของชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหลักการสิ่งแวดล้อมศึกษา คือ UCAN Model โดยมีกระบวนการดังนี้ 1) Understanding, U หมายถึง การให้ความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลก ประกอบด้วย กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการ ค้นหาปัญหาขยะและการจัดการขยะในชุมชน เรียนรู้วิถีชีวิตสิ่งแวดล้อมชุมชน และการให้ความรู้ สิ่งแวดล้อมศึกษา 2) Change, C หมายถึง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับหน่วยงานและชุมชนอื่น ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ในระดับชุมชนเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาขยะด้วย กระบวนการจัดการขยะแบบผสมผสาน เพื่อให้เกิดความตระหนัก และเจตคติในเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา 3) Action, A หมายถึง การฝึกปฏิบัติเสริมสร้างทักษะ การคัดแยกขยะ การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพจากขยะ อินทรีย์ในครัวเรือน การทำปุ๋ยหมักแบบเติมอากาศจากเศษกิ่งไม้ และวัชพืช การเลี้ยงไส้เดือนกำจัด ขยะอินทรีย์ การทำเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนการรณรงค์ลดปริมาณขยะในชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ และความสามารถในการประเมินผล และ 4. Network, N หมายถึง การขยายเครือข่าย กลุ่มอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก ผลการประเมินรูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว มรดกโลก พบว่า ชุมชนฯ เกิดความรู้ความเข้าใจ จากผลกระทบของปัญหาขยะมากขึ้นถึงร้อยละ 87 และปริมาณขยะโดยรวมลดลงเหลือเพียงร้อยละ 11.09 (65 กิโลกรัมต่อวัน) ชุมชนเกิดความ ตระหนักร่วมกันจัดการขยะ และมีความพึงพอใจในกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการร้อยละ 85.47 ทา ให้ชุมชนฯ มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นในเรื่องของการคัดแยกขยะ การนำขยะอินทรีย์ไปทำปุ๋ยน้ำชีวภาพและการเลี้ยงไส้เดือนเพื่อผลิตปุ๋ยจาก

มูลไส้เดือน สำหรับการปลูกพืชผักสวนครัว เกิดการขยายเครือข่ายเข้าไปสู่ชุมชนมากขึ้นส่งผลให้คนในชุมชน เกิดความเอื้ออาทรต่อกันเกิดการประสานสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับเทศบาลมากขึ้น และมีการ จัดทำแผนระดับชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลก เข้าในแผนพัฒนาเทศบาล อย่างเป็นรูปธรรม

นันทกา กนกะปิณฑะ (2559) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม ระดับการมีส่วนร่วม รวมถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า โดยระดับความรู้เรื่อง ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากขยะมูลฝอยของประชากรตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง และ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อแนวทาง การจัดการขยะมูลฝอยอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 2.69)

วิลาส วรรณทิพย์ (2561) ได้ศึกษา เรื่อง กระบวนการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างสภาวะแวดล้อมที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ปัญหาและความจำเป็นของการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมและเพื่อนำกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสภาวะแวดล้อมที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติและประเมินผล ผลการศึกษา พบว่า สภาพปัญหาปัจจุบัน ปัญหา และความจำเป็นของกระบวนการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมในเขตเทศบาลตำบลธงธานีด้านการเก็บรวบรวมขยะ พบว่า ตัวแทนครัวเรือนส่วนใหญ่เห็นว่าการเก็บรวบรวมโดยกองทิ้งไว้นอกบริเวณบ้าน (ร้อยละ 98.80) สมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วม (ร้อยละ 83.70) การมีส่วนร่วมในโครงการเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมขยะ ร้อยละ (79.20) มีส่วนร่วมร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดจากการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยในชุมชน (ร้อยละ 84.40) เทศบาลรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ความเดือนร้อนเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมขยะ (ร้อยละ 79.20) และเทศบาลมีบทบาทสำคัญในการเก็บรวบรวมขยะ ร้อยละ (86.20) ด้านการคัดแยกขยะมูลฝอยพบว่าตัวแทนครัวเรือนส่วนใหญ่เห็นว่าครัวเรือนคัดแยกขยะก่อนนำไปกำจัดเพื่อนำขยะมูลฝอยบางส่วนไปขาย (ร้อยละ 85.80) มูลฝอยที่ปริมาณมากที่สุดคือเศษอาหารผักและผลไม้ (ร้อยละ 82.7) และชุมชนมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะ (ร้อยละ 84.40) ด้านการกำจัดขยะมูลฝอยพบว่าตัวแทนครัวเรือนส่วนใหญ่เห็นว่า เทศบาลควรมีบทบาทสำคัญในการกำจัดขยะจำนวน 246 คน (ร้อยละ 85.10) เทศบาลรับฟังความคิดเห็นข้อเสนอแนะความเดือนร้อนจากการกำจัดขยะมูลฝอยในชุมชนจำนวน 224 คน (ร้อยละ 77.50) และพบว่าตัวแทนครัวเรือนส่วนใหญ่เห็นว่าปัญหาการจัดการขยะโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 3.86$ $SD = 0.182$) กระบวนการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างสภาวะแวดล้อมที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ 1) การรับรู้ปัญหา 2) ขั้นตอนการคิดวิเคราะห์ 3) ขั้นการวางแผนแก้ไขปัญหา 4) ขั้นการปฏิบัติตามแผนและ

5) ชั้นประเมินผลซึ่งกระบวนการมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 4.40$ $SD = 0.603$) กลุ่มเป้าหมายในหมู่บ้านทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสภาวะแวดล้อมที่ดีในชุมชนด้านความรู้ทัศนคติและการมีส่วนร่วมและพฤติกรรมกรรมการจัดการขยะโดยรวมเพิ่มขึ้นมากกว่าหมู่บ้านเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ P Value น้อยกว่า 0.001 และกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อกระบวนการอยู่ในระดับมาก ($M = 4.32$ $SD = 0.12$)

2.4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Vinning and Ebryo (1992) ได้ศึกษาผลของโครงการแยกขยะเพื่อนำกลับไปใช้ประโยชน์ เป็นการศึกษาในระยะยาวในระหว่าง ปี 1986 - 1988 พบว่า โครงการแยกขยะมูลฝอยดังกล่าว มีผลต่อการเพิ่มพฤติกรรมกรรมการแยกขยะมูลฝอย เพื่อนำกลับไปใช้ประโยชน์ของประชาชน โดยสัดส่วนของผู้ที่มีพฤติกรรมแยกขยะมูลฝอย เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์และสัดส่วนของผู้ที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีปริมาณขยะมูลฝอยที่แยกได้ปริมาณเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าโครงการมีผลทำให้เจตคติต่อพฤติกรรมกรรมการแยกประเภทขยะมูลฝอยเพื่อนำกลับไปใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้นด้วย

Ryan (2007) ได้ศึกษาการวิเคราะห์เปรียบเทียบในการประเมินโครงการศึกษาการจัดการขยะมูลฝอย (SWMEP) ขององค์กรรัฐต่างๆ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก่อนและหลังปี 2003 ดั่งจุดมุ่งหมายนี้จะกำหนดความมีประสิทธิภาพของโครงการศึกษาเหล่านี้ โครงการเหล่านี้ไม่ได้รับการประเมินเลยตั้งแต่ปี 2003 เมื่อธนาคารโลกได้ทิ้งการศึกษาเบื้องต้นเสร็จสิ้นแล้ว ตั้งแต่บัดนั้นมา ประกาศต่างๆ ถูกบังคับให้รับผิดชอบทางด้านงบประมาณให้เท่าโครงการต่างๆ ของตนเอง การใช้วิธีการผสมผสานรวมทั้งการสัมภาษณ์และการทำแบบสอบถาม การศึกษานี้ ได้สอบถามทั้งองค์ประกอบการศึกษาสาธารณะและโครงสร้างคำจูนสถาบันในแต่ละรัฐ ที่เป็นสมาชิก ก่อนและหลังระยะเวลา นี้ ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก ความรู้เบื้องต้นในทางบวกของโครงการทั้งหลาย ขยะยังคงมีอยู่ได้รับการแยกขยะ ขยาย และร่วมมือกันเป็นดังคำแนะนำที่เป็นการสรุปของการศึกษา การสัมภาษณ์และการทำแบบสอบถามได้ผลที่ชี้ให้เห็นว่า งบประมาณที่มากขึ้น ทรัพยากรบุคคล ยุทธวิธีทางการนำรายการและความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการเป็นสิ่งจำเป็นที่จะปรับปรุง และรักษาความตื่นตัวของสาธารณะในการจัดการขยะมูลฝอย

Ayomoh (2007) ได้ศึกษาการเข้าถึงการจัดการ การกระทบทางด้าน สิ่งแวดล้อม และสุขภาพของการกำจัดขยะมูลฝอยในเขตเมือง ในประเทศกำลังพัฒนา การกำจัดขยะมูลฝอยโดยขาดความรับผิดชอบในประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายนั้น ได้สร้างความคุกคามที่รุนแรงแก่สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ การศึกษานี้ได้เสนอวิธีการใหม่ที่จะจัดการกับ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ที่ผสมผสานกับทางด้านโครงสร้างรวมกัน จึงถูกนำมาใช้ในการจัดลำดับก่อนหลังของปัจจัยหลักทาง ด้านสุขภาพที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ที่สามารถลดลงได้ที่เกิดขึ้นจากการกำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่ถูกต้อง รูปแบบการ

จัดสรรทรัพยากรที่ไม่ยุ่งยาก ได้ถูกนำมาใช้เพียงให้แน่ใจว่าการจัดสรรทรัพยากรนั้น ๆ เป็นไปตามปัจจัยที่ได้รับการจัดลำดับ การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการสุขภาพทางด้านสิ่งแวดล้อม ที่เป็นแรงกระแทกจากปัจจัยที่จัดลำดับในทางลบผ่านการจัดสรรทรัพยากรที่ได้ผลดีที่สุด

Heins (2008) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ทางด้านสิ่งแวดล้อม ระหว่างแคนาดา กับอเมริกา กรณีศึกษาชอกลกเถียงเรื่องขยะมูลฝอยในชุมชนเมือง ออตารีโอและมิริแกน ซึ่งเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมข้ามเขตแดน จึงจำเป็นต้องตรองการแก้ปัญหาที่มีศักยภาพระหว่างกันและกัน ความจริงประเทศทั้งสองนั้นใช้ระบบสหพันธรัฐ ซึ่งต้องการให้การตรองต่าง ๆ สอดคล้องจนการตัดสินใจใดๆ ต้องกระทำโดยหน่วยงานหลายระดับของรัฐในท้องถิ่น นั้น ๆ การศึกษานี้จึงมุ่งจุดไปที่ความสัมพันธ์ของรัฐบาล 2 ประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีการใช้ชอกลกเถียงเรื่องขยะมูลฝอยในชุมชนเมือง (ป.ค.ศ. 1996-2006) มาเป็นกรณีศึกษา ด้วยการใช้อุปกรณ์ของงานนี้ แก้ปัญหาชอกลกเถียงอย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาในอนาคตเพื่อตัดสินได้ว่าข้อสรุปนั้นๆ เป็นความจริงสำหรับชอกลกเถียงข้ามเขตแดนอื่น ๆ ได้หรือไม่

สรุป การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการขยะได้มีผู้ศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางจัดการขยะหลายแนวทาง ทั้งในแง่ของนโยบายจากรัฐบาล จากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการคิดค้นรูปแบบการจัดการขยะในหลายรูปแบบ แต่กระนั้น แนวทางการจัดการขยะที่เป็นรูปธรรมที่สามารถจะดำเนินการจัดการขยะให้เป็นขยะฐานศูนย์อย่างแท้จริงนั้น ยังต้องอาศัยการพัฒนาทางด้านงานวิจัยเพื่อให้สามารถนำแนวทางในการดำเนินการจัดการขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ดังงานวิจัยครั้งนี้ที่ผู้วิจัยได้สนใจศึกษา

2.5 กรอบแนวคิดงานวิจัย

ในการ วิจัยเรื่อง การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยได้ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อมาใช้ในเชิงบูรณาการ ประกอบด้วยแนวคิดการจัดการขยะ แนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจ แนวคิดการมีส่วนร่วมและแนวคิดนิเวศวิทยาการเมือง ใช้เป็นแนวทางในการวิจัย เพื่อให้ทราบถึงปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการวางนโยบายในการจัดการขยะเพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักในการจัดการชุมชนโดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ การเกิดภาวะผู้นำในชุมชนในการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติ การเกิดจิตสำนึกของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมอันเป็นประโยชน์ชุมชนและสังคมโดยรวม ซึ่งเขียนเป็นกรอบประเด็นแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ประเด็นแนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดการขยะในชุมชนเมืองเป็นสิ่งที่มีความท้าทาย การปฏิบัติการเพื่อเป็นแนวทางร่วมกันในการจัดการขยะชุมชนเพื่อให้ประชาชนเกิดความตระหนักรู้และสร้างจิตสำนึกในการจัดการขยะ จึงต้องอาศัยการนำนโยบายจากภาครัฐสู่การปฏิบัติโดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ผ่านทางผู้นำชุมชนในการขับเคลื่อนการจัดการขยะชุมชน ให้ประชาชนตระหนักถึงอำนาจหน้าที่ของตนในการที่จะเป็นผู้แก้ไขปัญหาขยะที่เกิดขึ้นในชุมชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจจึงเป็นรูปแบบของความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชนและประชาชน อันจะนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาประกอบการวิจัยในครั้งนี้ด้วยเช่นกัน

ประเด็นแนวคิดนิเวศวิทยาทางการเมือง ผู้วิจัยเห็นว่า ในการศึกษาเป็นเรื่องการมองถึงบริบทการพัฒนา สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกันเกิดปัญหาความขัดแย้ง และผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น เป็นปัจจัยให้เกิดข้อเรียกร้องในการจัดการขยะ โดยเฉพาะการจัดการขยะในชุมชนเมืองที่มีความหลากหลายทางนิเวศวิทยา

ประเด็นแนวคิดการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดการขยะชุมชนจำเป็นจะต้องประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การกำหนดนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนการสื่อสารไปสู่ประชาชนในพื้นที่โดยผ่านทางผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นหลักสำคัญในการที่จะสามารถจัดการขยะชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการรับทราบนโยบายร่วมกันในการกำหนดทิศทางการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ เมื่อตระหนักถึงประโยชน์ร่วมกันแล้วก็จะทำให้ผลดีในการร่วมกิจกรรม และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ในการดำเนินกิจกรรมหากว่าผลที่ออกมาเกิดผลในทางบวกก็จะทำให้ชุมชนเกิดความภูมิใจ มีความพึงพอใจในการดำเนินกิจกรรมนั้นและเป็นสิ่งจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วม เมื่อเกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนแล้ว ก็จะทำให้ชุมชนรู้สึกว่าคุณเองเป็นเจ้าของชุมชน การร่วมกันพัฒนาจึงก่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน ได้ทำการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ ในมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมระหว่างรัฐกับชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน โดยผู้วิจัยมองว่า การจัดการขยะที่จะสามารถประสบความสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยปัจจัยในหลายประเด็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นภารกิจหน้าที่หลักที่จะต้องประกอบกิจการในด้านการบริการสาธารณะ นโยบายของผู้บริหาร ตลอดจนการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ ตัวกลางสำคัญประกอบด้วยผู้นำชุมชนที่จะมีบทบาทในการสร้างความเข้าใจในชุมชน ตลอดจนการปลูกจิตใต้สำนึกในการจัดการขยะให้เกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน การวิจัยครั้งนี้จึงได้นำแนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการมีส่วนร่วม มาใช้ทำความเข้าใจในการวิจัยการจัดการขยะในชุมชน โดยการวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการขยะในชุมชนเมือง ในพื้นที่ 2 แห่งในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดรายละเอียดในการนำวิจัยครั้งนี้ คือ 1) รูปแบบการวิจัย 2) หน่วยในการวิจัย 3) กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย 4) พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย 5) เครื่องมือ/การสร้างเครื่องมือ 6) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 7) การวิเคราะห์ข้อมูล 8) การนำเสนอข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน ในแง่ของการความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน และเปรียบเทียบการจัดการขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชนเมือง ในแง่ของการความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนเช่นกัน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญและการจัดสนทนากลุ่ม

3.2 หน่วยในการวิเคราะห์

หน่วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ ระดับองค์กร (Organization Unit) ได้แก่ ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลนครขอนแก่น เทศบาลตำบลพระลับ และระดับปัจเจกบุคคล (Individual Unit) ได้แก่ ประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชนและตัวแทนครัวเรือนเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ที่มีความยินดีให้ความร่วมมือและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการวิจัยอย่างแท้จริง

3.3 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัย แบ่งตามรูปแบบของการวิจัยได้ดังนี้

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่การวิจัยและหน่วยในการวิเคราะห์ที่ระดับชุมชน ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้กลุ่มเป้าหมายเป็นรายบุคคลเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นที่ในการวิจัยจำนวน 2 ชุมชน

3.4 พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนโนนหนองวัด 1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นพื้นที่ตัวอย่าง ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนที่มีประชากรแฝงหรือประชากรต่างพื้นที่ที่มาก อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และเป็นย่านธุรกิจ ร้านค้า มีการเติบโตของเมือง ซึ่งถือว่าจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของผู้นำในการดำเนินการจัดการขยะ จึงจะก่อให้เกิดการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมและประสบผลสำเร็จภายใต้นโยบายการจัดการขยะของเทศบาลนครขอนแก่นที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหน่วยงานหลักในการจัดการขยะ อีกทั้งผู้วิจัยได้ใช้พื้นที่ตัวอย่างของชุมชนเมือง ได้แก่ ชุมชนหัวถนน ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งในชุมชนดังกล่าวเป็นเขตรอยต่อระหว่างชุมชนในเมืองกับชุมชนชนบทที่กำลังมีการขยายตัวของเมือง มีกลุ่มธุรกิจ นายทุน ที่มีการขยายพื้นที่ความเจริญ นอกจากคนในชุมชนยังมีผู้คนที่หลากหลายอาชีพต่างพื้นที่เข้ามาพำนักอาศัย

3.5 เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือการวิจัย

3.5.1 เครื่องมือ สำหรับเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ คือ แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview guideline) เป็นข้อคำถามสำหรับถามกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทนระดับองค์กรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

(Stakeholders) เลือกแบบเจาะจง(Purposive selection) ได้แก่ ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน คณะกรรมการชุมชน ตัวแทนจากครัวเรือน เพื่อทราบถึงการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองอีสาน เปรียบเทียบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตเมืองและเขตชานเมืองอีสานและการพัฒนาแนวทางการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองอีสาน ซึ่งจะใช้สำหรับตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

3.5.2 การสร้างเครื่องมือ สำหรับการสร้างเครื่องมือการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีกระบวนการดังนี้ 1) การกำหนดประเด็นข้อคำถามวิจัย ก่อนกำหนดประเด็นข้อคำถามการวิจัย ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะกำหนดประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย 2) ส่งเครื่องมือวิจัยให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจ เมื่อได้ประเด็นคำถามการวิจัยเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบก่อนนำกลับมาแก้ไขเพื่อส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง 3) ส่งเครื่องมือวิจัยให้ผู้ทรงตรวจ หลังจากแก้ไขข้อคำถามตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ส่งข้อคำถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย

3.5.2.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ พัฒนสานต์ ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

3.5.2.2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพลกษ ชามะรัตน์ ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยขอนแก่น

3.5.2.3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของข้อคำถาม เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่านตรวจข้อคำถามแล้วเสร็จ ผู้วิจัยได้นำข้อคำถามเหล่านั้นกลับมาแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ส่งข้อคำถามให้กับผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบอีกครั้ง ซึ่งกระบวนการนี้ดำเนินการจนกว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่านจะพึงพอใจและเห็นสมควรที่จะนำเครื่องมือไปเก็บข้อมูลได้ ผู้วิจัยจึงได้นำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญหรือผู้รู้ดังที่ได้กำหนดไว้แล้วในเบื้องต้น ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามสำหรับถามกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน เพื่อทราบถึงการจัดการขยะในชุมชน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามสำหรับถามกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เลือกแบบเจาะจง(Purposive selection) ได้แก่ ประชาชนหรือตัวแทนจากครัวเรือน เพื่อทราบถึงการจัดการขยะในชุมชน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ส่วนที่ 3 เป็นข้อความสำหรับถามกลุ่มเป้าหมายหน่วยงาน ได้แก่ ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลนครขอนแก่น เทศบาลตำบลพระลับ เพื่อทราบถึงการจัดการขยะในชุมชน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

อย่างไรก็ตาม สำหรับเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้ง ผู้วิจัยถือเอาผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญตลอด เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่มีการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินสถานการณ์ ในการเก็บข้อมูลตลอดเวลา

3.6 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งตามลักษณะของข้อมูลดังนี้

3.6.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้นในกระบวนการทำวิจัย เป็นกระบวนการทบทวนเอกสารขั้นต้นหรือการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏอยู่ในรูปของเอกสารต่าง ๆ เช่น ตำรา วารสาร อินเทอร์เน็ต ตลอดจนสื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ

3.6.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสำรวจ การสัมภาษณ์และการสังเกต ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง โดยมีกระบวนการดังนี้

3.6.2.1 ขั้นตอนการลงพื้นที่

1) การขอหนังสืออนุญาตเก็บข้อมูล จากคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

2) การลงพื้นที่ โดยเริ่มลงพื้นที่ ชุมชนหนองวัด1 ในเขตเมืองและชุมชนหัวถนน ในเขตชานเมือง จังหวัดขอนแก่น เทศบาลตำบลพระลับ เทศบาลนครขอนแก่นและองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

3) การนัดกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญหรือผู้รู้

3.6.2.2 กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

1) การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายปัจเจกบุคคล (individual interview) กับกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญหรือผู้รู้จำนวน 35 คน ที่เป็นตัวแทนในการสัมภาษณ์จากการให้ข้อมูลของผู้นำชุมชน โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview หรือ SSI) เพราะ ไม่ใช่ข้อความปลายปิด แต่เป็นข้อความปลายเปิดที่ผู้วิจัยสามารถปรับข้อความให้เหมาะสมในขณะที่สัมภาษณ์ได้เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและคำตอบหรือสิ่งที่กลุ่มเป้าหมาย/ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ต้องการจะบอก ซึ่งเป็นการสะท้อน

ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย/ผู้รู้ที่สำคัญหรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญอย่างแท้จริง และสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยหรือข้อคำถามได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์ โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์คนละประมาณ 30-40 นาที ซึ่งในระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมของผู้ถูกสัมภาษณ์ตลอดเวลา ถ้าหากผู้วิจัยสังเกตพบว่ามีพฤติกรรมทำทางเบี่ยงเบน ไม่พร้อมให้คำตอบ ผู้วิจัยจะหยุดสัมภาษณ์ทันที โดยที่ผู้วิจัยจะพยายามพูดคุยในส่วนที่จะทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีความผ่อนคลายและพร้อมที่จะให้ข้อมูลต่อการวิจัย ผู้วิจัยจึงจะสัมภาษณ์ตามประเด็นการวิจัยต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ภายหลังจากผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายปัจเจกบุคคลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มเพื่อสนทนากลุ่มอีกครั้งหนึ่ง จำนวน 5-10 คน เพื่อเป็นการยืนยันข้อคำถามหรือคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล

3) การสังเกต (Observation) ในการเก็บรวบรวม ในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตด้วย โดยใช้การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือ เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย/ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เพื่อให้เข้าใจวิถีชีวิต ความหมาย การแสดงออก และการตีความ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) คือ ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมายและผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการสังเกตตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

4) การจดบันทึก (Footnote) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้จดบันทึกคำตอบจากการสัมภาษณ์ การได้ยิน พฤติกรรมที่ได้จากการสังเกตเสมอ โดยใช้สมุดและดินสอที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้

5) การบันทึกเสียง ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้ขออนุญาตกลุ่มเป้าหมาย/ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเพื่อบันทึกเสียงตลอดเวลา เพื่อเป็นการเก็บบันทึกเสียงเพื่อป้องกันการลืมหรือการจดบันทึกไม่ทัน โดยใช้เครื่องบันทึกเสียง EMP 3 และ/หรือเครื่องบันทึกเสียงในโทรศัพท์ (Smart Phone)

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยพรรณนา (Descriptive) ตามสภาพความเป็นจริงจากการตีความ การให้ความหมาย ในประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นกระบวนการสรุปข้อมูลที่ได้ จากการสัมภาษณ์ การสังเกต สัมภาษณ์ การจดบันทึก การถอดเทป แล้วนำมาวิเคราะห์ ซึ่งหลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วเสร็จในแต่ละวัน ผู้วิจัย

ได้นำข้อมูลเหล่านั้น มาวิเคราะห์ โดยการตีความ การให้รหัส ให้ความหมาย โดยทำเป็นตาราง แผนผัง การจัดกลุ่ม และตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา อย่างตรงไป ตรงมา ตามความเป็นจริง

ซึ่งในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (Data Validity) ผู้วิจัยใช้กระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยมีกระบวนการดังนี้ 1) การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ด้านบุคคล (Data Triangulation) เพื่อต้องการทราบว่า ข้อมูลที่ได้แตกต่างกัน มีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ถ้าข้อมูลที่ได้มีความเหมือนกันแสดงว่า ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทั้งในระดับเชิงลึก ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ระดับปัจเจกบุคคล และข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม มาเปรียบเทียบ ในประเด็นเดียวกันว่า ข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องกัน หรือแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร 2) การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Research Triangulation) โดยใช้ผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลหลายคน และพบว่าข้อมูลที่ได้ของแต่ละคนมีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้สร้างทีมงาน หรือผู้ช่วยวิจัยจำนวน 2-3 คน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ครบถ้วนสมบูรณ์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา มาเปรียบเทียบกับงานวิจัยของคนอื่น ในประเด็นเดียวกัน เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้เหมือนกัน หรือแตกต่างกันอย่างไร 3) การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) โดยใช้ทฤษฎีที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มา ทำการพรรณนาตาม กรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอีสาน ภายหลังจากการตรวจสอบข้อมูลทั้งสามด้านแล้ว ถ้าพบว่า ข้อมูลที่ได้มีความเหมือนกันหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน แสดงว่าข้อมูลได้มีความถูกต้อง หลังจากตรวจสอบความถูกต้องแล้วเสร็จ ผู้วิจัยจึงได้เขียนเป็นรายงานนำเสนอในรูปแบบต่างๆ ภายหลังจากที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลแล้วเสร็จ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูล โดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytic Descriptive) การทำเป็นตาราง (Tables) แผนภาพ (Diagrams) เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจ และเห็นภาพได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง รวดเร็วไม่สับสนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.8 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการบรรยาย (Descriptive) ตามสภาพความเป็นจริงจากปรากฏการณ์ทางกายภาพของกลุ่ม/องค์กร พร้อมกับการใช้แผนภาพ (Diagrams) และรูปแบบ (Pictures) ประกอบการนำเสนอด้วย เพื่อให้การนำเสนอมีความชัดเจนและสามารถเห็นภาพประกอบด้วย

บทที่ 4

สภาพบริบทพื้นที่การวิจัย

ในบทนี้ ผู้วิจัยมุ่งอธิบายให้เกิดความเข้าใจถึงสถานการณ์และผลดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับชุมชนในพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา จากนโยบายการจัดการขยะของภาครัฐสู่การปฏิบัติการในชุมชน ผู้วิจัยได้วิจัยโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาริบทชุมชนท้องถิ่นของพื้นที่ที่ทำการวิจัย เนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในพื้นที่ที่เป็นเป้าหมาย เพราะบริบทต่างๆที่เกิดขึ้นภายในชุมชนท้องถิ่นนั้นเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการวิจัยทั้งสิ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยบริบทชุมชนท้องถิ่นของชุมชนเมืองและชุมชนชนานเมือง ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นพื้นที่กรณีศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลของการวิจัยครบถ้วนสมบูรณ์โดยใช้การสังเกต การสนทนากลุ่มแกนนำชุมชน และการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นหลัก ตลอดจนร่วมกิจกรรมบางอย่างในชุมชนทั้งสองแห่ง เพื่อให้เข้าใจถึงการจัดการขยะในชุมชน โดยเสนอผลการศึกษาคำแนะนำเป็น ดังนี้

4.1 ประวัติความเป็นมาและข้อมูลพื้นฐานของชุมชนโนนหนองวัด 1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ชุมชนโนนหนองวัด 1 ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2533 โดยก่อนที่จะเป็นชุมชนโนนหนองวัด 1 ชื่อเก่าคือบ้านหนองวัด มีผู้ใหญ่บ้านชื่อ อรุณ และต่อมาเป็นพ่อบุญ พลศักดิ์ชัย ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นระบบชุมชนมีผู้นำชุมชนคนแรกคือ ร.ต.ต. เตือน ดวงชาทม คนที่ 2 นายจันดี พุทธิรัตสุ คนที่ 3 นายจรูญ เจริญสุข คน ปัจจุบัน ซึ่งรับตำแหน่ง เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2549 ชุมชนโนนหนองวัด 1 มีจำนวนครัวเรือนในเขตรับผิดชอบ 367 ครัวเรือน มีอาณาเขตทางทิศเหนือติดต่อกับ โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนหนองวัดและชุมชน หนองวัด 3 และ 4 อาณาเขตทางทิศใต้ ติดต่อกับ โรงเรียนแก่นนครและศูนย์การศึกษาออก โรงเรียนชุมชนแก่นนคร อาณาเขตทางทิศตะวันออก ติดต่อกับ ชุมชนวัดธาตุ อาณาเขตทางทิศตะวันตกติดต่อกับ วัดวุฒารามและหนองวัดพัฒนาหนองวัด 2 ชุมชนโนนหนองวัด 1 เป็นเขตรับผิดชอบของเทศบาลนครขอนแก่น โดยนโยบายของเทศบาลนคร มุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่ชุมชน โดยจัดทำเป็นโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ มุ่งเน้นการบริหารจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่า เป็นชุมชนโนนหนองวัด 1 เป็นชุมชนที่อยู่กลางเมือง จังหวัดขอนแก่น พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนพื้นที่ธุรกิจ ห้างร้าน หอพัก และเป็นแหล่งชุมชนแออัด มีประชากรท้องถิ่นเดิมและประชากรแฝงอยู่ในชุมชนเป็นจำนวนมากเนื่องจากเป็นเขต

เมือง มีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยเพื่อมาประกอบอาชีพหลากหลายอาชีพ จึงจะเห็นได้ว่า เป็นวิถีชีวิตของคนเมือง การปฏิสัมพันธ์ค่อนข้างมีน้อย แต่กระนั้นการจัดการขยะยังเห็นได้ชัดว่า มีการจัดการขยะที่เป็นรูปธรรม โดยผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน อีกทั้งยังมีเครือข่าย อสม. และกลุ่มต่างๆ ที่เป็นส่วนส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงาน โดยการจัดการขยะจะใช้หลัก 3R คือ ใช้น้อย ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ การคัดแยกขยะอินทรีย์หรือขยะเปียก จะมีการนำเศษอาหารซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเศษอาหารจากร้านอาหาร โดยผู้นำชุมชนจะขอความร่วมมือในการทิ้งเศษอาหารไว้ในถังภาชนะที่ทางชุมชนจัดเตรียมไว้ โดยผู้นำชุมชนหรือตัวแทน จะไปเก็บเศษอาหารทุกเช้าเย็น ส่วนทางชุมชนจะนำเศษอาหารหรือขยะอินทรีย์ที่ได้นั้น ไปทำน้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยชีวภาพ เลี้ยงไส้เดือนเพื่อทำปุ๋ย รวมทั้งเลี้ยงสัตว์ เช่น หมูหลุม เป็นต้น จะมีพื้นที่ที่เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนแยกเป็นฐานการเรียนรู้ มีบ้านตัวอย่างที่เป็นบ้านต้นแบบการจัดการขยะ การรณรงค์การคัดแยกขยะรีไซเคิล เช่น ขวด พลาสติก มาบริจาคเพื่อเป็นทุนใช้เพื่อการกุศล เช่น ทุนการศึกษา ค่าน้ำค่าไฟทางวัด เป็นต้น มีการลดการใช้ถุงพลาสติก โฟม โดยร่วมมือกับร้านค้าที่จำหน่าย จะลดราคาสำหรับลูกค้าที่มีภาชนะมาใส่เอง อีกทั้งภาชนะใส่อาหารมีการใช้ชานอ้อยซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติแทนการใช้โฟมใส่อาหาร มีการจัดตั้งเครือข่ายชมรมอาสาสมัครจากกองทุนขยะ โดยนอกจากนั้น องค์รปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นหน่วยงานหลักในการบริการสาธารณะ มีหน้าที่ในการจัดการขยะมูลฝอย นั้น โดยชุมชนโนนหนองวัด 1 เป็นเขตพื้นที่ของเทศบาลนครขอนแก่นได้มีนโยบายส่งเสริมการกระจายอำนาจให้กับชุมชนภายใต้ แนวคิดเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ โดยได้กระจายอำนาจในหลายภารกิจที่ชุมชนได้เริ่มดำเนินการด้วยตัวเอง การเก็บขนขยะเดิมเป็นหน้าที่ของเทศบาลที่จัดรถและพนักงานในการให้บริการเก็บขนขยะตามชุมชน ถนนและสถานที่ต่างๆ แต่ปัญหายังไม่สามารถจัดการได้อย่างสมบูรณ์ ยังมีปัญหาขยะตกค้าง ปัญหาการเก็บไม่ตรงตามเวลา ดังนั้น ถ้าชุมชนได้มีการดำเนินการเอง น่าจะสามารถจัดการปัญหาได้ตรงตามความต้องการของชุมชน ซึ่งชุมชนโนนหนองวัด 1 ได้ร่วมโครงการและดำเนินการเก็บขนขยะด้วยตนเอง โดยจะมีรถเก็บขนขยะให้ชุมชนบริหารจัดการเองทั้งพนักงานเก็บขยะและการจัดการขยะโดยจะเก็บขยะทุกวันเช้าและเย็น นำไปทิ้งยังสถานีขนถ่ายขยะเทศบาลนครขอนแก่น ที่บ้านโนนทัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นขยะทั่วไปที่ทางชุมชนแยกไว้ โดยในภาพรวมจากการศึกษาในครั้งนี้ จะเป็นส่วนร่วมมือกันทั้งจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีนโยบายการกระจายอำนาจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการขับเคลื่อนนโยบายจากผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน เครือข่ายร้านค้า หอพัก รวมทั้งประชาชนในการสร้างความเข้าใจร่วมกันในการจัดการขยะโดยชุมชนเอง

4.2 ประวัติความเป็นมาและข้อมูลพื้นฐานของชุมชนหัวถนน หมู่ที่ 5 ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ชุมชนหัวถนน เป็นชุมชนหนึ่งภายใต้ความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายกฤตภาส ประสงค์ปัญญา ในเขตชุมชนมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 266 ครัวเรือน ชุมชนหัวถนน หมู่ที่ 5 ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งชุมชนดังกล่าว เป็นชุมชนที่เป็นตะเข็บรอยต่อระหว่างชุมชนเขตเมืองและชนบท โดยเป็นพื้นที่ที่เริ่มมีการขยายตัวทาง เศรษฐกิจ ขยายเมือง จะเห็นได้จากเกิดธุรกิจต่างๆ เพิ่มขึ้น ร้านค้า หอพัก หรือแม้กระทั่งเริ่มมี หมู่บ้านจัดสรร ธุรกิจโรงแรม จึงทำให้พบปัญหาการจัดการขยะเช่นกัน ซึ่งชุมชนหัวถนนได้มีการ จัดการขยะโดยชุมชนที่ประสบผลสำเร็จเกิดขึ้นอย่างชัดเจน โดยรูปแบบการจัดการขยะจะคล้ายคลึง กันกับชุมชนโนนหนองวัด 1 โดยการจัดการขยะจะใช้หลัก 3R คือ ใช้น้อย ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ การคัดแยกขยะอินทรีย์หรือขยะเปียก จะนำไปทำน้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยชีวภาพ เลี้ยงไส้เดือนเพื่อทำปุ๋ย รวมทั้งเลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ เป็นต้น จะมีพื้นที่ที่เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนแยกเป็นฐานการเรียนรู้ มี บ้านตัวอย่างที่เป็นบ้านต้นแบบการจัดการขยะ การรณรงค์การคัดแยกขยะรีไซเคิล เช่น ขวด พลาสติก มาบริจาคเพื่อเป็นทุนใช้เพื่อการกุศล เช่น ทุนการศึกษา ค่าน้ำค่าไฟทางวัด เป็นต้น มีการ ลดการใช้ถุงพลาสติก โฟม โดยร่วมมือกับร้านค้าที่จำหน่าย จะลดราคาสำหรับลูกค้าที่มีภาชนะมาใส่ เอง มีกองทุนขยะใช้ในการบริหารจัดการ เช่น จัดซื้อแก้วน้ำ ถังน้ำ ให้ประชาชนยืมเมื่อมีงานศพ งาน แต่ง เพื่อลดการใช้น้ำขวดพลาสติก การรณรงค์ลดการใช้พวงหรีด โดยความร่วมมือกับร้านขาย ต้นไม้ เช่น กระจ่างกล้วยไม้ ไม้ประดับ ใช้แทนพวงหรีดดอกไม้สด หลังจากพิธีศพก็นำต้นไม้ต่างๆ นั้น ปลูกในบริเวณวัด เป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมในชุมชน การรณรงค์การปลูกพืชผักสวนครัวโดยใช้ปุ๋ย อินทรีย์ที่ได้จากขยะเปียก ขยะอินทรีย์ อีกทั้งยังมีการใช้วัสดุจากเหลือใช้จากเศษผ้า มาประดิษฐ์เป็น ของใช้ในรูปแบบต่างๆ เช่น กระเป๋าผ้า หมอนรองคอ กระเป๋า รณรงค์ในการใช้แทนถุงพลาสติก ซึ่ง ถือว่าเป็นนวัตกรรมชุมชน เป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยมีผู้นำชุมชน ร่วมกับคณะกรรมการ หมู่บ้าน เครือข่ายองค์กรในชุมชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะชุมชนหัวถนนได้เน้นในกลุ่มเยาวชนให้เข้าร่วม เพื่อปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีโครงการปลูกป่าชุมชน โดยมีการเพาะเมล็ด พันธุ์กล้าไม้ โดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชน เป็นการสร้างชุมชนรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบที่เป็นภารกิจหลัก ยังมีการดำเนินการเก็บ ขนขยะโดยรถขยะเทศบาลและพนักงาน ซึ่งชุมชนหัวถนนเป็นเขตพื้นที่เทศบาลตำบลพระลับ อำเภอ เมือง จังหวัดขอนแก่น ดังนั้นในภาพรวมของการจัดการขยะโดยชุมชนหัวถนน จะเป็นการจัดการขยะ ในชุมชนโดยผู้นำชุมชน คณะกรรมการ เครือข่ายร้านค้า หอพัก โรงแรม องค์กรต่างๆ ในชุมชน ร่วมกับประชาชนในการจัดการขยะในครัวเรือน โดยมีการคัดแยกขยะครัวเรือน ขยะทั่วไป ขยะรี

ไซเคิล ขยะเปียก ขยะอันตราย รวมทั้งมีโครงการ กิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ปลุกจิตสำนึกในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนตัวอย่างในการจัดการขยะที่ประสบผลสำเร็จ

จะเห็นได้ว่า บริบทชุมชนทั้งสองแห่งมีลักษณะทั่วไปที่คล้ายคลึงกัน แต่ก็เห็นความแตกต่างกันบ้างในทางกายภาพ เห็นได้จากชุมชนโนนหนองวัด 1 เป็นลักษณะชุมชนเมือง สภาพแวดล้อมที่มีสภาพเป็นชุมชนแออัดมากกว่า ผู้คนที่หลากหลายอาชีพ หลายพื้นเพ เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนหัวถนน ซึ่งเป็นชุมชนตะเข้บรอยต่อระหว่างชุมชนเมืองกับชนบท ยังไม่มีความแออัดมากเท่าใดนัก แต่เริ่มที่จะมีการขยายเมืองออกไป จะเห็นได้จากการเริ่มมีหมู่บ้านจัดสรร ร้านค้า ธุรกิจ กำลังขยายตัว ดังนั้น การปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนจึงมีลักษณะที่แตกต่างกัน สำหรับการดำเนินการจัดการขยะเป็นนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันเนื่องมาจากปัญหาสถานที่ทิ้งขยะไม่เพียงพอจึงเป็นเหตุให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากชุมชน จึงต้องมีการแก้ไขปัญหาค้นหาสาเหตุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการขยะจากแหล่งกำเนิด การปลุกจิตสำนึกให้กับประชาชน โดยการประชาสัมพันธ์จากผู้นำชุมชนให้ประชาชนเห็นปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการขยะจากครัวเรือน นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมต่างๆ ให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ และมีส่วนร่วมจึงก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้มีบทบาทในการประสานงานและเป็นผู้ดำเนินการส่งเสริมให้ประชาชน องค์กร เครือข่าย เข้ามามอบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ก่อให้เกิดเป็นพลังชุมชนในการบริหารจัดการชุมชนเอง โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นที่เอื้อยงในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งในส่วนของการจัดการขยะในมิติของอำนาจนั้น ผู้วิจัยจะได้นำเสนอในบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 5

การจัดการขยะของชุมชนเมืองอีสาน ในมิติอำนาจ และการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ คือ “เพื่อศึกษาการจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้แนวคิด เรื่อง แนวคิดที่ว่าด้วยอำนาจ ใช้เพื่อการวิเคราะห์ถึงโครงสร้างอำนาจหน้าที่ของรัฐในการจัดการขยะชุมชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐส่วนกลาง ท้องถิ่น ภาคเอกชน และชุมชนในการจัดการขยะ แนวคิดนิเวศวิทยาการเมือง ใช้เพื่อการวิเคราะห์ถึงบริบทในการพัฒนา สิทธิถึงการเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกันเกิดปัญหาความขัดแย้ง รวมถึงผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น แนวคิดการมีส่วนร่วม ใช้เพื่อการวิเคราะห์ถึง การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะโดยชุมชน จากนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสู่ชุมชน

จากการวิจัยในพื้นที่ปัญหาการจัดการขยะเป็นปัญหาที่ทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญในการร่วมกันแก้ปัญหาเนื่องจากเป็นปัญหาที่เรื้อรัง ขยะหากไม่สามารถกำจัดได้อย่างถูกวิธี ก็จะกลายเป็นปัญหาสะสมเกิดเป็นขยะตกค้าง ทั้งขยะค้างเก่า ขยะที่เกิดขึ้นใหม่ นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมาอีกด้วย จากการวิจัยพื้นที่โดยวิจัยในพื้นที่ชุมชนเมือง ได้แก่ ชุมชนโนนหนองวัด 1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และพื้นที่ชุมชนชานเมือง ได้แก่ ชุมชนหัวถนน ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ดังนี้

5.1 บริบทการพัฒนาแก้ปัญหาขยะในชุมชนเมือง

ในบริบทการพัฒนา

การขยายตัวทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดช่องว่างในมิติของความสัมพันธ์ทางสังคม ความห่างเหินต่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงเป็นเรื่องของแนวทางที่ทวนกระแสการพัฒนา ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองแทบจะเต็มไปด้วยประชากรแฝงที่เข้ามาพำนักอาศัยในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นการพักอาศัยเพียงชั่วคราวและสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาอาศัย ฉะนั้น การที่จะส่งเสริมหรือชักนำให้เข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนจึงเป็นไปค่อนข้างยาก แต่กระนั้น ทางชุมชนก็จะมีมาตรการ หรือทำ ความเข้าใจโดยผ่านหลายช่องทาง อาทิเช่น การประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย การติดป้ายประกาศตามที่สาธารณะ ตามร้านค้า เป็นเชิงสัญลักษณ์ให้เป็นที่รู้จัก เช่น ถังขยะจะเป็นถังที่เป็น ลักษณะถังขยะคัดแยก เมื่อผู้ที่พบเห็นจะสามารถใช้สามัญสำนึกในการคัดแยกได้เอง

ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของคณะกรรมการชุมชน สะท้อนให้เห็นว่า

“...ชุมชนเมืองเป็นชุมชนใหญ่ เป็นคนทางอื่นมาอยู่เกือบจะร้อยละ 50 ถ้าจะเอื้อมเขามาร่วม เขากะบ่สนใจดอก มีแต่ประธานชุมชนกับกรรมการ ประชาสัมพันธ์เสียงตามสายให้คนรู้ แล้วกะไปติดป้ายไว้ให้เขาเห็น กฎ กติกาชุมชน ถึงขยะกะออกแบบให้เขาู้จักทั้ง ู้จักแยก..”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกันเกิดปัญหาความขัดแย้ง

ปัญหาขยะโดยเฉพาะในชุมชนเมืองใหญ่ เป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน การจัดการขยะถูกมองว่าเป็นเรื่องของเทศบาล ของคนเก็บขยะ คนกวาดถนน ที่ทางเทศบาลเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ แต่ปัญหาขยะก็ไม่หมดไปยังคงอยู่คู่สังคมไทยมาช้านาน ทั้งขยะที่ค้างเก่า สะสมมานานหลายสิบปี ขยะใหม่ก็เกิดขึ้นทุกวัน พฤติกรรมการอุปโภคบริโภคแบบฟาสต์ฟู้ดก็ยังคงเป็นค่านิยมของคนไทยมาเช่นเดิม เมื่อขยะเกิดขึ้นที่ใดหากไม่ได้รับการแก้ไขก็จะเป็นปัญหาเดือดร้อนเกิดขึ้นกับประชาชน บางแห่งนำไปสู่ความขัดแย้งหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างทันท่วงที หรือบางคนมองว่าไม่ใช่หน้าที่ที่จะต้องมาจัดการขยะ ก็นำไปสู่ความเพิกเฉย ฉะนั้น การสร้างความเข้าใจจึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง โดยเฉพาะการจัดการสิ่งแวดล้อม จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายเช่นเดียวกับการแก้ปัญหาในชุมชนโนนหนองวัด 1 และชุมชนหัวถนน ที่อาศัยความร่วมมือ และสร้างความเข้าใจการมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อแก้ปัญหา

ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของคณะกรรมการชุมชน สะท้อนให้เห็นว่า

“...เทศบาลตามตรอกตามซอยบางทีเอารถขยะเข้าบ่ฮอด บ่ได้เก็บหรือเก็บบ่หมด ชาวบ้านเดือดร้อนกะจำเป็นที่ผู้นำจะต้องรับแจ้งให้ไปเก็บขยะ ปล่อยให้ไว้โดนเขากะเดือดร้อน ส่วนใหญ่เขาจะโทรแจ้งผู้ใหญ่บ้านมาเก็บขยะ ถ้าคนเก็บเขาบ่ได้เก็บหรือเก็บบ่หมด ผู้ใหญ่บ้านพุ้นจะฟาวมาจัดเก็บขยะทันที กะเลยบ่มีเรื่องร้องเรียนในชุมชน...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

ผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น เป็นปัจจัยให้เกิดข้อเรียกร้องในการจัดการขยะ

ผลสะท้อนจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะสังคมชนบทกลายเป็นสังคมเมือง การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ คนในท้องถิ่นถูกกลืนไปตามวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ทว่าการอยู่ในระบอบรัฐราชการก็ยังสามารถควบคุมประชาชนให้อยู่ในกฎเกณฑ์ทางสังคมได้ ความเชื่อ ความศรัทธาในผู้นำชุมชนต่างพึ่งพาอาศัย ซึ่งเห็นวาระบวรการยังคงมีอิทธิพลต่อความนึกคิดของประชาชนอยู่เช่นเดิม เช่นเดียวกับที่ผู้นำชุมชนทั้งสองแห่ง มีภาวะผู้นำ จึงสามารถบริหารจัดการชุมชนได้

ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน สะท้อนให้เห็นว่า

“...เมืองกะชยายใหญ่ขึ้น คนต่างถิ่นกะเข้ามาอยู่หลาย คนนั้นเข้าคนนี้ออกตลอด ถ้าจะไปชวน เขามาร่วมกะยาก เลยต้องไปขอความร่วมมือจากผู้ประกอบการให้จ้างคนที่เข้ามาอยู่ อย่างเจ้าของ หอพักให้เขามาร่วมมือแล้วกะไปขอความร่วมมือกับเขา บางทีเอากะขอความช่วยเหลือทางผู้นำมา พอไปขอความร่วมมือจากเขา เขากะร่วมมือมาดี...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

กล่าวโดยสรุป การศึกษาถึงบริบทการจัดการขยะ ผู้วิจัยเห็นว่า สืบเนื่องมาจากการเข้าสู่กระแส โลกาภิวัตน์ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ตลอดทั้งระบบทุนนิยมที่เป็นที่แพร่หลายกันทั่ว โลกนั้น นานาประเทศล้วนเล็งเห็นแต่การพัฒนาความเจริญทางวัตถุ มีการแข่งขันแย่งชิงอำนาจทาง การค้า ยิ่งขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้นเท่าใด ปัญหาสิ่งแวดล้อมย่อมทวีเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่ เดิมในยุคสังคมเกษตรกรรม ซึ่งเป็นเพียงการทำกรเกษตรในครัวเรือน หรือการผลิตสินค้าทางการ เกษตร แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปทุกประเทศย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นระบบโลกที่หมุนเวียนเปลี่ยนไป เช่นกัน ผลพวงจากนวัตกรรม และเทคโนโลยีสมัยใหม่เมื่อมีการคิดค้นสิ่งใหม่ สิ่งเก่าๆหรือวัสดุเหลือใช้ ก็จะเป็นเพียงสิ่งไร้ค่าที่ถูกทิ้งไป หากแต่ว่าการจัดการขยะที่ไม่สามารถจัดการได้อย่างถูกวิธีหรือไม่ สามารถจัดการขยะได้ทันต่อปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นจึงก่อให้เกิดปัญหาขยะทั้งที่ตกค้างเก่าและเกิดขึ้น ใหม่ นอกจากนั้นค่านิยมแบบฟาสต์ฟู้ดก็นำมาซึ่งปัญหาประเภทถุงพลาสติกและโฟมที่ไม่สามารถย่อย สลายได้ ยังเป็นปัญหาที่ต่างฝ่ายเร่งหาทางแก้ไขเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นภารกิจการจัดการ สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติกำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หมวด 2 กำหนดอำนาจ และหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 16 ให้ เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการ สาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง (17) การรักษาความสะอาดและความ เรียบร้อยของบ้านเมือง (18) การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและน้ำเสีย นอกจากนั้น มาตรา 17 ภายใต้ บังคับ มาตรา 16 มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นของตนเอง ตามมาตรา 17 (11) กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม (12) การจัดการ สิ่งแวดล้อมและมลพิษต่าง ๆ นั้นยังเป็นผลสืบเนื่องในการจัดการขยะในยุคเริ่มต้นซึ่งเป็นที่นิยมโดย การจัดซื้อรถขยะและจ้างพนักงานเก็บขยะ ส่งเสริมให้ประชาชนทิ้งขยะลงถังขยะและเสีย ค่าธรรมเนียมเพียงเดือนละ 20-30 บาท นโยบายของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกิดขึ้น จึงเป็นผลพวงทำให้เกิดวิถีชุมชนที่ต่างมีถังขยะตามหน้าบ้าน ที่สาธารณะ และต่างคนต่างทิ้งขยะ ปล่อยให้เป็นการกิจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นานนับสิบปีขยะที่สั่งสมในสถานที่ทิ้งขยะ

จนในที่สุดปัญหาบ่อยๆเต็มก็ตามมา จากที่เคยเก็บขยะทุกวันเมื่อไม่มีที่ทิ้งก็เกิดปัญหาขยะในชุมชนขึ้นอีก อย่างไรก็ตามรัฐก็พยายามมองหาแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาโดยเฉพาะนโยบายการสร้างโรงงานไฟฟ้าจากขยะที่คิดว่าเป็นทางออก แต่กระนั้นก็ไม่สามารถดำเนินการได้ในหลายพื้นที่ที่มีการต่อต้านโรงไฟฟ้าขยะอันเนื่องมาจากมลพิษที่จะตามมา หลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพยายามร่วมกันหาทางแก้ไข โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ที่เป็นหน่วยงานเจ้าภาพในการจัดการปัญหาขยะ ถึงแม้ว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการคัดแยกขยะที่ครัวเรือนก่อนนำไปทิ้ง จะเป็นวิธีลดปริมาณขยะ แต่กระนั้นการที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนให้รู้จักการคัดแยกขยะ ที่ส่วนหนึ่งนำไปใช้ได้ ส่วนหนึ่งอาจทำให้เกิดรายได้ก็ตาม จึงหนีไม่พ้นปัญหาความขัดแย้งในชุมชนในการที่จะทำให้ชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทิ้งขยะได้โดยง่าย การสร้างความเข้าใจในชุมชนทั้งจากนโยบายของรัฐ ความร่วมมือกันในชุมชน เพื่อให้สามารถบริหารจัดการขยะจึงเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักสำหรับการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะก่อให้เกิดทิศทางการดำเนินงาน ดังนโยบายเทศบาลนครขอนแก่นที่มีการส่งเสริมการกระจายอำนาจภายใต้โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการขับเคลื่อนของผู้นำและแกนนำชุมชน เพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายในชุมชน และเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกชั้นตอน อันจะนำไปสู่การสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้นในชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน และก่อให้เกิดพลังชุมชนในการจัดการชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เช่นเดียวกับการจัดการขยะในชุมชนที่จะไปสู่ผลสำเร็จย่อมเกิดจากความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เช่นกัน

จากการสัมภาษณ์ในเรื่องความเป็นมาของการจัดการขยะโดยเป็นชุมชนจัดการขยะ ผู้นำชุมชนได้ให้สัมภาษณ์เล่าถึง ปัญหาการจัดการขยะซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ชุมชนหันมาสนใจในด้านการจัดการขยะโดยชุมชน

“...แต่ก่อนการเก็บขยะก็เป็นหน้าที่ของเทศบาลเขามาเก็บ มีถังขยะตั้งไว้ตามจุดต่าง ๆ ในชุมชน ตอนเช้า ๆ เทศบาลเขาก็จะมาเก็บ แต่ไม่ได้มาทุกวัน ขยะมันก็เน่าเหม็น บางทีก็หลายวันกว่าจะมา มันไม่ไหว พอเทศบาลไม่มาเก็บเพราะบ่อยๆเต็มก็เกิดปัญหาในชุมชน เมื่อเทศบาลเขาจัดอบรมให้เข้าร่วมการจัดการขยะในครัวเรือน ทำให้เกิดความสนใจและได้มาประชาสัมพันธ์ให้พี่น้องในชุมชนทราบ และอยากหาวิธีจัดการขยะในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาขยะ...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จากการสัมภาษณ์ประชาชนถึงการจัดการขยะก่อนที่จะเป็นชุมชนจัดการขยะ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“...ตามธรรมชาติเทศบาลจะมาเก็บขยะ แต่บางทีเอขยะมาบ่ตรงมือ ขยะมันต้องเก็บทุกมือ ข้ามไปมือเดียวขยะมันกะเหม็น สกปรกแล้ว พอผู้ใหญ่บ้านประกาศให้ช่วยกันรักษาความสะอาดแล้ว กะแยกขยะ เปีนพาไปบ้านเฮ็ด...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

นอกจากนั้นยังมีผู้ให้สัมภาษณ์ สะท้อนให้เห็นว่า

“...เทศบาลเขาจะมาเก็บขยะ แต่เก็บไปบ่หมด กะเป็นขยะตกค้าง แจ้งเขาไปบางทีเอขยะออกมา บางทีเอขยะบ่ออกมา...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

นอกจากนั้นยังมีผู้ให้สัมภาษณ์ สะท้อนให้เห็นว่า

“...เทศบาลเขาไม่ได้มาเก็บขยะ ผู้ใหญ่บ้านเฟิ่นแจ้งว่าทางเทศบาลมีปัญหาคือทิ้งขยะ บ่ขยะมันเต็ม เลยยังไม่ได้เอขยะมาเก็บขนขยะในชุมชน...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จะเห็นได้ว่า การจัดการขยะชุมชนเริ่มจากการที่ชุมชนประสบปัญหาขยะที่ไม่สามารถจัดการขยะ เกิดปัญหาที่ทิ้งขยะ เกิดการสั่งสมขยะและยิ่งทวีปัญหามากขึ้น แนวคิดการจัดการขยะจึงเกิดขึ้นจากเดิมที่มีถังขยะในชุมชนตามจุดต่าง ๆ ในชุมชน ตามที่สาธารณะ ตามหน้าบ้านโดยประชาชนแค่จ่ายค่าธรรมเนียมเดือนละ 20 แลกกับความสะอาดสบาย เมื่อขยะเกิดขึ้นในครัวเรือนก็นำไปทิ้งลงถังขยะเพื่อให้ทางเทศบาลมาเก็บขยะ กลายเป็นกิจวัตรประจำวัน สังคมชนบทที่กลายเป็นสังคมเมือง วิวัฒนาการใหม่ด้านต่างๆค่อยๆกลืนกินวัฒนธรรมดั้งเดิม จากพฤติกรรมการเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายในยุคสังคมชนบทกลับกลายเป็นชีวิตที่ต้องดิ้นรนชวนวววย เข้าสู่ยุคการแข่งขัน เช่นเดียวกับความสะอาดสบายจากทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย กลายเป็นความคุ่นชินที่มีค่านิยมความสะอาดสบายเกิดขึ้นในสังคม จากสภาพแวดล้อมดั้งเดิมที่มีสังคมสีเขียว มีความสะอาด น่าอยู่ กลับกลายเป็นสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยเศษของผลพวงทางด้านเทคโนโลยี ของเหลือใช้ ทั้ถมมาเป็นเวลานับสิบปี การดูแลรักษาความสะอาดตกไปอยู่ที่หน่วยงานที่มีหน้าที่ต้องทำตามกฎหมาย แต่กระนั้นก็ยังไม่สามารถแก้ไขและตอบสนองปัญหาได้ เช่นเดียวกับชุมชนเมืองขอนแก่น ที่หน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงได้กำหนดนโยบายเพื่อกระจายอำนาจให้กับชุมชนในการจัดการขยะชุมชนเอง ซึ่งชุมชนตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้เข้าศึกษาวิจัย ได้เห็นถึงความมุ่งมั่นของผู้นำและกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งการปลูก

จิตสำนึกให้ประชาชนในพื้นที่ตระหนักถึงปัญหา พร้อมได้ร่วมกันจัดการขยะชุมชนบนพื้นฐานของความร่วมมือจากทุกฝ่าย

5.2 การจัดการขยะของชุมชนเมืองอีสาน ในมิติอำนาจ

จากการวิจัยการจัดการขยะในชุมชนเมือง การจัดการขยะที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จในการจัดการขยะนั้น เกิดจากความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการบริการสาธารณะ รวมทั้งการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล แต่ทั้งนี้ขยะถือว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากครัวเรือนหรือจากคนในชุมชนเอง ดังนั้นการที่แก้ไขปัญหามันในเรื่องการจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพนั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชน โดยเฉพาะพฤติกรรมกาทั้งขยะการรวมขยะ และสร้างจิตสำนึกในการจัดการขยะให้ถูกสุขลักษณะ ผู้วิจัยจึงได้นำประเด็นการวิจัยนำเสนอ ดังนี้

5.2.1 การจัดการขยะในชุมชนเมือง ในมิติอำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

อันเนื่องมาจากบทบาทหน้าที่ในการบริการสาธารณะ โดยเฉพาะการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลเป็นหน้าที่หลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย แต่เนื่องจากการจัดการขยะจำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายร่วมกัน และสิ่งสำคัญจะต้องสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับประชาชนหรือคนในชุมชน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกาทั้งขยะ เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาขยะได้อย่างยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดอำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการขยะในชุมชนเมือง ดังนี้

5.2.1.1 การจัดการขยะของชุมชนเมืองโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การจัดการขยะในชุมชนเมือง อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นภารกิจหลักในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หมวด 2 กำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 16 ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ตามมาตรา 16 (16) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น (17) การรักษาความสะอาดและความเรียบร้อยของบ้านเมือง (18) การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและน้ำเสีย นอกจากนี้ มาตรา 17 ภายใต้อำนาจ มาตรา 16 มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตนเอง ตามมาตรา 17 (3) ประสานให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น (11) กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม (12) การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่าง ๆ

1) การจัดการขยะโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะเป็นองค์กรสนับสนุนการจัดการขยะในภาพรวมของจังหวัด โดยจะส่งเสริมการให้ความรู้ให้กับชุมชนและโรงเรียน ในส่วนการจัดการขยะจะรับผิดชอบเรื่องการจัดขยะอันตราย ส่วนภารกิจจัดการขยะโดยทั่วไปในเขตท้องถิ่นจะเป็นหน่วยงานบริหารจัดการ โดยเทศบาลเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจจัดการขยะโดยตรงในรูปแบบของการส่งเสริมการจัดการในชุมชนโดยมีโครงการสนับสนุนในด้านการจัดการเพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการขยะโดยชุมชนได้

ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของตัวแทนองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น สะท้อนให้เห็นว่า

“...สำหรับองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น จะมีการส่งเสริมให้ความรู้ จะเน้นการให้ความรู้ให้กับเยาวชนในเขตโรงเรียน การส่งเสริมการจัดการขยะชุมชน ในรูปแบบของการประสานหน่วยงานต่าง ๆ สนับสนุนวิทยากรให้ความรู้ การจัดการขยะจะมีหน้าที่จัดการขยะอันตรายเพียงอย่างเดียว โดยการทำข้อตกลง หรือ MOU ร่วมกับท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น 200 กว่าแห่ง เพื่อนำขยะอันตรายมาส่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพื่อให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดส่งโรงงานผลิตกรแสไฟฟ้าต่อไป...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

2) การจัดการขยะโดยเทศบาลนครขอนแก่น

บทบาทหน้าที่การดูแลรักษาความสะอาดในที่สาธารณะ ในชุมชน เป็นหน้าที่โดยตรงที่หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยนโยบายของเทศบาลนครขอนแก่น ได้ดำเนินโครงการกระจายอำนาจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะการจัดการขยะ ได้มีการจัดทำโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการขยะโดยชุมชนและสนับสนุนกิจกรรมในการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชน

ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของตัวแทนเทศบาลนครขอนแก่น สะท้อนให้เห็นว่า

“...ทางเทศบาลได้จัดทำโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ เป็นการส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่ชุมชน โดยเฉพาะการจัดการขยะโดยการจัดการภายในชุมชน สนับสนุนทั้งงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมและให้ชุมชนบริหารจัดการเองในชุมชน...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

3) การจัดการขยะโดยเทศบาลพระลับ

บทบาทหน้าที่ของเทศบาลพระลับ ได้มีการเก็บขนขยะจากรถขยะของเทศบาลตำบลพระลับตามอำนาจหน้าที่ และนอกจากนี้หากชุมชนมีปัญหาและความต้องการก็จะนำเสนอมาทางเทศบาล แต่เนื่องจากเทศบาลตำบลพระลับ ไม่มีผู้บริหารท้องถิ่น นโยบายการบริหารในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ จึงเกิดจากแรงขับภายในชุมชนมากกว่าทางเทศบาล

ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของตัวแทนเทศบาลตำบลพระลับ สะท้อนให้เห็นว่า

“...เทศบาลได้มีส่วนในการส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณ และเป็นพี่เลี้ยงให้กับทางชุมชน แต่การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะ รวมทั้งการจัดการในชุมชน ทางชุมชนจะบริหารจัดการเอง แต่ในการเก็บขยะทั่วไปทางเทศบาลก็มีรถขยะและให้พนักงานไปเก็บขยะอยู่เช่นเดิม แต่ปริมาณขยะลดลงมาก เพราะชาวบ้านได้ร่วมกันคัดแยกขยะให้...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

สรุปได้ว่า อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ภารกิจการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หมวด 2 กำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 16 ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ตามมาตรา 16 (16) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น (17) การรักษาความสะอาดและความเรียบร้อยของบ้านเมือง (18) การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและน้ำเสีย นอกจากนั้น มาตรา 17 ภายใต้บังคับ มาตรา 16 มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตนเอง ตามมาตรา 17 (3) ประสานให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น(11) กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม (12) การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่างๆ

หากมองถึงการจัดการขยะในภาพรวมจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมการจัดการขยะมีองค์ประกอบในการขับเคลื่อนทั้งจากนโยบายขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการจัดการขยะที่มุ่งสู่การจัดการขยะที่บรรลุผลสำเร็จโดยมุ่งหวังให้แต่ละชุมชนปลอดขยะ มีการบริหารจัดการขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ หากมองถึงพฤติกรรมภารกิจขยะที่ผ่านมา อันเกิดจากนโยบายที่มีการวางถึงขยะเพื่อรองรับขยะ ทำให้ประชาชนเกิดความเคยชินตามพฤติกรรมภารกิจขยะยังมีการขยายตัวของเมืองมากขึ้นเท่าใด พฤติกรรมอุปโภคบริโภคก็ทวีขึ้นเช่นกัน ฉะนั้นการที่จะปรับเปลี่ยนค่านิยมหรือทัศนคติในการจัดการขยะจึงเป็นสิ่งท้าทายที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการ รวมทั้งบริบทในพื้นที่ของแต่ละแห่งจะเห็นว่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท) ดำเนินการจัดการขยะมูลฝอย

เนื่องจากเป็นหน่วยงานหลัก ซึ่งตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการจัดการมูลฝอย พ.ศ. 2560 ที่กล่าวถึงในหมวดที่ 1 บททั่วไป ข้อ 4 ได้พูดถึงการจัดการมูลฝอยให้ส่วนราชการส่วนท้องถิ่นดำเนินการตามหลักการพัฒนาย่างยั่งยืน โดยจัดให้มีระบบจัดการและกำจัดมูลฝอยที่มีประสิทธิภาพ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ด้านอื่น ๆ ได้ และในข้อที่ 5 ประกาศฉบับดังกล่าวกำหนดว่าราชการส่วนท้องถิ่นต้องรณรงค์สร้างความรับรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการลดปริมาณ และคัดแยกมูลฝอย เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ มีความตระหนักรู้และรับผิดชอบในการจัดการมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิดมูลฝอย รวมตลอดทั้งเปิดเผยข้อมูลและรายงานผลการดำเนินงานให้ประชาชนทราบ ในแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยนี้ จึงเห็นได้ว่า การจัดการขยะที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการวางนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาสู่การปฏิบัติแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะต้องประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชน ยังต้องอาศัยการขับเคลื่อนนโยบายผ่านผู้นำชุมชนในการผลักดันนโยบายให้บรรลุวัตถุประสงค์ ภายใต้แนวคิด “ขยะเกิดในพื้นที่ใด ควรเป็นความรับผิดชอบในการกำจัด โดยพื้นที่นั้น”

สำหรับองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น เป็นหน่วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแลพื้นที่ในเขตจังหวัดขอนแก่น ในภาพรวมของการจัดการขยะจึงเป็นหน่วยงาน ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบในเขตพื้นที่ของตนเองโดยตรง ประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนนโยบายในทิศทางเดียวกันได้ สำหรับการจัดการขยะในชุมชนเมืองนั้นจะเป็นความรับผิดชอบของเทศบาลนครขอนแก่น ที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการขยะมูลฝอย ปัญหามลพิษและสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นเทศบาล

นครขอนแก่น จึงมีอำนาจโดยตรงในการกำหนดนโยบายในการดำเนินงานในการจัดการขยะในแต่ละชุมชนในเขตเมือง การประสานความร่วมมือโดยผ่านผู้นำชุมชนในการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติ นั้นจึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญเป็นตัวขับเคลื่อนนโยบาย นอกจากนั้นผู้วิจัยได้วิจัยการจัดการขยะของชุมชนชานเมือง ในเขตเทศบาลตำบลพระลับ ซึ่งกำลังเป็นชุมชนที่ได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของเมืองใหญ่ มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น มีธุรกิจ ห้างร้าน ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ซึ่งปัญหาขยะก็ยังคงเป็นปัญหาที่ทุกฝ่ายต้องให้ความสนใจและเร่งแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วนซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีบทบาทเป็นอย่างมากในการที่จะประสาน ความร่วมมือ ระหว่างภาครัฐและชุมชน เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนเมือง ซึ่งเป็นศูนย์รวมของความหลากหลายทางนิเวศวิทยา จึงเป็นสิ่งท้าทายศักยภาพความเป็นผู้นำชุมชนอีกด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดการขยะที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จจึงเกิดจากนโยบายของรัฐโดยตรงที่จะเป็นตัวกำหนดทิศทางการดำเนินงานร่วมกัน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ผลักดันนโยบาย โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงจะก่อให้เกิดผลสำเร็จในการจัดการขยะได้

5.2.1.2 การจัดการขยะของชุมชนเมืองโดยคนในชุมชน

ในการจัดการขยะชุมชนเมืองนั้นเกิดจากอำนาจชุมชน ในการบริหารจัดการชุมชน โดยส่งเสริมให้ชุมชนได้ตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยการกระตุ้นจากผู้นำชุมชน ในรูปแบบของการจัดประชุมชี้แจง การประชาสัมพันธ์ การเข้าร่วมดำเนินการ การขอความร่วมมือ การจัดการขยะที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้องเกิดจากจิตสำนึกของประชาชนเองในการจัดการขยะ ทักษะ ค่านิยม ในการที่จะช่วยกันลดขยะ ลดการใช้ถุงพลาสติก หรือแม้กระทั่งการคัดแยกขยะในครัวเรือนที่เกิดจากสำนึกการรับรู้ของปัจเจกชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการขยะจึงควรเป็นไปในรูปแบบของความร่วมมือของคนในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ในการจัดการขยะ สะท้อนให้เห็นว่า

“...ตอนแรกการทำความเข้าใจกับลูกบ้านยากมาก มีการถกเถียงว่าทำไมต้องมีการคัดแยกขยะด้วย ในเมื่อเทศบาลเขาก็มาเก็บขยะให้อยู่แล้ว จะมาคัดแยกให้มันยุ่งยากทำไม ...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จะเห็นได้ว่า พฤติกรรม ความเคยชินในการทิ้งขยะรวมในถัง แล้วให้เทศบาลมาเก็บ ขนได้กลายเป็นปลูกฝังนิสัยให้คนไทยมาอย่างช้านานยากแก่การเปลี่ยนแปลง แต่ด้วยบริบทโดยรวม กำหนดให้ชุมชนต้องหันมาปลูกจิตสำนึกในการจัดการขยะขึ้น โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้นำใน

การจัดการโดยอาศัยความร่วมมือในการจัดการขยะ เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักในหน้าที่รับผิดชอบของปัจเจก เกิดเป็นอำนาจชุมชนในการจัดการขยะชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ในการจัดการขยะ สะท้อนให้เห็นว่า

“...สิ่งแรกที่ต้องช่วยกันในการลดขยะ คือ ลดการใช้พลาสติก ชุมชนจะมีการจัดการโดยจะมีวัสดุ แก้ว คุลเลอร์น้ำ ให้ชุมชนยืมเมื่อมีกิจกรรมงานแต่ง งานบวช งานศพ จะรณรงค์ไม่ให้ใช้ขวดน้ำ แก้วกระดาษ เพื่อลดกระดาษ พลาสติก โดยเข้าไปทำความเข้าใจและขอความร่วมมือในการลดการใช้ขวดน้ำ และพลาสติก...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ในการจัดการขยะ สะท้อนให้เห็นว่า

“...ก็ต้องไปทำความเข้าใจและขอความร่วมมือให้ประชาชนคัดแยกขยะครัวเรือน โดยอาศัย คณะกรรมการหมู่บ้าน อสม. ในการกระจายโครงการกิจกรรม ทำงานควบคู่ไปกับงานสาธารณสุข ประชาชนก็เริ่มเข้าใจและให้ความร่วมมือดี...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

สัมภาษณ์คณะกรรมการหมู่บ้านท่านหนึ่ง ในการจัดการขยะ สะท้อนให้เห็นว่า

“...แรกๆผู้ใหญ่บ้านประกาศประชาสัมพันธ์ตลอด พวกคณะกรรมการต้องออกไปเป็ง ไปดู พาเขาเห็ดเขาทำชะก๋อน เห็ดแบบได้ แยกขยะจิ้งได้ ปุยอินทรีย์เห็ดจิ้งได้ น้ำหมักเห็ดจิ้งได้ จนเขาเห็ดเป็น แยกขยะเป็นมีหยังกะขอความร่วมมือให้เขาเห็ดชอย จ้งให้ทำความสะอาดหน้าบ้านจะของ แยกขวดน้ำ ขวดพลาสติกออก...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ได้กล่าวถึงผลพวงจากการดำเนินงานจัดการขยะร่วมกัน สะท้อนให้เห็นว่า

“...พอเห็นชุมชนร่วมกันในการจัดการขยะแล้ว สิ่งที่ได้มากที่สุดคือ ความสามัคคีของคนในชุมชน เมื่อชุมชนร่วมแรงร่วมใจ จะทำอะไรก็สำเร็จ...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จะเห็นได้ว่า หากจะมองถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการขยะ เป็นการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการกำหนดนโยบายเพื่อให้เกิดแรงขับในชุมชน อาศัยการเสริมอำนาจให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยใช้กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นการลงประชามติร่วมกัน รวมถึงการวางแนวทางการจัดการร่วมกัน ก่อให้เกิดเป็นพลังชุมชนในการบริหารจัดการ โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อน จากการศึกษาทำให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนมีลักษณะความเป็นผู้นำสูง ก่อให้เกิดความศรัทธาของประชาชนในพื้นที่ จึงเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการกระตุ้นก่อให้เกิดประชาชนเกิดจิตสำนึกในการที่จะร่วมกันในการจัดการขยะชุมชนเกิดขึ้น

5.3 การจัดการขยะของชุมชนเมืองในมิติการมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยเห็นว่า ชุมชนเมืองเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายมิติ ทั้งในแง่ของประชากรที่เป็นประชากรดั้งเดิมและเป็นประชากรแฝงที่เข้ามาพำนักอาศัยในเขตเมืองในด้านการประกอบอาชีพ ทั้งในแง่ทางเศรษฐกิจที่มีการขยายโตเป็นเขตชุมชนอุตสาหกรรม มีกลุ่มธุรกิจ ห้างร้าน หอพัก เป็นต้น การจัดการขยะในชุมชนถือว่าการจัดการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชนในพื้นที่ การสร้างความเข้าใจ กฎกติกาในการอยู่ร่วมกันถือว่าเป็นสิ่งที่ค่อนข้างยาก เนื่องจากปัจจัยในการดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ในชุมชน การที่จะสามารถขับเคลื่อนการจัดการขยะจากนโยบายภาครัฐไปสู่การปฏิบัติจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดนโยบาย รวมถึงผู้นำชุมชนที่เป็นตัวแทนของชุมชนในการขานรับนโยบายนำมาถ่ายทอดสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ฉะนั้นแนวคิดการมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจหลักในการที่จะดำเนินการจัดการขยะให้เกิดขึ้นในชุมชน ดังนี้

5.3.1 การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชนเมืองระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชน

การจัดการขยะในชุมชนเมืองเน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเริ่มตั้งแต่เห็นปัญหาของชุมชนในการจัดการขยะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกิดจากการจัดการขยะในชุมชนซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการ แต่เมื่อมีนโยบายการจัดการขยะในชุมชน โดยผู้นำชุมชนได้มีการรับนโยบายเพื่อขับเคลื่อนในชุมชน รวมทั้งการร่วมลงประชามติในการจัดการขยะชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนกำหนดขึ้น จนกลายเป็นชุมชนสะอาด นำอยู่ทำให้ประชาชนเกิดสำนึกรับผิดชอบในการจัดการขยะด้วยตนเอง มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการขยะและเกิดเป็นพลังชุมชนในการแก้ปัญหาขยะร่วมกัน

โดยกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้ให้ข้อมูล สะท้อนให้เห็นว่า

“...ต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจกับชาวบ้าน มีการประชุมว่า ชุมชนจะเป็นชุมชนจัดการขยะ จะต้องมีการคัดแยกขยะในครัวเรือน เมื่อพูดคุยทำความเข้าใจแล้ว ก็ต้องร่วมกันตัดสินใจเป็นประชาติจะร่วมกันจัดการขยะชุมชน จากนั้นก็จะร่วมกันในการคัดแยกขยะครัวเรือนผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การลดใช้ถุงพลาสติก ใช้ถุงผ้าแทน หรือการนำภาชนะใส่อาหารมาจากบ้าน การทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้ในครัวเรือน กลายเป็นความเคยชินในการแยกขยะ และไม่ใช้ถุงพลาสติก เมื่อชาวบ้านเห็นชุมชนมีความสะอาด น่าอยู่ ก็เห็นประโยชน์ร่วมกัน หากพบเห็นการทิ้งขยะไม่เป็นที่ก็ช่วยกันเก็บ ...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จะเห็นได้ว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ จะเป็นเสมือนการลงประชามติร่วมกัน และทราบข้อตกลงร่วมกัน จึงเป็นดังพันธะสัญญา ร่วมกันในการจัดการร่วมกันในชุมชน รัฐต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและรับทราบแนวทางร่วมกันของชุมชน ภายใต้การส่งเสริมจากภาครัฐ รวมทั้งนโยบายต่างๆของภาครัฐต้องสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนด้วย

5.3.2 การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของผู้นำชุมชนกับประชาชน

ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น มีความเป็นภาวะผู้นำ และกระตุ้นประชาชนในพื้นที่ โดยให้เล็งเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางการแก้ไข และประชาชนก็มีความเชื่อถือ ศรัทธา ในตัวผู้นำจึงได้ร่วมกันจัดการขยะชุมชน เกิดเป็นชุมชนกำจัดขยะ

จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูล สะท้อนให้เห็นว่า

“...อย่างแรกที่ทำให้ชาวบ้านมาร่วม คือเห็นประโยชน์ในการที่จะช่วยกันทำให้ชุมชนสะอาด น่าอยู่ เพราะเทศบาลไม่มาเก็บขยะ และผู้นำก็กระตุ้นโดยการประชาสัมพันธ์และทำความสะอาดเป็นตัวอย่างอยู่เสมอในทุกวัน..”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

นอกจากนั้น ผู้นำชุมชนมีบทบาทเป็นอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนนโยบายและกิจกรรมต่าง ๆ การเกิดความรักความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับก็มีผลต่อการร่วมมือร่วมใจของประชาชน จากการสัมภาษณ์ประชาชนชุมชนหัวถนน ได้กล่าวถึงผู้นำชุมชน สะท้อนให้เห็นว่า

“...ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนเก่ง คนดี ช่วยลูกบ้านทุกอย่าง ถ้ามีปัญหาหยังโทรหาเพิ่น เพิ่นจะออกมาช่วยทันที บ่ว่าเป็นเรื่องชยะ หรือเรื่องถนนหนทาง ถ้าเดือดร้อนหยัง แจ้งเพิ่นๆ ซอยได้...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จะเห็นได้ว่า การที่ประชาชนจะให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆของภาครัฐนั้น ผู้ที่เป็นตัวแทนโดยตรงและเป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้นั้น ตัวแทนหรือตัวกลางสำคัญ คือ ผู้นำชุมชน ถือว่ามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการประสานความร่วมมือให้เกิดขึ้นในการสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาให้เกิดขึ้นในชุมชน จึงเป็นส่วนสำคัญให้เกิดความร่วมมือกันในชุมชน

นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเมืองที่เกิดผลสำเร็จจากการจัดการขยะ เกิดจากการมีส่วนร่วมกันในการกำหนดกฎ กติกาชุมชน คือ ข้อตกลงที่เกิดขึ้นร่วมกันในชุมชน รวมทั้งได้มีการเสนอแนวทางร่วมกันในการจัดการขยะ โดยความร่วมมือกันในทุกกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมการคัดแยกขยะในครัวเรือน การลดการใช้ถุงพลาสติก และชุมชนเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เมื่อชุมชนเกิดความเป็นเจ้าของชุมชนแล้วจึงทำให้สามารถบริหารจัดการร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการชุมชน ได้กล่าวถึงการจัดการขยะชุมชน สะท้อนให้เห็นว่า

“...ตอนนี้ชุมชนหัวถนน ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะ เกือบ 100 % จะพาทำกิจกรรมอะไรก็ง่าย เพราะชาวบ้านมีความสามัคคีกัน ...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

นอกจากนั้นจากการสัมภาษณ์ตัวแทนร้านค้าในชุมชน ได้กล่าวถึงการจัดการขยะชุมชน สะท้อนให้เห็นว่า

“...เห็นผู้ใหญ่บ้านประกาศให้ร้านค้ามาเข้าร่วม เห็นว่ามีประโยชน์อยากร่วมโครงการกับชุมชน ลูกบ้านก็เข้าใจถ่านำภาชนะมาใส่อาหาร หรือน้ำดื่มก็จะมีส่วนลดให้...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จะเห็นได้ว่า การที่จะส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการจัดการในชุมชนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพนั้น หากว่าประชาชนเข้าถึงระดับการมีส่วนร่วมตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานก็จะก่อให้เกิดเป็นผลสำเร็จได้

กล่าวโดยสรุป การจัดการขยะในชุมชนเมือง อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอันเป็นหน้าที่โดยตรงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่กระนั้นการที่จะนำพาให้การจัดการขยะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนนั้น ต้องเกิดจากการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นจากคนในชุมชน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการทิ้งขยะมูลฝอย โดยส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจ และเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางการแก้ปัญหาเพื่อให้ร่วมกันหาทางร่วมมือกันกำจัดขยะให้สามารถแก้ไขปัญหาขยะได้อย่างยั่งยืน หากประชาชนยังไม่เข้าใจปัญหาและเห็นความสำคัญในการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะร่วมกัน การแก้ไขปัญหาการจัดการขยะก็ไม่เกิดความยั่งยืนขึ้นได้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาก็เป็นหัวใจสำคัญในการแก้ปัญหา นอกจากนี้ผู้นำชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการประสานความเข้าใจให้เกิดขึ้นภายใต้การดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 6

เปรียบเทียบการจัดการขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชนเมือง ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ คือ “เพื่อเปรียบเทียบการจัดการขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชนเมือง ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน” โดยใช้แนวคิดเรื่อง แนวคิดว่าด้วยอำนาจ ใช้เพื่อการวิเคราะห์ถึงโครงสร้างอำนาจหน้าที่ของรัฐในการจัดการขยะชุมชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐส่วนกลาง ท้องถิ่น ภาคเอกชน และชุมชนในการจัดการขยะ แนวคิดนิเวศวิทยาการเมือง ใช้เพื่อการวิเคราะห์ถึงบริบทในการพัฒนา สิทธิถึงการเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกันเกิดปัญหาความขัดแย้ง รวมถึงผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น แนวคิดการมีส่วนร่วม ใช้เพื่อการวิเคราะห์ถึง การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะโดยชุมชน จากนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสู่ชุมชน

6.1 กระบวนการจัดการขยะในมิติของความสัมพันธ์เชิงอำนาจเปรียบเทียบระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนเมือง

จากการวิจัย เปรียบเทียบการจัดการขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชนเมือง ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยผู้วิจัยได้ใช้พื้นที่วิจัยพื้นที่ชุมชนเมืองเปรียบเทียบกับชุมชนชนเมือง เพื่อสะท้อนให้เห็นว่า บริบทพื้นที่ที่มีส่วนสำคัญในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมนุษย์ จากกระบวนการความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการขยะ ตามกระบวนการความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ดังนี้

6.1.1 การแข่งขัน (Competition)

จากการวิจัยการจัดการขยะในพื้นที่ชุมชนเมืองและชุมชนชนเมือง กระบวนการจัดการขยะในมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจ วิเคราะห์ในด้านการแข่งขัน ดังนี้

6.1.1.1 ข้อเหมือน

การจัดการขยะทั้งในเขตเมืองและชนเมืองนั้น ยังเป็นความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นองค์กรหลักในการจัดบริการสาธารณะ การดูแลรักษาความสะอาด รวมทั้งการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูล ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หมวด 2

กำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 16 ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง (17) การรักษาความสะอาดและความเรียบร้อยของบ้านเมือง (18) การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและน้ำเสีย นอกจากนี้ มาตรา 17 ภายใต้อำนาจ มาตรา 16 มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตนเอง ตามมาตรา 17 (11) กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม (12) การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่าง ๆ แต่เนื่องจากการจัดการขยะเป็นนโยบายเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนเร่งแก้ปัญหา ดังนั้นในแต่ละชุมชนจึงต้องหาวิธีการเพื่อให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาการจัดการขยะภายในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนหัวถนน ได้ให้ข้อมูลในการจัดการขยะ สะท้อนให้เห็นว่า

“...ทางเทศบาลยังมีการนำรถขยะมาเก็บขยะทั่วไปอยู่ แต่มาแค่อาทิตย์ละครั้ง และชาวบ้านยังเสียค่าธรรมเนียมเก็บขยะเดือนละ 20 บาทเหมือนเดิม แต่ทุกวันนี้ขยะไม่เยอะเลยไม่เป็นปัญหาขยะส่งกลิ่นเหม็น...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

6.1.1.2 ข้อแตกต่าง

ชุมชนโนนหนองวัด 1 กับชุมชนหัวถนน การจัดการขยะทั่วไปนั้น การเก็บขนขยะจากทางเทศบาลเพื่อนำไปทิ้งในสถานที่ทิ้งขยะ ชุมชนโนนหนองวัด 1 ได้เข้าร่วมโครงการของทางเทศบาล คือ โครงการเก็บขนขยะด้วยตนเองภายใต้โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ ทางชุมชนมีการบริหารจัดการเองในการเก็บขนขยะทางเทศบาลจะนำรถขยะมาไว้บริหารในเขตชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เก็บขนขยะจัดการขยะโดยชุมชน ส่วนชุมชนชานเมือง คือ ชุมชนหัวถนน ขยะทั่วไปที่มีการคัดแยกในถุงขยะไว้ ทางเทศบาลจะนำรถเก็บขนขยะไปเก็บเช่นเดิม

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนโนนหนองวัด 1 ได้ให้ข้อมูลในการจัดการขยะ สะท้อนให้เห็นว่า

“...ชุมชนเมืองขอนแก่น มี 95 ชุมชน มันเป็นชุมชนใหญ่ ตามตรอกตามซอยกะเข้าเก็บขยะยาก ทางเทศบาลเขาเลยมีโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ เอารถขยะมาให้ใช้ขนขยะเอง ให้ชุมชนหาคนขับเอง ค่าแรง ค่าน้ำมันเบิกจากเทศบาล เขากะเอาค่าธรรมเนียมเก็บขยะเดือนละ 20 บาทมาจ่าย เขาคิดตามจำนวนขยะที่เอาไปทิ้งมาคำนวณให้...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จะเห็นได้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังคงมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องดูแลบริการสาธารณะ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหารในการที่จะกำหนดทิศทางการดำเนินงานอย่างไรบ้างเช่นเดียวกับ นโยบายการบริหารของเทศบาลนครขอนแก่นในการกำหนดนโยบายการกระจายอำนาจให้กับชุมชน ภายใต้โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่

6.1.2 การร่วมมือ (Cooperation)

จากการวิจัยการจัดการขยะในพื้นที่ชุมชนเมืองและชุมชนชานเมือง กระบวนการจัดการขยะในมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจ วิเคราะห์ในด้านการร่วมมือ ดังนี้

6.1.2.1 ข้อเหมือน

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของทั้งสองชุมชนให้กระบวนการสร้างความร่วมมือจากมติชุมชนร่วมกัน การร่วมทำกิจกรรม การได้รับประโยชน์ และร่วมติดตามผลในการเป็นชุมชนปลอดขยะกล่าวคือ โดยภาพรวมชุมชนทั้งสองแห่งจะมีการจัดการขยะโดยชุมชนจัดการเอง ใช้หลัก 3R คือ ใช้น้อย ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ เริ่มจากมีการลงประชามติร่วมกันในการที่จะเป็นชุมชนจัดการขยะ โดยจะมีการคัดแยกขยะจากครัวเรือน มีการคัดแยกขยะออกเป็น 4 ประเภท คือ ขยะทั่วไปที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ก็จะใส่ถุงดำรอให้เทศบาลมาเก็บ ขยะที่เป็นขยะรีไซเคิล เช่น กระดาษ พลาสติก ก็จะแยกไว้ต่างหาก ครอบจากหรือขาย ขยะอินทรีย์หรือเศษอาหาร ก็จะนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพ เป็นต้น ส่วนขยะอันตราย ก็จะมีภาชนะรองรับต่างหากแยกไว้ โดยมีการขอความร่วมมือจากร้านค้าที่มีการจำหน่ายอาหารหรือเครื่องดื่ม หากมีการนำภาชนะมาใส่เองก็จะมีส่วนลดค่าอาหารหรือเครื่องดื่ม มีครัวเรือนตัวอย่าง นอกจากนั้นตามอาคารหอพัก โรงแรมที่เป็นธุรกิจชุมชน มีผู้คนต่างพื้นที่เข้ามาพำนักอาศัย ทางผู้นำก็จะขอความร่วมมือในการจัดการขยะ มีภาชนะแยกขยะตามจุดไว้ให้เพื่อจะได้ทำความเข้าใจในการคัดแยกขยะ

ผู้นำชุมชนได้ให้สัมภาษณ์ถึง วิธีการในการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันจัดการขยะ
ดังได้ให้สัมภาษณ์ สะท้อนให้เห็นว่า

“...แรกๆ จะประกาศประชาสัมพันธ์เสียงตามสายทุกวัน ให้ประชาชนทราบถึงการ
คัดแยกขยะ ใครอยากฟังก็ได้ฟัง ใครไม่อยากฟังก็ต้องฟัง แรกๆมีเสียงบ่นว่าพูดแต่เรื่องขยะทุกวัน
สุดท้ายประชาชนเกิดการรับรู้สุดท้ายก็เกิดความเข้าใจในการคัดแยกขยะ...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

ผู้นำชุมชนได้ให้สัมภาษณ์ถึง แนวทางการคัดแยกขยะ ดังนี้
“...ตอนนี้ปัญหาขยะที่เป็นปัญหามากที่สุด คือ ขยะรีไซเคิล ที่เป็นขยะพลาสติก โฟม
ถ้าจัดการปัญหาขยะประเภทนี้ได้ ปัญหาขยะก็จะลดลง...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

การจัดการคัดแยกขยะชุมชน ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้กระตุ้นให้ประชาชนเกิดความ
ตระหนัก รับรู้ในการคัดแยกอยู่เสมอ ดังผู้ให้สัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า

“...ทางผู้ใหญ่บ้านจะประชาสัมพันธ์เสียงตามสายให้ฟังเรื่องแยกขยะทุกวัน ให้มาฟัง
ประชุม วิธีการแยกแบบได้ ผู้ใหญ่บ้านเพื่อนพาลูกบ้านแยกและก็เป็นตัวอย่างให้ลูกบ้านเบิ่ง ...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

นอกจากนั้น การจัดการขยะของทั้งสองชุมชนจะมีครัวเรือนตัวอย่าง เพื่อให้เป็น
ครัวเรือนต้นแบบการคัดแยกขยะ ดังคำกล่าวการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน สะท้อนให้เห็นว่า

“...ในชุมชนจะมีครัวเรือนตัวอย่างในการคัดแยกขยะ โดยจะมีการคัดแยกขยะทั่วไปใส่
ถุงดำ ขยะรีไซเคิลหรือพวกพลาสติก ขวดน้ำ ก็จะแยกไว้ต่างหาก ขยะอินทรีย์ เศษอาหารก็จะเอาไป
ทำปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพ หรือเลี้ยงสัตว์ เช่น หมูหลุม ให้ไก่ ให้เป็ด กิน...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

นอกจากนั้นยังมีร้านค้า ที่เข้าร่วมการจัดการขยะ หากว่านำภาชนะไปใส่เองก็จะลดราคาให้ ดังผู้ให้สัมภาษณ์ สะท้อนให้เห็นว่า

“...ร้านค้าที่เข้าร่วมการจัดการขยะ หากมีการนำภาชนะมาใส่อาหาร หรือร้านกาแฟ มีภาชนะมาใส่เองจากบ้าน ก็จะได้ลดราคา 5 บาท เพราะจะได้ช่วยกันลดขยะด้วย...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

นอกจากนั้นยังมีร้านค้า ที่ใช้วัสดุจากธรรมชาติมาเป็นภาชนะใส่อาหาร ดังผู้ให้สัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า

“...ทางร้านจะใช้ชานอ้อยมาเป็นภาชนะใส่อาหาร ถึงราคาจะสูงกว่าพลาสติกหรือโฟม แต่ก็สบายใจเพราะเป็นขยะย่อยสลายได้...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

นอกจากนั้นยังมีร้านอาหารก็จะตั้งเศษอาหารในถังที่ทางชุมชนจัดเตรียมให้เพื่อมาเก็บเศษอาหาร ดังผู้ให้สัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า

“...เศษอาหารที่ร้านแยกไว้ใส่ถัง ทางชุมชนก็จะมาเก็บทุกเช้าทุกเย็น เขาก็จะเอาไปทำปุ๋ยอินทรีย์ ทำน้ำหมัก แล้วก็เอาไปเลี้ยงหมูหลุม...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จะเห็นได้ว่า การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เริ่มต้นตั้งแต่การลงประชามติร่วมกัน หาแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน สร้างกฎ กติกา ภายใต้การทำงานในรูปแบบเครือข่ายองค์กรในชุมชน ผ่านการดำเนินกิจกรรมต่างๆร่วมกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนจึงเป็นปัจจัยในการส่งผลให้การจัดการขยะดำเนินไปด้วยความสำเร็จ จึงทำให้เห็นว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด คือ ระดับเสริมอำนาจให้เกิดขึ้นในชุมชนนับว่าเป็นแนวทางแห่งความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้

6.1.2.2 ข้อแตกต่าง

นอกจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเมืองมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างน้อย เนื่องจากส่วนใหญ่ผู้ที่เข้ามาพำนักอาศัยจะเป็นคนต่างถิ่น จึงไม่ได้มีการปฏิสัมพันธ์กันมาก การสร้างความเข้าใจจะเป็นในเชิงสัญลักษณ์ เช่น ป้ายประกาศ การรณรงค์ในชุมชน เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนให้ข้อมูลในการจัดการขยะ สะท้อนให้เห็นว่า

“...ส่วนใหญ่ถ้าจะมีการเรียกประชุมชี้แจง คนจะไม่ค่อยมาฟัง เพราะคนส่วนใหญ่แค่มาพักอาศัยในหอพัก คนเข้ามาแล้วก็ออกไป ถ้าจะมีการประชาสัมพันธ์ชี้แจงจะติดป้ายประกาศ และป้ายณรงค์ก็ให้คนผ่านไปผ่านมาเห็น..”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมในชุมชนระหว่างชุมชนเมืองจะมีส่วนร่วมน้อยกว่าชุมชนชนบท จะเห็นได้จากบริบทชุมชน ที่มีความหนาแน่นของประชากรในเมืองมีความหนาแน่นมากกว่า แต่มีการปฏิสัมพันธ์ในชุมชนจะน้อยกว่า เนื่องจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนเมืองมีผู้คนที่หลากหลายอาชีพ หลายพื้นที่เข้ามาพักอาศัย

6.1.3 การขัดแย้ง (Conflict)

จากการวิจัยการจัดการขยะในพื้นที่ชุมชนเมืองและชุมชนชานเมือง กระบวนการจัดการขยะในมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจ วิเคราะห์ในด้านการขัดแย้ง ดังนี้

6.1.3.1 ข้อเหมือน

ปัญหาขยะโดยเฉพาะในชุมชนเมืองใหญ่ เป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน การจัดการขยะถูกมองว่าเป็นเรื่องของเทศบาล ของคนเก็บขยะ คนกวาดถนน ที่ทางเทศบาลเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ แต่ปัญหาขยะก็ไม่หมดไปยังคงอยู่คู่สังคมไทยมาช้านาน ทั้งขยะที่ค้างเก่า สะสมมานานหลายสิบปี ขยะใหม่ก็เกิดขึ้นทุกวัน พฤติกรรมการอุปโภคบริโภคแบบฟาสต์ฟู้ดก็ยังคงเป็นค่านิยมของคนไทยมาเช่นเดิม เมื่อขยะเกิดขึ้นที่ใดหากไม่ได้รับการแก้ไขก็จะเป็นปัญหาเดือดร้อนเกิดขึ้นกับประชาชน บางแห่งนำไปสู่ความขัดแย้งหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างทันท่วงที หรือบางคนมองว่าไม่ใช่หน้าที่ที่จะต้องมาจัดการขยะ ก็นำไปสู่ความเพิกเฉย ฉะนั้น การสร้างความเข้าใจจึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง โดยเฉพาะการจัดการสิ่งแวดล้อม จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายเช่นเดียวกับการแก้ปัญหาในชุมชนโนนหนองวัด 1 และชุมชนหัวถนน ที่อาศัยความร่วมมือ และสร้างความเข้าใจการมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อแก้ปัญหา

ซึ่งจากการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชนและประชาชน ได้ให้ข้อมูลการจัดการขยะชุมชน สะท้อนให้เห็นว่า

“...ก่อนที่จะเริ่มเป็นชุมชนจัดการขยะ ประมาณ ปี 2556 หลังจากที่มมีปัญหาขยะเทศบาลไม่มาเก็บขยะ เพราะมีปัญหาไม่มีที่ทิ้งขยะ จึงได้มีการจัดประชุมลงประชามติที่จะร่วมกันจัดการขยะ โดยจะต้องมีการคัดแยกขยะครัวเรือน ไม่ให้ทิ้งขยะรวมในถังขยะ...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จะเห็นได้ว่าปัญหาขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชานเมือง จะมีลักษณะคล้ายกัน เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีการขยายตัวของเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ประชาชนก็จะเป็นลักษณะสังคมเมืองมากขึ้น วิธีการดำเนินชีวิตประจำวันที่รีบเร่ง จึงยากในการที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมการจัดการขยะ วิธีการที่ผู้นำชุมชนทั้งสองชุมชนใช้ คือ การประชาสัมพันธ์เสียงตามสายเป็นประจำทุกวัน และการขอความร่วมมือจากภาคเอกชน ก็จะเป็นการเข้าไปทำความเข้าใจเป็นรายบุคคล

6.1.3.2 ข้อแตกต่าง

ชุมชนชานเมือง ได้แก่ ชุมชนหัวถนนมีกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะการนำกิจกรรมต่างๆเข้ามาในชุมชน เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม สามารถลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน

โดยผู้นำชุมชนหัวถนน ได้ให้ข้อมูล สะท้อนให้เห็นว่า

“...นอกจากการจัดการขยะโดยการแยกขยะแล้ว ยังรณรงค์ให้ลูกบ้านปลูกผักปลอดสารพิษ โดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และรณรงค์ให้ปลูกต้นไม้เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว การส่งเสริมอาชีพในชุมชน ก่อให้ชุมชนเกิดรายได้...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จะเห็นได้ว่า การแก้ปัญหาการจัดการขยะของทั้งสองพื้นที่จะเป็นไปในรูปแบบคล้ายคลึงกัน แต่กระนั้นบริบทพื้นที่ยังมีความแตกต่างกัน ทำให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนมีความแตกต่างกัน

6.1.4 การสมานฉันท์ (Accommodation)

จากการวิจัยการจัดการขยะในพื้นที่ชุมชนเมืองและชุมชนชานเมือง กระบวนการจัดการขยะในมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจ วิเคราะห์ในด้านการสมานฉันท์ ดังนี้

6.1.4.1 ข้อเหมือน

ชุมชนทั้งสองแห่ง มีอำนาจในการต่อรองต่อภาครัฐ อันเนื่องมาจากการที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการขยะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญและมีการส่งเสริมในทุกด้านมีการจัดการขยะในรูปแบบของเครือข่าย และได้รับงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันเกิดจากอำนาจชุมชน เมื่อชุมชนมีศักยภาพหลายๆหน่วยงานก็จะได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากทุกภาคส่วน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนหัวถนน ได้ให้ข้อมูลในการจัดการขยะ สะท้อนให้เห็นว่า

“...ชุมชนหัวถนนไม่เคยร้องของบประมาณจากหน่วยงานภายนอกเลย แต่ที่ได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆ ก็เนื่องมาจากผู้หลักผู้ใหญ่มาเห็นการทำงานของชุมชน การมีส่วนร่วมและความสามัคคีของคนในชุมชนก็เกิดเมตตา จึงได้เกิดเครือข่ายการทำงาน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งวัสดุ อุปกรณ์ และโครงการต่างๆ ที่ลงมาสู่ชุมชน...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนโนนหนองวัด 1 ได้ให้ข้อมูลในการจัดการขยะ สะท้อนให้เห็นว่า

“...เทศบาลนครขอนแก่นได้ให้ชุมชนโนนหนองวัด 1 เข้าร่วมตามโครงการส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่ชุมชน เพื่อเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน ทางชุมชนจึงได้เข้าร่วมโครงการ และมีการบริหารจัดการขยะโดยชุมชน ตั้งแต่การเก็บขนและนำไปทิ้ง...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

การดำเนินงานชุมชนจะเป็นลักษณะรูปแบบของคณะกรรมการชุมชน มีเครือข่าย อสม. กลุ่มอาชีพ กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ และมีวัดเป็นจุดศูนย์กลาง โดยผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ขับเคลื่อนชุมชนเพื่อให้เกิดพลังชุมชน ทั้งสองแห่งมีผู้นำที่เข้มแข็ง เอาจริงเอาจัง และเสียสละ มุ่งมั่นทุ่มเท เป็นตัวอย่างให้กับคนในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในการจัดการขยะ สะท้อนให้เห็นว่า

“...การทำกิจกรรมต่างๆ จะมีการดึงพลังมวลชนเข้ามาร่วมด้วย ทั้งกลุ่ม อสม. กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ และชวนลูกบ้านมาร่วม...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในการจัดการขยะ สะท้อนให้เห็นว่า

“...เห็นผู้นำเพื่อนประชาสัมพันธ์ให้ออกมาร่วม แล้วเพื่อนกะเอ็ดเป็นตัวอย่าง คนกะเอ็ดตาม ผู้ใหญ่บ้านเพื่อนเก่งนำ เพื่อนตั้งใจเอ็ด...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

6.1.4.2 ข้อแตกต่าง

จากการวิจัยจะเห็นได้ว่า ชุมชนหัวถนน มีเครือข่ายในการเข้ามามีบทบาททั้งจากภาครัฐหลายหน่วยงาน และได้รับงบประมาณเข้าสู่ชุมชนเป็นอย่างมาก และมีการต่อยอดโครงการต่างๆเกิดขึ้นจากชุมชน

“...ชุมชนหัวถนน ได้รับงบประมาณในการต่อยอด คือ ชุมชนสีเขียว โดยได้รับงบประมาณเพื่อทำโครงการสวนป่าประชารัฐ ได้รับงบประมาณ 3 ล้านบาท เพื่อให้ชุมชนได้ต่อยอดและยังมีการสนับสนุนหากมีหน่วยงานเข้าศึกษาดูงาน ผลผลิตชุมชนในรูปแบบต่างๆ ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จะเห็นได้ว่า หากชุมชนใดเกิดความร่วมมือและมีแนวทางการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน เกิดการประสานเป็นพลังชุมชนเกิดขึ้น ก็เกิดอำนาจในการต่อรองทั้งจากภาครัฐหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันเกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันนั้นจะนำไปสู่ผลสำเร็จต่อไปได้

6.1.5 การปรับปรน (Assimilation)

6.1.5.1 ข้อเหมือน

การขยายตัวทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดช่องว่างในมิติของความสัมพันธ์ทางสังคม ความห่างเหินต่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงเป็นเรื่องของแนวทางที่ทวนกระแสการพัฒนา ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองแทบจะเต็มไปด้วยประชากรแฝงที่เข้ามาพำนักอาศัยในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นการพักอาศัยเพียงชั่วคราวและสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาอาศัย ผลสะท้อนจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะสังคมชนบทกลายเป็นสังคมเมือง การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ คนในท้องถิ่นถูก

กลืนไปตามวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ทว่าการอยู่ในระบอบรัฐราชการก็ยังสามารถควบคุมประชาชนให้อยู่ในกฎเกณฑ์ทางสังคมได้ ความเชื่อ ความศรัทธาในผู้นำชุมชนต่างพึ่งพาอาศัย ซึ่งเห็นว่าระบบราชการยังคงมีอิทธิพลต่อความนึกคิดของประชาชนอยู่เช่นเดิม เช่นเดียวกับที่ผู้นำชุมชนทั้งสองแห่ง มีภาวะผู้นำ จึงสามารถบริหารจัดการชุมชนได้

นอกจากนั้น ผู้นำชุมชนยังได้เล่าถึง การขอความร่วมมือกับผู้ประกอบการหอพัก โรงแรม สะท้อนให้เห็นว่า

“...ส่วนใหญ่ที่ยังมีปัญหาจะเป็นในส่วนของหอพัก โรงแรม ที่เป็นประชากรแฝง ก็ต้องเข้าไปทำความเข้าใจกับเจ้าของ ให้ทราบว่าเป็นชุมชนจัดการขยะ ขอความร่วมมือให้มีการคัดแยกขยะ โดยมีถุงแยกขยะรีไซเคิล ขยะทั่วไป ไว้หน้าหอพัก...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จะเห็นได้ว่าปัญหาขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชานเมือง จะมีลักษณะคล้ายกัน เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีการขยายตัวของเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ประชาชนก็จะเป็นลักษณะสังคมเมืองมากขึ้น วิธีการดำเนินชีวิตประจำวันที่รีบเร่ง จึงยากในการที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมการจัดการขยะ วิธีการที่ผู้นำชุมชนทั้งสองชุมชนใช้ คือ การประชาสัมพันธ์เสียงตามสายเป็นประจำทุกวัน และการขอความร่วมมือจากภาคเอกชน ก็จะเป็นการเข้าไปทำความเข้าใจเป็นรายบุคคล

6.1.5.2 ข้อแตกต่าง

จะเห็นได้ว่า ชุมชนชานเมือง ได้แก่ ชุมชนหัวถนน จะมีกระบวนการเพื่อให้ชุมชนบริหารจัดการขยะโดยผู้นำชุมชนจะมีวิธีการสร้างความรู้ ความเข้าใจในการคัดแยกขยะ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญ ในส่วนชุมชนในเมือง ได้แก่ ชุมชนโนนหนองวัด 1 อันเนื่องจากคนในชุมชนเป็นประชากรแฝงเป็นส่วนมาก การสร้างความเข้าใจจึงเป็นลักษณะใช้ป้ายประชาสัมพันธ์ สัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อบ่งบอกถึงการเป็นชุมชนจัดการขยะ จึงมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปมากกว่าชุมชนชานเมือง

ผู้นำชุมชน ได้ให้ข้อมูล สะท้อนให้เห็นว่า

“...การขอความร่วมมือในการจัดการขยะในช่วงแรกๆ ทำยาก แต่ก็พยายามประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนเข้าใจและร่วมกัน ประชาสัมพันธ์เรื่องเดิมๆ ซ้ำๆ สุดท้ายทำให้คนในชุมชนเกิดความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม...”

สัมภาษณ์ เมื่อเดือนสิงหาคม 2562

จะเห็นได้ว่า หากว่าผู้นำชุมชนเป็นผู้มีบุคลิกลักษณะเป็นผู้นำ ทำให้จิตใจคนในชุมชนเข้าใจและสามารถเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนได้ สุดท้ายแล้วก็สามารถดุดกลั่นให้คนในชุมชนเป็นไปในทิศทางเดียวกันได้

จากกระบวนการจัดการขยะในมิติของความสัมพันธ์เชิงอำนาจเปรียบเทียบระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนเมือง วิเคราะห์ในด้านการแข่งขัน การร่วมมือ การขัดแย้ง การสมานฉันท์ และการปรับปรน ล้วนเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นระหว่างสังคม การนำไปสู่เป้าหมายหากจะมองถึง ผลสำเร็จของการดำเนินการ ผู้วิจัยเห็นว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจด้านการร่วมมือ จะเป็นแนวทางที่มุ่งให้เกิดผลสำเร็จได้โดยง่าย แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยการสร้าง ความเข้าใจระหว่างกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจเช่นเดียวกัน

จากกระบวนการจัดการขยะในมิติของความสัมพันธ์เชิงอำนาจเปรียบเทียบระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนเมือง สรุปในแต่ละด้าน ดังนี้

ตารางที่ 6.1

กระบวนการจัดการขยะในมิติของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

กระบวนการจัดการขยะ	ข้อเหมือน	ข้อแตกต่าง
1. การแข่งขัน	การจัดการขยะเป็นนโยบายเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนเร่งแก้ปัญหา ดังนั้นในแต่ละชุมชนจึงต้องหาวิธีการเพื่อให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาคาการจัดการขยะภายในชุมชน	ชุมชนโนนหนองวัด 1 กับชุมชนหัวถนน การจัดการขยะทั่วไปนั้น การเก็บขนขยะจากทางเทศบาลเพื่อนำไปทิ้งในสถานที่ทิ้งขยะ ชุมชนโนนหนองวัด 1 ได้เข้าร่วมโครงการของทางเทศบาล คือโครงการเก็บขนขยะด้วยตนเองภายใต้โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ ทางชุมชนมีการบริหารจัดการเองในการเก็บขนขยะทางเทศบาลจะนำรถขยะมาไว้บริหารในเขตชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เก็บขนขยะจัดการขยะโดยชุมชน ส่วนชุมชนชนเมือง คือ ชุมชนหัวถนน ขยะทั่วไปที่มีการคัดแยกในถุงขยะไว้ ทางเทศบาลจะนำรถเก็บขนขยะไปเก็บเช่นเดิม

(ต่อ)

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

กระบวนการจัดการขยะ	ข้อเหมือน	ข้อแตกต่าง
2. การร่วมมือ	<p>กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของทั้งสองชุมชนให้กระบวนการสร้างความร่วมมือจากมติชุมชนร่วมกัน การร่วมทำกิจกรรม การได้รับประโยชน์และร่วมติดตามผลในการเป็นชุมชนปลอดขยะกล่าวคือ โดยภาพรวมชุมชนทั้งสองแห่งจะมีการจัดการขยะโดยชุมชนจัดการเอง ใช้หลัก 3R คือ ใช้น้อย ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ เริ่มจากการลงประชามติร่วมกันในการที่จะเป็นชุมชนจัดการขยะ โดยจะมีการคัดแยกขยะจากครัวเรือน มีการคัดแยกขยะออกเป็น 4 ประเภท คือ ขยะทั่วไปที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ก็จะใส่ถุงดำรอให้เทศบาลมาเก็บ ขยะที่เป็นขยะรีไซเคิล เช่น กระดาษ พลาสติก ก็จะแยกไว้ต่างหาก รอบริจาคหรือขาย ขยะอินทรีย์หรือเศษอาหาร ก็จะนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพ เป็นต้น ส่วนขยะอันตราย ก็จะมีภาชนะรองรับต่างหากแยกไว้ โดยมีการขอความร่วมมือจากร้านค้าที่มีการจำหน่ายอาหารหรือเครื่องดื่ม หากมีการนำภาชนะ</p>	<p>ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเมืองมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างน้อย เนื่องจากส่วนใหญ่ผู้ที่เข้ามาพำนักอาศัยจะเป็นคนต่างถิ่น จึงไม่ได้มีการปฏิสัมพันธ์กันในชุมชนมากนัก การสร้างความเข้าใจจะเป็นในเชิงสัญลักษณ์ เช่น ป้ายประกาศ การรณรงค์ในชุมชน เป็นต้น</p>

(ต่อ)

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

กระบวนการ จัดการขยะ	ข้อเหมือน	ข้อแตกต่าง
	<p>มาใส่เองก็จะมีส่วนลดค่าอาหาร หรือเครื่องดื่ม มีครัวเรือน ตัวอย่าง นอกจากนั้นตามอาคาร หอพัก โรงแรมที่เป็นธุรกิจในชุมชน มีผู้คนต่างพื้นที่เข้ามา พานักอาศัย ทางผู้นำก็จะขอความร่วมมือในการจัดการขยะ มีภาชนะแยกขยะตามจุดไว้ให้ เพื่อจะได้ทำความเข้าใจในการคัดแยกขยะ</p>	
3.การขัดแย้ง	<p>ปัญหาขยะโดยเฉพาะในชุมชนเมืองใหญ่ เป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน การจัดการขยะถูกมองว่าเป็นเรื่องของเทศบาล ของคนเก็บขยะ คนกวาดถนน ที่ทางเทศบาลเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ แต่ปัญหาขยะก็ไม่หมดไปยังคงอยู่คู่สังคมไทยมาช้านาน ทั้งขยะที่ค้างเก่า สะสมมานานหลายสิบปี ขยะใหม่ก็เกิดขึ้นทุกวัน พฤติกรรมการอุปโภคบริโภคแบบฟาสต์ฟู้ดก็ยังคงเป็นค่านิยมของคนไทยมาเช่นเดิม เมื่อขยะเกิดขึ้นที่ใดหากไม่ได้รับการแก้ไขก็จะเป็นปัญหาเดือดร้อนเกิดขึ้นกับประชาชน บางแห่งนำไปสู่ความขัดแย้ง หากไม่ได้รับการแก้ไขอย่าง</p>	<p>ชุมชนชานเมือง ได้แก่ ชุมชนหัวถนนมีกระบวนการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะการนำกิจกรรมต่างๆ เข้ามาในชุมชน เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม สามารถลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน</p>

(ต่อ)

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

กระบวนการจัดการขยะ	ข้อเหมือน	ข้อแตกต่าง
	<p>ทันทีหรือบางคนมองว่าไม่ใช่หน้าที่ที่จะต้องมาจัดการขยะก็นำไปสู่ความเพิกเฉย ฉะนั้น การสร้างความเข้าใจจึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง โดยเฉพาะการจัดการสิ่งแวดล้อม จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย เช่นเดียวกับการแก้ปัญหาในชุมชนโนนหนองวัด 1 และชุมชนหัวถนน ที่อาศัยความร่วมมือ และสร้างความเข้าใจ การมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อแก้ปัญหา</p>	<p>ชุมชนชานเมือง ได้แก่ ชุมชนหัวถนนมีกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะการนำกิจกรรมต่างๆ เข้ามาในชุมชน เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม สามารถลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน</p>
4. การ สมานฉันท์	<p>ชุมชนทั้งสองแห่ง มีอำนาจในการต่อรองต่อภาครัฐ อันเนื่องมาจากการที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการขยะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญและมีการส่งเสริมในทุกด้านมีการจัดการขยะในรูปแบบของเครือข่าย และได้รับงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันเกิดจากอำนาจชุมชน เมื่อชุมชนมีศักยภาพหลายๆ หน่วยงานก็จะได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากทุกภาคส่วน</p>	<p>ชุมชนหัวถนน มีเครือข่ายในการเข้ามามีบทบาททั้งจากภาครัฐหลายหน่วยงาน และได้รับงบประมาณเข้าสู่ชุมชนเป็นอย่างมาก และมีการต่อยอดโครงการต่างๆ เกิดขึ้นจากชุมชน</p>

(ต่อ)

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

กระบวนการ จัดการขยะ	ข้อเหมือน	ข้อแตกต่าง
5. การปรับปรุง จัดการขยะ	<p>การขยายตัวทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดช่องว่างในมิติของความสัมพันธ์ทางสังคม ความห่างเหินต่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงเป็นเรื่องของแนวทางที่ทวนกระแสการพัฒนา ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองแทบจะเต็มไปด้วยประชากรแฝงที่เข้ามาพำนักอาศัยในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นการพักอาศัยเพียงชั่วคราวและสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาอาศัย ผลสะท้อนจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะสังคมชนบทกลายเป็นสังคมเมือง การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ คนในท้องถิ่นถูกกลืนไปตามวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ทว่าการอยู่ในระบอบรัฐราชการก็ยังสามารถควบคุมประชาชนให้อยู่ในกฎเกณฑ์ทางสังคมได้ ความเชื่อ ความศรัทธาในผู้นำชุมชนต่างพึ่งพาอาศัย ซึ่งเห็นว่าระบอบราชการยังคงมีอิทธิพลต่อความนึกคิดของประชาชนอยู่เช่นเดิม เช่นเดียวกับที่ผู้นำชุมชนทั้งสองแห่ง มีภาวะผู้นำ จึงสามารถบริหารจัดการชุมชนได้</p>	<p>ชุมชนชานเมือง ได้แก่ ชุมชนหัวถนน จะมีกระบวนการเพื่อให้ชุมชนบริหารจัดการขยะโดยผู้นำชุมชนจะมีวิธีการสร้างความรู้ ความเข้าใจในการคัดแยกขยะ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญ ในส่วนชุมชนในเมือง ได้แก่ ชุมชนโนนหนองวัด 1 อันเนื่องจากคนในชุมชนเป็นประชากรแฝงเป็นส่วนมาก การสร้างความเข้าใจจึงเป็นลักษณะใช้ป้ายประชาสัมพันธ์ สัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อบอกลถึงการเป็นชุมชนจัดการขยะ จึงมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปมากกว่าชุมชนชานเมือง</p>

สรุป เมื่อเปรียบเทียบการจัดการขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชนเมือง ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยได้นำแนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ คือ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจด้านการแข่งขัน สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการขยะเป็นนโยบายเร่งด่วนที่ทุกหน่วยงานรวมทั้งชุมชนจะต้องมีการร่วมกันหาทางแก้ไข ภายใต้หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการโดยตรงคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจด้านความร่วมมือ สะท้อนให้เห็นว่า หากทุกองค์กรรวมทั้งชุมชนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมหรือมีส่วนร่วมแล้ว จะทำให้เกิดผลสำเร็จในการดำเนินงาน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจด้านความขัดแย้ง สะท้อนให้เห็นว่า หากเกิดความขัดแย้งในการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง แต่หากได้มีการทำความเข้าใจให้เกิดขึ้นก็จะเกิดความเข้าใจและลดความขัดแย้งได้ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจด้านการสมานฉันท์ สะท้อนให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าอำนาจหน้าที่ในการจัดการขยะของชุมชน จะมีหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบโดยตรง แต่การที่จะทำให้การจัดการขยะเกิดประสิทธิภาพต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจในด้านการปรับปรน สะท้อนให้เห็นว่า บริบทการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากสภาวะการณ์ในด้านต่างๆ หากว่าชุมชนหรือหน่วยงานรู้จักการปรับปรนอย่างค่อยเป็นค่อยไป สร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นในชุมชน

บทที่ 7

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้นำมาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

7.1 สรุปผลการวิจัย

7.1.1 จากการวิจัย “การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน” สรุปผลวิจัย ได้ดังนี้

7.1.1.1 บริบทการพัฒนาแก้ปัญหาขยะในชุมชนเมือง

ในบริบทการพัฒนา

การขยายตัวทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดช่องว่างในมิติของความสัมพันธ์ทางสังคม ความห่างเหินต่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงเป็นเรื่องของแนวทางที่ทวนกระแสการพัฒนา ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองแทบจะเต็มไปด้วยประชากรแฝงที่เข้ามาพำนักอาศัยในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นการพักอาศัยเพียงชั่วคราวและสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาอาศัย ฉะนั้น การที่จะส่งเสริมหรือชักนำให้เข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนจึงเป็นไปได้ค่อนข้างยาก แต่กระนั้น ทางชุมชนก็จะมีมาตรการ หรือทำความเข้าใจโดยผ่านหลายช่องทาง อาทิเช่น การประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย การติดป้ายประกาศตามที่สาธารณะ ตามร้านค้า เป็นเชิงสัญลักษณ์ให้เป็นที่รู้จัก เช่น ถังขยะจะเป็นถังที่เป็น ลักษณะถังขยะคัดแยก เมื่อผู้ที่พบเห็นจะสามารถใช้สามัญสำนึกในการคัดแยกได้เอง

สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกันเกิดปัญหาความขัดแย้ง

ปัญหาขยะโดยเฉพาะในชุมชนเมืองใหญ่ เป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน การจัดการขยะถูกมองว่าเป็นเรื่องของเทศบาล ของคนเก็บขยะ คนกวาดถนน ที่ทางเทศบาลเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ แต่ปัญหาขยะก็ไม่หมดไปยังคงอยู่คู่สังคมไทยมาช้านาน ทั้งขยะที่ค้างเก่า สะสมมานานหลายสิบปี ขยะใหม่ก็เกิดขึ้นทุกวัน พฤติกรรมการอุปโภคบริโภคแบบฟาสต์ฟู้ดก็ยังคงเป็นค่านิยมของคนไทยมาเช่นเดิม เมื่อขยะเกิดขึ้นที่ใดหากไม่ได้รับการแก้ไขก็จะเป็นปัญหาเดือดร้อนเกิดขึ้นกับประชาชน บางแห่งนำไปสู่ความขัดแย้งหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างทันท่วงที หรือบางคนมองว่าไม่ใช่หน้าที่ที่จะต้องมาจัดการขยะ ก็นำไปสู่ความเพิกเฉย ฉะนั้น การสร้างความเข้าใจจึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง โดยเฉพาะการจัดการสิ่งแวดล้อม จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายเช่นเดียวกับการแก้ปัญหาใน

ชุมชนโนนหนองวัด 1 และชุมชนหัวถนน ที่อาศัยความร่วมมือ และสร้างความเข้าใจการมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อแก้ปัญหา

ผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น เป็นปัจจัยให้เกิดข้อเรียกร้องในการจัดการขยะ

ผลสะท้อนจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะสังคมชนบทกลายเป็นสังคมเมือง การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ คนในท้องถิ่นถูกกลืนไปตามวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ทว่าการอยู่ในระบอบรัฐราชการก็ยังสามารถควบคุมประชาชนให้อยู่ในกฎเกณฑ์ทางสังคมได้ ความเชื่อ ความศรัทธาในผู้นำชุมชนต่างพึ่งพาอาศัย ซึ่งเห็นว่าระบบราชการยังคงมีอิทธิพลต่อความนึกคิดของประชาชนอยู่เช่นเดิม เช่นเดียวกับที่ผู้นำชุมชนทั้งสองแห่ง มีภาวะผู้นำ จึงสามารถบริหารจัดการชุมชนได้

กล่าวโดยสรุป การศึกษาถึงบริบทการจัดการขยะ ผู้วิจัยเห็นว่า สืบเนื่องมาจากการเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ตลอดทั้งระบบทุนนิยมที่เป็นที่แพร่หลายกันทั่วโลกนั้น นานาประเทศล้วนเล็งเห็นแต่การพัฒนาความเจริญทางวัตถุ มีการแข่งขันแย่งชิงอำนาจทางการค้า ยิ่งขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้นเท่าใด ปัญหาสิ่งแวดล้อมย่อมทวีเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่เดิมในยุคสังคมเกษตรกรรม ซึ่งเป็นเพียงการทำเกษตรในครัวเรือน หรือการผลิตสินค้าทางการเกษตร แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปทุกประเทศย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นระบบโลกที่หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงเช่นกัน ผลพวงจากนวัตกรรม และเทคโนโลยีสมัยใหม่เมื่อมีการคิดค้นสิ่งใหม่ สิ่งเก่าๆหรือวัสดุเหลือใช้ ก็จะเป็นเพียงสิ่งไร้ค่าที่ถูกทิ้งไป หากแต่ว่าการจัดการขยะที่ไม่สามารถจัดการได้อย่างถูกวิธีหรือไม่สามารถจัดการขยะได้ทันต่อปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นจึงก่อให้เกิดปัญหาขยะทั้งที่ตกค้างเก่าและเกิดขึ้นใหม่ นอกจากนั้นค่านิยมแบบฟาสต์ฟู้ดก็นำมาซึ่งปัญหาประเภทถุงพลาสติกและโฟมที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ ยังเป็นปัญหาที่ต่างฝ่ายเร่งหาทางแก้ไขเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นภารกิจจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หมวด 2 กำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 16 ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง (17) การรักษาความสะอาดและความเรียบร้อยของบ้านเมือง (18) การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและน้ำเสีย นอกจากนั้น มาตรา 17 ภายใต้อำนาจ มาตรา 16 มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตนเอง ตามมาตรา 17 (11) กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม (12) การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่าง ๆ นั้นยังเป็นผลสืบเนื่องในการจัดการขยะในยุคเริ่มต้นซึ่งเป็นที่นิยมโดยการจัดซื้อรถขยะและจ้างพนักงานเก็บขยะ ส่งเสริมให้ประชาชนทิ้งขยะลงถังขยะและเสียค่าธรรมเนียมเพียงเดือนละ 20-30 บาท นโยบายของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกิดขึ้น

จึงเป็นผลพวงทำให้เกิดวิถีชุมชนที่ต่างมีลักษณะตามหน้าบ้าน ที่สาธารณะ และต่างคนต่างทิ้งขยะ ปล่อยให้เป็นการกิจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นานนับสิบปีขยะที่สั่งสมในสถานที่ทิ้งขยะ จนในที่สุดปัญหาบ่อขยะเต็มก็ตามมา จากที่เคยเก็บขนขยะทุกวันเมื่อไม่มีที่ทิ้งก็เกิดปัญหาขยะในชุมชนขึ้นอีก อย่างไรก็ตามรัฐก็พยายามมองหาแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาโดยเฉพาะนโยบายการสร้างโรงงานไฟฟ้าจากขยะที่คิดว่าเป็นทางออก แต่กระนั้นก็ไม่สามารถดำเนินการได้ในหลายพื้นที่ที่มีการต่อต้านโรงไฟฟ้าขยะอันเนื่องมาจากมลพิษที่จะตามมา หลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพยายามร่วมกันหาทางแก้ไข โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ที่เป็นหน่วยงานเจ้าภาพในการจัดการปัญหาขยะ ถึงแม้ว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการคัดแยกขยะที่ครัวเรือนก่อนนำไปทิ้ง จะเป็นวิธีลดปริมาณขยะ แต่กระนั้นการที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนให้รู้จักการคัดแยกขยะ ที่ส่วนหนึ่งนำไปใช้ได้ ส่วนหนึ่งอาจทำให้เกิดรายได้ก็ตาม จึงหนีไม่พ้นปัญหาความขัดแย้งในชุมชนในการที่จะทำให้ชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทิ้งขยะได้โดยง่าย การสร้างความเข้าใจในชุมชนทั้งจากนโยบายของรัฐ ความร่วมมือกันในชุมชน เพื่อให้สามารถบริหารจัดการขยะจึงเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักสำหรับการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะก่อให้เกิดทิศทางการดำเนินงาน ดังนโยบายเทศบาลนครขอนแก่นที่มีการส่งเสริมการกระจายอำนาจภายใต้โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการขับเคลื่อนของผู้นำและแกนนำชุมชน เพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายในชุมชน และเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน อันจะนำไปสู่การสร้างความรู้ ความเข้าใจให้เกิดขึ้นในชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน และก่อให้เกิดพลังชุมชนในการจัดการชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เช่นเดียวกับการจัดการขยะในชุมชนที่จะไปสู่ผลสำเร็จย่อมเกิดจากความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เช่นกัน

จะเห็นได้ว่า การจัดการขยะชุมชนเริ่มจากการที่ชุมชนประสบปัญหาขยะที่ไม่สามารถจัดการขยะ เกิดปัญหาที่ทิ้งขยะ เกิดการสั่งสมขยะและยิ่งทวีปัญหามากขึ้น แนวคิดการจัดการขยะจึงเกิดขึ้น จากเดิมที่มีถังขยะในชุมชนตามจุดต่าง ๆ ในชุมชน ตามที่สาธารณะ ตามหน้าบ้านโดยประชาชนแค่จ่ายค่าธรรมเนียมเดือนละ 20 แลกกับความสะดวกสบาย เมื่อขยะเกิดขึ้นในครัวเรือนก็นำไปทิ้งลงถังขยะเพื่อให้ทางเทศบาลมาเก็บขยะ กลายเป็นกิจวัตรประจำวัน สังคมชนบทที่กลายเป็นสังคมเมือง วิวัฒนาการใหม่ด้านต่างๆค่อยๆกลืนกินวัฒนธรรมดั้งเดิม จากพฤติกรรมความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายในยุคสังคมชนบทกลับกลายเป็นชีวิตที่ต้องดิ้นรนขวบววย เข้าสู่ยุคการแข่งขัน เช่นเดียวกับความสะดวกสบายจากทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย กลายเป็นความคุ่นชินที่มีค่านิยมความสะดวกสบายเกิดขึ้นในสังคม จากสภาพแวดล้อมดั้งเดิมที่มีสังคมสีเขียว มีความสะอาด น่าอยู่ กลับกลายเป็นสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยเศษของผลพวงทางด้านเทคโนโลยี ของเหลือใช้ ทั้ถมมาเป็นเวลานับสิบปี การดูแลรักษาความสะอาดตกไปอยู่ที่หน่วยงานที่มีหน้าที่ต้องทำตามกฎหมาย แต่

กระนั้นก็ยังไม่สามารถแก้ไขและตอบสนองปัญหาได้ เช่นเดียวกับชุมชนเมืองขอนแก่น ที่หน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงได้กำหนดนโยบายเพื่อกระจายอำนาจให้กับชุมชนในการจัดการขยะชุมชนเอง ซึ่งชุมชนตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้เข้าศึกษาวิจัย ได้เห็นถึงความมุ่งมั่นของผู้นำและกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนในพื้นที่ตระหนักถึงปัญหา พร้อมได้ร่วมกันจัดการขยะชุมชนบนพื้นฐานของความร่วมมือจากทุกฝ่าย

7.1.1.2 การจัดการขยะของชุมชนเมืองอีสาน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วม

1) การจัดการขยะในชุมชนเมือง ในมิติอำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

อันเนื่องมาจากบทบาทหน้าที่ในการบริการสาธารณะ โดยเฉพาะการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลเป็นหน้าที่หลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย แต่เนื่องจากการจัดการขยะจำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายร่วมกัน และสิ่งสำคัญจะต้องสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับประชาชนหรือคนในชุมชน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมรวมทั้งขยะเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาขยะได้อย่างยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดอำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการขยะในชุมชนเมือง ดังนี้

2) การจัดการขยะของชุมชนเมืองโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การจัดการขยะในชุมชนเมือง อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นภารกิจหลักในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หมวด 2 กำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 16 ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ตามมาตรา 16 (16) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น (17)การรักษาความสะอาดและความเรียบร้อยของบ้านเมือง (18) การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและน้ำเสีย นอกจากนั้น มาตรา 17 ภายใต้บังคับ มาตรา 16 มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตนเอง ตามมาตรา 17 (3) ประสานให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น (11) กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม (12) การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่าง ๆ

2.1) การจัดการขยะโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะเป็นองค์กรสนับสนุนการจัดการขยะในภาพรวมของจังหวัด โดยจะส่งเสริมการให้ความรู้ให้กับชุมชนและโรงเรียน ในส่วนการจัดการขยะจะรับผิดชอบเรื่องการทำจัดขยะอันตราย ส่วนภารกิจจัดการขยะโดยทั่วไปในเขตท้องถิ่นจะเป็นหน่วยงานบริหารจัดการ โดยเทศบาลเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจจัดการขยะโดยตรงในรูปแบบของการ

ส่งเสริมการจัดการในชุมชนโดยมีโครงการสนับสนุนในด้านการจัดการเพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการขยะโดยชุมชนได้

2.2) การจัดการขยะโดยเทศบาลนครขอนแก่น

บทบาทหน้าที่การดูแลรักษาความสะอาดในที่สาธารณะ ในชุมชน เป็นหน้าที่โดยตรงที่หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยนโยบายของเทศบาลนครขอนแก่น ได้ดำเนินโครงการกระจายอำนาจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะการจัดการขยะ ได้มีการจัดทำโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการขยะโดยชุมชน และสนับสนุนกิจกรรมในการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชน

2.3) การจัดการขยะโดยเทศบาลพระลับ

บทบาทหน้าที่ของเทศบาลพระลับ ได้มีการเก็บขนขยะจากรถขยะของเทศบาลตำบลพระลับตามอำนาจหน้าที่ และนอกจากนี้หากชุมชนมีปัญหาและความต้องการก็จะนำเสนอมาทางเทศบาล แต่เนื่องจากเทศบาลตำบลพระลับ ไม่มีผู้บริหารท้องถิ่น นโยบายการบริหารในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ จึงเกิดจากแรงขับภายในชุมชนมากกว่าทางเทศบาล

สรุปได้ว่า อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หมวด 2 กำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 16 ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ตามมาตรา 16 (16) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น (17)การรักษาความสะอาดและความเรียบร้อยของบ้านเมือง (18) การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและน้ำเสีย นอกจากนี้ มาตรา 17 ภายใต้บังคับ มาตรา 16 มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตนเอง ตามมาตรา 17 (3) ประสานให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น(11) กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม (12) การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่างๆ

หากมองถึงการจัดการขยะในภาพรวมจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมการจัดการขยะมีองค์ประกอบในการขับเคลื่อนทั้งจากนโยบายขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการจัดการขยะที่มุ่งสู่การจัดการขยะที่บรรลุผลสำเร็จ โดยมุ่งหวังให้แต่ละชุมชนปลอดขยะ มีการบริหารจัดการขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ หากมองถึงพฤติกรรมภารกิจขยะที่ผ่านมา อันเกิดจากนโยบายที่มีการวางถึงขยะเพื่อรองรับขยะ ทำให้ประชาชนเกิดความเคยชินตามพฤติกรรมภารกิจขยะ ยังมีการขยายตัวของเมืองมากขึ้นเท่าใด พฤติกรรมการอุปโภคบริโภคก็ทวีขึ้นเช่นกัน ฉะนั้น

การที่จะปรับเปลี่ยนค่านิยมหรือทัศนคติในการจัดการขยะจึงเป็นสิ่งท้าทายที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการ รวมทั้งบริบทในพื้นที่ของแต่ละแห่ง จะเห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท) ดำเนินการจัดการขยะมูลฝอย

เนื่องจากเป็นหน่วยงานหลัก ซึ่งตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การจัดการมูลฝอย พ.ศ. 2560 ที่กล่าวถึงในหมวดที่ 1 บททั่วไป ข้อ 4 ได้พูดถึงการจัดการมูลฝอยให้ ส่วนราชการส่วนท้องถิ่นดำเนินการตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยจัดให้มีระบบจัดการและกำจัด มูลฝอยที่มีประสิทธิภาพ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ด้านอื่น ๆ ได้ และ ในข้อที่ 5 ประกาศฉบับดังกล่าวกำหนดว่าราชการส่วนท้องถิ่นต้องรณรงค์สร้างความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการลดปริมาณ และคัดแยกมูลฝอย เพื่อนำกลับมา ใช้ใหม่ มีความตระหนักรู้และรับผิดชอบในการจัดการมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิดมูลฝอย รวมถึงลดทั้ง เปิดเผยข้อมูลและรายงานผลการดำเนินงานให้ประชาชนทราบ ในแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูล ฝอยนี้ จึงเห็นได้ว่า การจัดการขยะที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการวางนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาสู่การปฏิบัติแล้ว การมีส่วนร่วม ของประชาชนที่จะต้องประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชน ยังต้องอาศัยการ ขับเคลื่อนนโยบายผ่านผู้นำชุมชนในการผลักดันนโยบายให้บรรลุวัตถุประสงค์ ภายใต้แนวคิด “ขยะ เกิดในพื้นที่ใด ควรเป็นความรับผิดชอบในการกำจัด โดยพื้นที่นั้น”

สำหรับองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น เป็นหน่วยองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นที่ดูแลพื้นที่ในเขตจังหวัดขอนแก่น ในภาพรวมของการจัดการขยะจึงเป็นหน่วยงาน ส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบในเขตพื้นที่ของตนเอง โดยตรง ประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถขับเคลื่อน นโยบายในทิศทางเดียวกันได้ สำหรับการจัดการขยะในชุมชนเมืองนั้นจะเป็นความรับผิดชอบของ เทศบาลนครขอนแก่น ที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการขยะมูลฝอย ปัญหามลพิษและสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นเทศบาลนครขอนแก่น จึงมีอำนาจโดยตรงในการกำหนดนโยบายในการดำเนินงานในการ จัดการขยะในแต่ละชุมชนในเขตเมือง การประสานความร่วมมือโดยผ่านผู้นำชุมชนในการผลักดัน นโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้นจึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญเป็นตัวขับเคลื่อนนโยบาย นอกจากนั้นผู้วิจัยได้วิจัย การจัดการขยะของชุมชนชานเมือง ในเขตเทศบาลตำบลพระลับ ซึ่งกำลัง เป็นชุมชนที่ได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของเมืองใหญ่ มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น มี ธุรกิจ ห้างร้าน ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ซึ่งปัญหาขยะก็จะยังคงเป็นปัญหาที่ทุกฝ่ายต้องให้ความสนใจ และเร่งแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วนซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีบทบาทเป็นอย่างมากในการที่จะ ประสาน ความร่วมมือ ระหว่างภาครัฐและชุมชน เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญและเข้ามามีส่วน

ร่วมในการจัดการขยะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนเมือง ซึ่งเป็นศูนย์รวมของความหลากหลายทางนิเวศวิทยา จึงเป็นสิ่งท้าทายสภาพความเป็นผู้นำชุมชนอีกด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดการขยะที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จจึงเกิดจากนโยบายของรัฐโดยตรงที่จะเป็นตัวกำหนดทิศทางการดำเนินงานร่วมกัน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ผลักดันนโยบาย โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงจะก่อให้เกิดผลสำเร็จในการจัดการขยะได้

7.1.1.3 การจัดการขยะของชุมชนเมืองโดยคนในชุมชน

ในการจัดการขยะชุมชนเมืองนั้นเกิดจากอำนาจชุมชน ในการบริหารจัดการชุมชน โดยส่งเสริมให้ชุมชนได้ตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยการกระตุ้นจากผู้นำชุมชน ในรูปแบบของการจัดประชุมชี้แจง การประชาสัมพันธ์ การเข้าร่วมดำเนินการ การขอความร่วมมือ การจัดการขยะที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้องเกิดจากจิตสำนึกของประชาชนเองในการจัดการขยะ ทักษะศึคค่านิยม ในการที่จะช่วยกันลดขยะ ลดการใช้ถุงพลาสติก หรือแม้กระทั่งการคัดแยกขยะในครัวเรือนที่เกิดจากสำนึกการรับรู้ของปัจเจกชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการขยะจึงควรเป็นไปในรูปแบบของความร่วมมือของคนในชุมชน

จะเห็นได้ว่า หากจะมองถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการขยะ เป็นการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการกำหนดนโยบายเพื่อให้เกิดแรงขับในชุมชน อาศัยการเสริมอำนาจให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยใช้กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นการลงประชามติร่วมกัน รวมถึงการวางแผนทางการจัดการร่วมกัน ก่อให้เกิดเป็นพลังชุมชนในการบริหารจัดการ โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อน จากการศึกษาทำให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนมีลักษณะความเป็นผู้นำสูง ก่อให้เกิดความศรัทธาของประชาชนในพื้นที่ จึงเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่เกิดการกระตุ้นก่อให้เกิดประชาชนเกิดจิตสำนึกในการที่จะร่วมกันในการจัดการขยะชุมชนเกิดขึ้น

7.1.1.4 การจัดการขยะของชุมชนเมืองในมิติการมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยเห็นว่า ชุมชนเมืองเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายมิติ ทั้งในแง่ของประชากรที่เป็นประชากรดั้งเดิมและเป็นประชากรแฝงที่เข้ามาพำนักอาศัยในเขตเมืองในด้านการประกอบอาชีพ ทั้งในแง่ทางเศรษฐกิจที่มีการขยายโตเป็นเขตชุมชนอุตสาหกรรม มีกลุ่มธุรกิจ ห้างร้าน หอพัก เป็นต้น การจัดการขยะในชุมชนถือว่าการจัดการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชนในพื้นที่ การสร้างความเข้าใจ กฎกติกาในการอยู่ร่วมกันถือว่าเป็นสิ่งที่ค่อนข้างยาก เนื่องจากปัจจัยในการดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ในชุมชน การที่จะสามารถขับเคลื่อนการจัดการขยะจากนโยบายภาครัฐไปสู่การปฏิบัติจึงเป็นสิ่งท้าทายบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดนโยบาย รวมถึงผู้นำชุมชนที่เป็นตัวแทนของชุมชนในการเข้ารับ

นโยบายนำมาถ่ายทอดสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ฉะนั้นแนวคิดการมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจหลักในการที่จะดำเนินการจัดการขยะให้เกิดขึ้นในชุมชน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชนเมืองระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชน

การจัดการขยะในชุมชนเมืองเน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเริ่มตั้งแต่เห็นปัญหาของชุมชนในการจัดการขยะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกิดจากการจัดการขยะในชุมชนซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการ แต่เมื่อมีนโยบายการจัดการขยะในชุมชน โดยผู้นำชุมชนได้มีการรับนโยบายเพื่อขับเคลื่อนในชุมชน รวมทั้งการร่วมลงประชามติในการจัดการขยะชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนกำหนดขึ้น จนกลายเป็นชุมชนสะอาด น่าอยู่ ทำให้ประชาชนเกิดสำนึกรับผิดชอบในการจัดการขยะด้วยตนเอง มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการขยะและเกิดเป็นพลังชุมชนในการแก้ปัญหาขยะร่วมกัน

จะเห็นได้ว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ จะเป็นเสมือนการลงประชามติร่วมกัน และทราบข้อตกลงร่วมกัน จึงเป็นตั้งพันธะสัญญาร่วมกันในการจัดการร่วมกันในชุมชน รัฐต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและรับทราบแนวทางร่วมกันของชุมชน ภายใต้การส่งเสริมจากภาครัฐ รวมทั้งนโยบายต่างๆ ของภาครัฐต้องสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนด้วย

2) การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของผู้นำชุมชนกับประชาชน

ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น มีความเป็นภาวะผู้นำ และกระตุ้นประชาชนในพื้นที่โดยให้เล็งเห็นปัญหาที่เกิดและแนวทางการแก้ไข และประชาชนก็มีความเชื่อถือศรัทธา ในตัวผู้นำจึงได้ร่วมกันจัดการขยะชุมชน เกิดเป็นชุมชนกำจัดขยะ จะเห็นได้ว่า การที่ประชาชนจะให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของภาครัฐนั้น ผู้ที่เป็นตัวแทนโดยตรงและเป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้นั้น ตัวแทนหรือตัวกลางสำคัญ คือ ผู้นำชุมชนถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญเป็นอย่างยิ่งในการประสานความร่วมมือให้เกิดขึ้นในการสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาให้เกิดขึ้นในชุมชน จึงเป็นส่วนสำคัญให้เกิดความร่วมมือกัน

นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเมืองที่เกิดผลสำเร็จจากการจัดการขยะ เกิดจากการมีส่วนร่วมกันในการกำหนดกฎ กติกาชุมชน คือ ข้อตกลงที่เกิดขึ้นร่วมกันในชุมชน รวมทั้งได้มีการเสนอแนวทางร่วมกันในการจัดการขยะ โดยความร่วมมือกันในทุกกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมการคัดแยกขยะในครัวเรือน การลดการใช้ถุงพลาสติก และชุมชนเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เมื่อชุมชนเกิดความเข้มแข็งแล้วจึงทำให้สามารถบริหารจัดการร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่า การที่จะส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามี

บทบาทหรือมีส่วนร่วมในการจัดการในชุมชนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาคนั้น หากว่าประชาชนเข้าถึงระดับการมีส่วนร่วมตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานก็จะก่อให้เกิดเป็นผลสำเร็จได้

กล่าวโดยสรุป การจัดการขยะในชุมชนเมือง อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอันเป็นหน้าที่โดยตรงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่กระนั้นการที่จะนำพาให้การจัดการขยะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนนั้น ต้องเกิดจากการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นจากคนในชุมชน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการทิ้งขยะมูลฝอย โดยส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจ และเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางการแก้ปัญหาเพื่อให้ร่วมกันหาทางร่วมมือกันกำจัดขยะให้สามารถแก้ไขปัญหาขยะได้อย่างยั่งยืน หากประชาชนยังไม่เข้าใจปัญหาและเห็นความสำคัญในการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะร่วมกัน การแก้ไขปัญหาการจัดการขยะก็ไม่เกิดความยั่งยืนขึ้นได้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาขยะจึงเป็นหัวใจสำคัญในการแก้ปัญหา นอกจากนี้ผู้นำชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการประสานความเข้าใจให้เกิดขึ้นภายใต้การดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

7.1.2 จากการศึกษา “เพื่อเปรียบเทียบการจัดการขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชานเมือง ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน” สรุปผลวิจัย ได้ดังนี้

7.1.2.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่วิจัย

1) ชุมชนในเขตเมือง ได้แก่ ชุมชนโนนหนองวัด 1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนพื้นที่ธุรกิจ ห้างร้าน หอพัก และเป็นแหล่งชุมชนแออัด มีประชากรท้องถิ่นเดิมและประชากรแฝงอยู่ในชุมชนเป็นจำนวนมากเนื่องจากเป็นเขตเมือง มีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยเพื่อมาประกอบอาชีพหลากหลายอาชีพ จึงจะเห็นได้ว่า เป็นวิถีชีวิตของคนเมือง การปฏิสัมพันธ์ค่อนข้างมีน้อย แต่กระนั้นการจัดการขยะยังเห็นได้ชัดว่า มีการจัดการขยะที่เป็นรูปธรรม โดยผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน อีกทั้งยังมีเครือข่าย อสม. และกลุ่มต่างๆ ที่เป็นส่วนส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงาน โดยการจัดการขยะจะใช้หลัก 3R คือ ใช้น้อย ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ การคัดแยกขยะอินทรีย์หรือขยะเปียก จะมีการนำเศษอาหารซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเศษอาหารจากร้านอาหาร โดยผู้นำชุมชนจะขอความร่วมมือในการทิ้งเศษอาหารไว้ในถังภาชนะที่ทางชุมชนจัดเตรียมไว้ โดยผู้นำชุมชนหรือตัวแทน จะไปเก็บเศษอาหารทุกเช้าเย็น ส่วนทางชุมชนจะนำเศษอาหารหรือขยะอินทรีย์ที่ได้นั้น ไปทำน้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยชีวภาพ เลี้ยงไส้เดือนเพื่อทำปุ๋ย รวมทั้งเลี้ยงสัตว์ เช่น หมูหลุม เป็นต้น จะมีพื้นที่ที่เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนแยกเป็นฐานการเรียนรู้ มีบ้านตัวอย่างที่เป็นบ้านต้นแบบการจัดการขยะ การรณรงค์การคัดแยกขยะรีไซเคิล เช่น ขวด พลาสติก มาบริจาคเพื่อเป็นทุนใช้เพื่อการกุศล เช่น ทุนการศึกษา ค่าน้ำค่าไฟทางวัด เป็นต้น มีการลดการใช้ถุงพลาสติก โฟม โดยร่วมมือกับร้านค้าที่จำหน่าย จะลดราคาสำหรับลูกค้าที่มีภาชนะมาใส่เอง อีกทั้งภาชนะใส่อาหารมีการใช้ชานอ้อยซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติแทนการใช้โฟมใส่อาหาร มีการจัดตั้งเครือข่าย

ชมรมณาปณกิจจากกองทุนขยะ โดยนอกจากนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นหน่วยงานหลักในการบริการสาธารณะ มีหน้าที่ในการจัดการขยะมูลฝอย นั้น โดยชุมชนโนนหนองวัด 1 เป็นเขตพื้นที่ของเทศบาลนครขอนแก่นได้มีนโยบายส่งเสริมการกระจายอำนาจให้กับชุมชนภายใต้แนวคิดเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ โดยได้กระจายอำนาจในหลายภารกิจที่ชุมชนได้เริ่มดำเนินการด้วยตัวเอง การเก็บขนขยะเดิมเป็นหน้าที่ของเทศบาลที่จัดรถและพนักงานในการให้บริการเก็บขนขยะตามชุมชน ถนนและสถานที่ต่างๆ แต่ปัญหายังไม่สามารถจัดการได้อย่างสมบูรณ์ ยังมีปัญหาขยะตกค้าง ปัญหาการเก็บไม่ตรงตามเวลา ดังนั้น ถ้าชุมชนได้มีการดำเนินการเอง น่าจะสามารถจัดการปัญหาได้ตรงตามความต้องการของชุมชน ซึ่งชุมชนโนนหนองวัด 1 ได้ร่วมโครงการและดำเนินการเก็บขนขยะด้วยตนเอง โดยจะมีรถเก็บขนขยะให้ชุมชนบริหารจัดการเองทั้งพนักงานเก็บขยะและการจัดการขยะโดยจะเก็บขยะทุกวันเช้าและเย็น นำไปทิ้งยังสถานีขนถ่ายขยะเทศบาลนครขอนแก่น ที่บ้านโนนทัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นขยะทั่วไปที่ทางชุมชนแยกไว้ โดยในภาพรวมจากการศึกษาในครั้งนี้ จะเป็นความร่วมมือกันทั้งจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีนโยบายการกระจายอำนาจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการขับเคลื่อนนโยบายจากผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน เครือข่ายร้านค้า หอพัก รวมทั้งประชาชนในการสร้างความเข้าใจร่วมกันในการจัดการขยะโดยชุมชนเอง

2) ชุมชนชานเมือง ได้แก่ ชุมชนหัวถนน หมู่ที่ 5 ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนที่เป็นตะเข็บรอยต่อระหว่างชุมชนเขตเมืองและชนบท โดยเป็นพื้นที่ที่เริ่มมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ขยายเมือง จะเห็นได้จากเกิดธุรกิจต่างๆ เพิ่มขึ้น ร้านค้า หอพัก หรือแม้กระทั่งเริ่มมีหมู่บ้านจัดสรร ธุรกิจโรงแรม จึงทำให้พบปัญหาการจัดการขยะเช่นกัน ซึ่งชุมชนหัวถนนได้มีการจัดการขยะโดยชุมชนที่ประสบผลสำเร็จเกิดขึ้นอย่างชัดเจน โดยรูปแบบการจัดการขยะจะคล้ายคลึงกันกับชุมชนโนนหนองวัด 1 โดยการจัดการขยะจะใช้หลัก 3R คือ ใช้น้อย ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ การคัดแยกขยะอินทรีย์หรือขยะเปียก จะนำไปทำน้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยชีวภาพ เลี้ยงไส้เดือนเพื่อทำปุ๋ย รวมทั้งเลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ เป็นต้น จะมีพื้นที่ที่เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนแยกเป็นฐานการเรียนรู้ มีบ้านตัวอย่างที่เป็นบ้านต้นแบบการจัดการขยะ การรณรงค์การคัดแยกขยะรีไซเคิล เช่น ขวด พลาสติก มาบริจาคเพื่อเป็นทุนใช้เพื่อการกุศล เช่น ทุนการศึกษา ค่าน้ำ ค่าไฟทางวัด เป็นต้น มีการลดการใช้ถุงพลาสติก โฟม โดยร่วมมือกับร้านค้าที่จำหน่าย จะลดราคาสำหรับลูกค้าที่มีภาชนะมาใส่เอง มีกองทุนขยะใช้ในการบริหารจัดการ เช่น จัดซื้อแก้วน้ำ ถังน้ำ ให้ประชาชนยืมเมื่อมีงานศพ งานแต่ง เพื่อลดการใช้ขวดพลาสติก การรณรงค์ลดการใช้ฟวงหรีด โดยทำความร่วมมือกับร้านขายต้นไม้ เช่น กระจ่างกล้วยไม้ ไม้ประดับ ใช้แทนฟวงหรีดดอกไม้สด หลังจากพิธีศพก็นำต้นไม้ต่างๆ นั้น ปลูกในบริเวณวัด เป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมในชุมชน การรณรงค์การปลูกพืชผักสวนครัวโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้จากขยะเปียก ขยะอินทรีย์ อีกทั้งยังมีการใช้วัสดุจากเหลือใช้จากเศษผ้า มาประดิษฐ์เป็นของใช้ในรูปแบบต่างๆ เช่น กระเป๋าผ้า หมอนรองคอ กระเป๋า

รณรงค์ในการใช้แทนถุงพลาสติก ซึ่งถือว่าเป็น นวัตกรรมชุมชน เป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยมีผู้นำชุมชน ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน เครือข่ายองค์กรในชุมชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะชุมชนหัวถนนได้เน้นในกลุ่มเยาวชนให้เข้าร่วมเพื่อปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีโครงการปลูกป่าชุมชน โดยมีการเพาะเมล็ดพันธุ์กล้าไม้ โดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชน เป็นการสร้างชุมชนรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบที่เป็นภารกิจหลัก ยังมีการดำเนินการเก็บขยะโดยรถขยะเทศบาลและพนักงาน ซึ่งชุมชนหัวถนนเป็นเขตพื้นที่เทศบาลตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ดังนั้นในภาพรวมของการจัดการขยะโดยชุมชนหัวถนน จะเป็นการจัดการขยะในชุมชนโดยผู้นำชุมชน คณะกรรมการ เครือข่ายร้านค้า หอพัก โรงแรม องค์กรต่างๆ ในชุมชน ร่วมกับประชาชนในการจัดการขยะในครัวเรือน โดยมีการคัดแยกขยะครัวเรือน ขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล ขยะเปียก ขยะอันตราย รวมทั้งมีโครงการ กิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ปลูกจิตสำนึกในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนตัวอย่างในการจัดการขยะที่ประสบผลสำเร็จ

จะเห็นได้ว่า บริบทชุมชนทั้งสองแห่งมีลักษณะทั่วไปที่คล้ายคลึงกัน แต่ก็เห็นความแตกต่างกันบ้างในทางกายภาพ เห็นได้จากชุมชนโนนหนองวัด 1 เป็นลักษณะชุมชนเมืองสภาพแวดล้อมที่มีสภาพเป็นชุมชนแออัดมากกว่า ผู้คนที่หลากหลายอาชีพ หลายพื้นเพ เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนหัวถนน ซึ่งเป็นชุมชนตะเข้บรอยต่อระหว่างชุมชนเมืองกับชนบท ยังไม่มีความแออัดมากเท่าใดนัก แต่เริ่มที่จะมีการขยายเมืองออกไป จะเห็นได้จากการเริ่มมีหมู่บ้านจัดสรร ร้านค้าธุรกิจ กำลังขยายตัว ดังนั้น การปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนจึงมีลักษณะที่แตกต่างกัน

7.1.2.2 จากกระบวนการจัดการขยะในมิติของความสัมพันธ์เชิงอำนาจเปรียบเทียบระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนเมือง สรุปในแต่ละด้าน ดังนี้

1) การแข่งขัน

1.1) ข้อเหมือน

การจัดการขยะเป็นนโยบายเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนเร่งแก้ปัญหา ดังนั้นในแต่ละชุมชนจึงต้องหาวิธีการเพื่อให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาการจัดการขยะภายในชุมชนการจัดการขยะเป็นนโยบายเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนเร่งแก้ปัญหา ดังนั้นในแต่ละชุมชนจึงต้องหาวิธีการเพื่อให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาการจัดการขยะภายในชุมชน

1.2) ข้อแตกต่าง

ชุมชนโนนหนองวัด 1 กับชุมชนหัวถนน การจัดการขยะทั่วไปนั้น การเก็บขนขยะจากทางเทศบาลเพื่อนำไปทิ้งในสถานที่ทิ้งขยะ ชุมชนโนนหนองวัด 1 ได้เข้าร่วมโครงการของทางเทศบาล คือ โครงการเก็บขนขยะด้วยตนเองภายใต้โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ ทางชุมชนมีการบริหารจัดการเองในการเก็บขนขยะทางเทศบาลจะนำรถขยะมาไว้บริหารในเขตชุมชน

เพื่อให้ชุมชนได้เก็บขยะจัดการขยะโดยชุมชน ส่วนชุมชนชานเมือง คือ ชุมชนหัวถนน ขยะทั่วไปที่มีการคัดแยกในถุงขยะไว้ ทางเทศบาลจะนำรถเก็บขยะไปเก็บเช่นเดิม

2) การร่วมมือ

2.1) ข้อเหมือน

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของทั้งสองชุมชนให้กระบวนการสร้างความร่วมมือจากมติชุมชนร่วมกัน การร่วมทำกิจกรรม การได้รับประโยชน์ และร่วมติดตามผลในการเป็นชุมชนปลอดขยะ กล่าวคือ โดยภาพรวมชุมชนทั้งสองแห่งจะมีการจัดการขยะโดยชุมชนจัดการเอง ใช้หลัก 3R คือ ใช้น้อย ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ เริ่มจากมีการลงประชามติร่วมกันในการที่จะเป็นชุมชนจัดการขยะ โดยจะมีการคัดแยกขยะจากครัวเรือน มีการคัดแยกขยะออกเป็น 4 ประเภท คือ ขยะทั่วไปที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ก็จะใส่ถุงดำรอให้เทศบาลมาเก็บ ขยะที่เป็นขยะรีไซเคิล เช่น กระดาษ พลาสติก ก็จะแยกไว้ต่างหาก รอบริจาคหรือขาย ขยะอินทรีย์หรือเศษอาหาร ก็จะนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพ เป็นต้น ส่วนขยะอันตราย ก็จะมีภาชนะรองรับต่างหากแยกไว้ โดยมีการขอความร่วมมือจากร้านค้าที่มีการจำหน่ายอาหารหรือเครื่องดื่ม หากมีการนำภาชนะมาใส่เองก็จะมีส่วนลดค่าอาหารหรือเครื่องดื่ม มีครัวเรือนตัวอย่าง นอกจากนั้นตามอาคารหอพัก โรงแรมที่เป็นธุรกิจ ในชุมชน มีผู้คนต่างพื้นที่เข้ามาพำนักอาศัย ทางผู้นำก็จะขอความร่วมมือในการจัดการขยะ มีภาชนะแยกขยะตามจุดไว้ให้เพื่อจะได้ทำความเข้าใจในการคัดแยกขยะ

2.2) ข้อแตกต่าง

ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเมืองมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างน้อย เนื่องจากส่วนใหญ่ผู้ที่เข้ามาพำนักอาศัยเป็นคนต่างถิ่น จึงไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กันมาก การสร้างความเข้าใจจะเป็นในเชิงสัญลักษณ์ เช่น ป้ายประกาศ การรณรงค์ในชุมชน เป็นต้น

3) การการขัดแย้ง

3.1) ข้อเหมือน

ปัญหาขยะโดยเฉพาะในชุมชนเมืองใหญ่ เป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน การจัดการขยะถูกมองว่าเป็นเรื่องของเทศบาล ของคนเก็บขยะ คนกวาดถนน ที่ทางเทศบาลเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ แต่ปัญหาขยะก็ไม่หมดไปยังคงอยู่คู่สังคมไทยมาช้านาน ทั้งขยะที่ค้างเก่า สะสมมานานหลายสิบปี ขยะใหม่ก็เกิดขึ้นทุกวัน พฤติกรรมการอุปโภคบริโภคแบบฟาสต์ฟู้ดก็ยังคงเป็นค่านิยมของคนไทยมาเช่นเดิม เมื่อขยะเกิดขึ้นที่ใดหากไม่ได้รับการแก้ไขก็จะเป็นปัญหาเดือดร้อนเกิดขึ้นกับประชาชน บางแห่งนำไปสู่ความขัดแย้งหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างทันท่วงที หรือบางคนมองว่าไม่ใช่หน้าที่ที่จะต้องมาจัดการขยะ ก็นำไปสู่ความเพิกเฉย ฉะนั้น การสร้างความเข้าใจจึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง โดยเฉพาะการจัดการสิ่งแวดล้อม จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายเช่นเดียวกับการ

แก้ปัญหาในชุมชนโนนหนองวัด 1 และชุมชนหัวถนน ที่อาศัยความร่วมมือ และสร้างความเข้าใจการมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อแก้ปัญหา

3.2) ข้อแตกต่าง

ชุมชนชานเมือง ได้แก่ ชุมชนหัวถนนมีกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะการนำกิจกรรมต่างๆ เข้ามาในชุมชน เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม สามารถลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน

4) การสมานฉันท์

4.1) ข้อเหมือน

ชุมชนทั้งสองแห่ง มีอำนาจในการต่อรองต่อภาครัฐ อันเนื่องมาจากการที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการขยะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญและมีการส่งเสริมในทุกด้านมีการจัดการขยะในรูปแบบของเครือข่าย และได้รับงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันเกิดจากอำนาจชุมชน เมื่อชุมชนมีศักยภาพหลายๆหน่วยงานก็จะได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากทุกภาคส่วน

4.2) ข้อแตกต่าง

ชุมชนหัวถนน มีเครือข่ายในการเข้ามามีบทบาททั้งจากภาครัฐหลายหน่วยงาน และได้รับงบประมาณเข้าสู่ชุมชนเป็นอย่างมาก และมีการต่อยอดโครงการต่างๆ เกิดขึ้นจากชุมชน

5) การผ่อนปรน

5.1) ข้อเหมือน

การขยายตัวทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดช่องว่างในมิติของความสัมพันธ์ทางสังคม ความห่างเหินต่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงเป็นเรื่องของแนวทางที่ทวนกระแสการพัฒนาประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองแทบจะเต็มไปด้วยประชากรแฝงที่เข้ามาพำนักอาศัยในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นการพักอาศัยเพียงชั่วคราวและสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาอาศัย ผลสะท้อนจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะสังคมชนบทกลายเป็นสังคมเมือง การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจคนในท้องถิ่นถูกกลืนไปตามวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ทว่าการอยู่ในระบอบรัฐราชการก็ยังสามารถควบคุมประชาชนให้อยู่ในกฎเกณฑ์ทางสังคมได้ ความเชื่อ ความศรัทธาในผู้นำชุมชนต่างพึ่งพาอาศัย ซึ่งเห็นว่ารระบบราชการยังคงมีอิทธิพลต่อความนึกคิดของประชาชนอยู่เช่นเดิม เช่นเดียวกับที่ผู้นำชุมชนทั้งสองแห่ง มีภาวะผู้นำ จึงสามารถบริหารจัดการชุมชนได้

5.2) ข้อแตกต่าง

ชุมชนชานเมือง ได้แก่ ชุมชนหัวถนน จะมีกระบวนการเพื่อให้ชุมชนบริหารจัดการขยะโดยผู้นำชุมชนจะมีวิธีการสร้างความรู้ ความเข้าใจในการคัดแยกขยะ การสร้าง

กระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญ ในส่วนชุมชนในเมือง ได้แก่ ชุมชนโนนหนองวัด 1 อันเนื่องจากคนในชุมชนเป็นประชากรแฝงเป็นส่วนมาก การสร้างความเข้าใจจึงเป็นลักษณะใช้ป้ายประชาสัมพันธ์ สัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อบ่งบอกถึงการเป็นชุมชนจัดการขยะ จึงมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปมากกว่าชุมชนชานเมือง

7.2 อภิปรายผล

7.2.1 การวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 “การจัดการขยะในชุมชนเมืองเมืองอีสาน ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน” นำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

การจัดการขยะชุมชนในเขตเมือง ในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น จากการศึกษาพบว่า บริบททั่วไปของการจัดการขยะนั้นยังคงเป็นทิศทางการจัดการภายใต้นโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่ต้องดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชน แต่อย่างไรก็ดีปัญหาและความต้องการในชุมชนเองนั้น ประชาชนในชุมชนจะรับทราบปัญหา ความต้องการที่แท้จริง การส่งเสริมสนับสนุนหรือการเสริมสร้างพลังชุมชน จึงเป็นกระบวนการที่หลายฝ่ายมุ่งหาแนวทางให้ชุมชนหรือประชาชนเกิดความตระหนักรู้ เช่นเดียวกับการจัดการขยะชุมชนที่เกิดขึ้น ภายใต้แนวคิด “ขยะเกิดขึ้นที่ใด ย่อมเป็นความรับผิดชอบของพื้นที่นั้น” ดังนั้น การที่จะดำเนินงานในการจัดการขยะที่จะเกิดผลสำเร็จย่อมเกิดจากการที่ประชาชนตระหนักรู้รับผิดชอบด้วยตนเองในการร่วมกันจัดการขยะ โดยเกิดองค์ความรู้ โดยเฉพาะผลเสียหายที่เกิดปัญหาขยะล้นเมือง ปัญหาขยะพลาสติกและโคม่า ที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ ต้องตระหนักถึงการลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ หรือแม้กระทั่งการแปรรูปขยะ อาจทำให้เกิดเป็นมูลค่าเพิ่มมากขึ้น หากว่าประชาชนในชุมชนเกิดความตระหนักรู้รับผิดชอบและร่วมกันจัดการขยะในชุมชนก็จะเกิดเป็นพลังชุมชนในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ย่อมเกิดผลสำเร็จ สิ่งที่มาจะสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจชุมชนที่ส่งผลให้ภายนอกชุมชนได้รับรู้รับทราบถึงพลังชุมชน ในการจัดการชุมชนด้วยความสามัคคีความเข้าใจบริบทปัญหา ความต้องการที่เกิดขึ้นในชุมชน ก็จะสามารถกำหนดทิศทางการแก้ไขปัญหาและความต้องการได้ตรงจุดและเกิดประสิทธิภาพ นอกจากนี้ภาคีเครือข่ายยังมีความสำคัญต่อการจัดการชุมชน การยอมรับหรือได้รับความร่วมมือ ชุมชนมีอำนาจในการต่อรองผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ได้ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ภายในชุมชนหากมีการสร้างความเข้าใจ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การร่วมกันดำเนินกิจกรรมใดๆ เป็นเพียงอาศัยความร่วมมือโดยให้ชุมชนยอมรับ ก็จะทำให้กิจการนั้นๆ ดำเนินไปเป็นผลสำเร็จ โดยไม่ต้องใช้มาตรการใดๆ ในการบีบบังคับ แต่ทางตรงกันข้าม หากรัฐใช้เพียงอำนาจฝ่ายเดียวในการกำหนดนโยบายลงสู่ชุมชน ก็ย่อมไม่เกิดผลสำเร็จเป็นเพียงนามธรรม ไม่สามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานให้

ประสบผลสำเร็จได้ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับ วิลาส วรณทิพย์ (2561) ได้ศึกษา เรื่อง กระบวนการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสภาวะแวดล้อมที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า กระบวนการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสภาวะแวดล้อมที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ 1) การรับรู้ปัญหา 2) ขั้นตอนการวิเคราะห์ 3) ขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหา 4) ขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนและ 5) ขั้นตอนประเมินผล

7.2.2 การวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 “เพื่อเปรียบเทียบการจัดการขยะในชุมชนเมือง : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเมืองและเขตชานเมืองอีสาน” นำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

จากการวิจัยการจัดการขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชานเมือง โดยเลือกพื้นที่ชุมชนเมือง ได้แก่ ชุมชนโนนหนองวัด 1 ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น และพื้นที่ชานเมือง ได้แก่ ชุมชนหัวถนน ในเขตเทศบาลตำบลพระลับ ซึ่งจากการศึกษาพื้นที่ทั้งสองแห่ง พบว่า เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการจัดการขยะโดยผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนได้มีบทบาทในการจัดการชุมชน โดยการดำเนินงานจะเป็นในลักษณะเครือข่ายในชุมชน การดึงกลุ่มพลังมวลชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ อาทิเช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพ และกลุ่มอื่นๆ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการจัดการชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการจัดการขยะ โดยโครงสร้างชุมชนแล้วทุกชุมชนมีโครงสร้างทางสังคมเหมือนกัน แต่สภาวะการเป็นผู้นำในแต่ละชุมชนแตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากความสำเร็จของการจัดการขยะของทั้งสองพื้นที่เกี่ยวเนื่องจาก ผู้นำชุมชนมีสภาวะในการเป็นผู้นำสูง มีความเสียสละให้แก่ชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูล ความเอาใจใส่ ก่อให้เกิดความศรัทธาต่อคนในชุมชน การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในชุมชน จึงทำให้การมีส่วนร่วมในชุมชนเกิดขึ้นได้ง่าย แต่อย่างไรก็ดีจากการศึกษาวิจัยในบริบทสภาพทั่วไปในเขตเมือง ย่อมมีความหลากหลายทางนิเวศวิทยา ประชากรที่เข้าพำนักอาศัยในเขตเมืองย่อมมีความแออัดมากกว่าเขตชานเมือง การปฏิสัมพันธ์ของคนในเมืองย่อมน้อยกว่าในเขตชานเมือง ผู้คนที่หลากหลายอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นเพียงผู้มาอาศัยชั่วคราว ดังนั้นการเชิญชวนหรือการส่งเสริมให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมจึงค่อนข้างเป็นไปได้ยาก ดังนั้น ถ้าจะมองถึงอำนาจชุมชนหรือพลังชุมชน ในเขตชุมชนชานเมืองคือในพื้นที่ชุมชนหัวถนนมีพลังชุมชนมากกว่า จากการศึกษา ทำให้ค้นพบว่า ชุมชนขนาดเล็กจะสามารถขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้มากกว่าชุมชนขนาดใหญ่ ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมใดๆก็ตาม ควรมีการส่งเสริมการดำเนินงานให้เกิดขึ้นเองในชุมชน โดยดูได้จากนโยบายการบริหารงานของเทศบาลนครขอนแก่น ได้กำหนดนโยบายการกระจายอำนาจสู่ชุมชน โดยจัดโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน จนทำให้เกิดชุมชนจัดการตนเองขึ้น ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับ วสมน เทียมถนอม (2558) ได้วิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก เทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย ผลจากการวิจัยพบว่า ชุมชนมีปริมาณขยะในชุมชน

ประมาณ 586 กิโลกรัมต่อวัน วิถีชีวิต ของคนในชุมชนมีการผลิตสิ่งของที่เป็นสินค้าจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวและการใช้สิ่งของในชีวิตประจำวันของประชาชนเข้าลักษณะการบริโภคนิยม จึงเป็นผลทำให้เกิดขยะในครัวเรือน และชุมชนเป็นจำนวนมาก รูปแบบการจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่วิจัย ใช้เทคนิคสามเหลี่ยม เขี่ยอนุภูเขาและเทคนิคการสร้างพลังชุมชน เป็นกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของ ภาคประชาชนในพื้นที่ภาครัฐ ซึ่งเป็นเทศบาล และภาควิชาการ โดยร่วมกันจัดทำ แผนยุทธศาสตร์ ของชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหลักการสิ่งแวดล้อมศึกษา คือ UCAN Model โดยมีกระบวนการดังนี้ 1) Understanding, U หมายถึง การให้ความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลก ประกอบด้วย กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการ ค้นหาปัญหาขยะและการจัดการขยะในชุมชน เรียนรู้วิถีอุตสาหกรรมสิ่งแวดล้อมชุมชน และการให้ความรู้ สิ่งแวดล้อมศึกษา 2) Change, C หมายถึง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับหน่วยงานและชุมชนอื่น ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ในระดับชุมชนเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาขยะด้วย กระบวนการจัดการขยะแบบผสมผสาน เพื่อให้เกิดความตระหนัก และเจตคติในเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา 3) Action, A หมายถึง การฝึกปฏิบัติเสริมสร้างทักษะ การคัดแยกขยะ การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพจากขยะ อินทรีย์ในครัวเรือน การทำปุ๋ยหมักแบบเติมอากาศจากเศษกิ่งไม้ และวัชพืช การเลี้ยงไส้เดือนกำจัด ขยะอินทรีย์ การทำเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนการรณรงค์ลดปริมาณขยะในชุมชนฯ ในรูปแบบต่าง ๆ และความสามารถในการประเมินผล และ 4. Network, N หมายถึง การขยายเครือข่าย กลุ่มอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก ผลการประเมินรูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว มรดกโลก พบว่า ชุมชนฯ เกิดความรู้ความเข้าใจ จากผลกระทบของปัญหาขยะมากขึ้นถึงร้อยละ 87 และปริมาณขยะโดยรวมลดลงเหลือเพียงร้อยละ 11.09 (65 กิโลกรัมต่อวัน) ชุมชนเกิดความ ตระหนักร่วมกันจัดการขยะ และมีความพึงพอใจในกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการร้อยละ 85.47 ทา ให้ชุมชนฯ มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นในเรื่องของการคัดแยกขยะ การนำขยะอินทรีย์ไปทำปุ๋ยน้ำชีวภาพและการเลี้ยงไส้เดือนเพื่อผลิตปุ๋ยจากมูลไส้เดือน สำหรับการปลูกพืชผักสวนครัว เกิดการขยายเครือข่ายเข้าไปสู่ชุมชนมากขึ้นส่งผลให้คนในชุมชนฯ เกิดความเอื้ออาทรต่อกันเกิดการประสานสัมพันธ์ระหว่างชุมชนฯ กับเทศบาลมากขึ้น และมีการ จัดทำแผนระดับชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลก เข้าในแผนพัฒนาเทศบาลฯ อย่างเป็นรูปธรรม

7.3 ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน กล่าวคือ 1) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 2) ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ 3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

7.3.1 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการวิจัย ชุมชนจัดการตนเองเพื่อให้ทราบถึงการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนจนเกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งและสามารถพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

7.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากการวิจัยการจัดการขยะในชุมชนเมืองในมิติอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน ก่อให้เกิดองค์ความรู้ในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน หากว่าชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนก็จะเกิดความตระหนักรู้ในการรักษาสภาพแวดล้อม และร่วมกันไม่สร้างมลพิษที่เกิดขึ้น อีกทั้งกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนจะทำให้เกิดอำนาจชุมชนในการต่อรองผลประโยชน์ เมื่อชุมชนเข้มแข็ง มีความรักความสามัคคี การดำเนินงานต่าง ๆ ย่อมเกิดผลสำเร็จ

7.3.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิจัยการจัดการขยะของทั้งสองชุมชนจะเห็นได้ว่า การดำเนินกิจกรรมจะเป็นในเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนหัวถนนที่มุ่งเน้นการจัดการขยะรีไซเคิล โดยการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์จากผ้าจากเศษผ้ากลายเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ก่อให้เกิดรายได้ในชุมชน การส่งเสริมให้ใช้กระถางต้นไม้ เช่น กระถางดอกกล้วยไม้ กระถางไม้ประดับอื่น แทนพวงหรีดดอกไม้สด หลังจากพิธีเผาศพก็นำดอกไม้ ต้นไม้ไปปลูกในบริเวณวัดช่วยกันดูแลรักษากลายเป็นป่าไม้ชุมชนในเมือง หรือการรณรงค์การทำปุ๋ยหมักอินทรีย์จากขยะอินทรีย์และเศษอาหารเพื่อนำมาเป็นปุ๋ยบำรุงพืชผัก กลายเป็นชุมชนพืชผักปลอดสารพิษ มีการจำหน่ายเป็นสินค้าชุมชน และนอกจากนั้นชุมชนยังร่วมกันเพาะพันธุ์กล้วยไม้เพื่อร่วมกันปลูกต้นไม้ในชุมชนให้กลายเป็นชุมชนสีเขียว ซึ่งจะเห็นได้ว่าชุมชนจัดการตนเองจะสามารถพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ภายใต้แนวคิด “ชุมชนเข้มแข็ง” ได้ ดังนั้นภาครัฐโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงควรมุ่งเน้นกระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). สรุปสถานการณ์มลพิษประเทศไทย.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2557). 1 ทศวรรษ LA21. ก้าวสู่สังคมสีเขียว.
- กฤษฎา บุญชัย. (2542). ประสังศม : พื้นที่สาธารณะของฉันทัน (ประชาชน) ที่จะจัดการกันเอง. ประชาคมรากหญ้า ขบวนการคนกล้า สร้างบ้านใหม่. โอภาส ปัญญา และพิเชษฐ์ หนองช้าง (บก). กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่น.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2549). การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบทในการบริหารงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ชาญวิทย์ โวหาร. (2546). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการลดปัญหาความยากจน : ศึกษากรณีชุมชนประดิษฐ์โทรการ เขตจตุจักร. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.
- ชัยสิทธิ์ บุญโยธา. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่ อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). ชัยภูมิ : มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
- ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ. (2543). นิเวศวิทยาของการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ในประเทศไทย : กรณีศึกษาโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นภาพรณ หะวานนท์ และคณะ. (2543). วิธีวิทยาในการศึกษาปรากฏการณ์ความเข้มแข็งของชุมชน เอกสารประกอบการสัมมนา องค์ความรู้ในเรื่อง ความเข้มแข็งของชุมชน : จากปรากฏการณ์สู่ทฤษฎีฐานรากของโครงการพัฒนาดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นันทกา กนกะปิมทะ. (2559). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปิยชาติ ศิลปสุวรรณ. (2557). ขยะมูลฝอยชุมชนปัญหาใหญ่ที่ประเทศกำลังเผชิญ. สำนักวิชาการสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. แผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- พรอัมรินทร์ พรหมเกิด. (2556). สังคมวิทยาการเมือง. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานา.
- เพ็ญนภา สนวนทอง. (2550). แนวคิดและทฤษฎีในการศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : มุมมองเศรษฐศาสตร์การเมือง. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา, 5 (2).

- ไพบูลย์ โปธิ์สุวรรณ. (2552). มิติใหม่ชุมชนไร่ถั่ง. วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น.
สถาบันพระปกเกล้า.
- พัชรี สีโรรส. (2551). คู่มือหรือแนวทางการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ
ใน ระดับกระทรวงที่เป็นระดับนโยบาย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบ
ราชการ.
- ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ. (2554). ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการป่าชุมชน : มิติโครงสร้าง
และผู้กระทำการ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต). ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ภัทรรัตน์ พันธุ์ประสิทธิ์. (2557). “รัก”ในกระแสความเปลี่ยนแปลงของหนุ่มสาวชนบทไทยช่วง
ทศวรรษ 2520-2530. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์ (มกราคม-มิถุนายน 2557)
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประเวศ วะสี. (2541). ยุทธศาสตร์: เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม.
กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- เรืองฤทธิ์ คงอยู่. (2560). ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นกับประชาชน.
(วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ลดดา เสรีเรืองยุทธ. (2553) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการปฏิบัติงานของประธาน
คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา :
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- วัชรกร เรียบร้อยและคณะ. (2553). การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนของนักศึกษาหลักสูตร
ประกาศนียบัตรชั้นสูงสาธารณสุขศาสตร์(สาธารณสุขชุมชน)รุ่นที่ 78 วิทยาลัยสาธารณสุข
สิรินธร จังหวัดขอนแก่น.
- วรรณมน เทียมถนอม. (2558). รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว
มรดกโลกเทศบาลตำบลเมืองเก่าจังหวัดสุโขทัย. อุดรดิตต์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์.
- วิลาส วรรณทิพย์. กระบวนการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสภาวะแวดล้อมที่ดีของ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สมคิด ทับทิม. (2550). การจัดการขยะด้วยการมีส่วนร่วมของคนเก็บขยะในเขตเมืองของ
ประเทศไทย. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2554). การสถาปนาอำนาจของผู้ไร้อำนาจ. กรุงเทพฯ : บริษัท มาฉลองคุณ
ซีเอสพี จำกัด.

- สมศักดิ์ พรหมเตื้อ. (2551). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ : มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สุพิชญ์ ปัญญา (2557). นิเวศวิทยาการเมืองว่าด้วยการสร้างเขื่อนดอนสะโฮง แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 10 (2).
- สมิต สัจฉกร. 2550. *ทักษะการประสานงาน (Online)*. สืบค้นจาก http://www.tpa.or.th/writer/read_this_book_topic.php?bookID=394&read=true&count.
- สุภศักดิ์ เมืองพรหม. (2551). การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมการจัดการมูลฝอยในชุมชนบท จังหวัดร้อยเอ็ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อคิน รพีพัฒน์. (2527). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- อคิน รพีพัฒน์. (2542). เอกสารประกอบการอบรมพัฒนาก่อนประจำการ : วิทยาลัยพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Ayomoh, M.K.O. and others. (2007). "An Approach to Tackling the Environmental and Health Impacts of Municipal Solid Waste Disposal in Developing in Developing Countries," *Journal of Environmental Management*. 88(2008) : 108-114.
- Heins, Taylor Ann. (2008). "Canadian-American Environmental Relations : A Case Study of the Ontario-Michigan Municipal Solid Waste Dispute," *Masters Abstract International*. 46(4) : 115.
- Ryan, Joan Monica. (2007). "An Evaluation of the Organization of Eastern Caribbean States Solid Waste Education Program, 2000-2006," *Masters Abstracts International*. 45(6) : 103.
- Vinning, Joanne and Anjela Ebry. (1992). "Predicting Recycling Behavior from Goal and Specific Environmental Attitudes and Change and Recycling Opportunities," *Journal of Applied Social Psychology*. 22(20) : 138-140.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาควิชา ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แนวทางการสัมภาษณ์ชุดที่ 1 สำหรับผู้นำชุมชนในการจัดการขยะชุมชน

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

2. เพื่อเปรียบเทียบการจัดการขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชนานเมือง : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

เรื่อง : การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

: Waste Management in Isan Urban Community : Power and People Participation

ข้อมูลทั่วไป (โปรดระบุให้ชัดเจน)

ชื่อ-สกุล ของผู้ให้สัมภาษณ์.....

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

ภูมิลำเนา.....

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

เริ่มการสัมภาษณ์..... จบการสัมภาษณ์.....

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้ข้อมูลตามความเห็นของท่านอย่างอิสระและตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง ณ โอกาสนี้

นางสาวอรุมา รัตน์พล
ผู้วิจัย

**หมายเหตุ : คำตอบทั้งหมดของท่านจะไม่มีผลผูกพันต่อตัวท่านแต่อย่างใด

และจะเก็บรักษาไว้ ให้เป็นความลับเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในทางวิชาการเท่านั้น

แบบสัมภาษณ์การเก็บข้อมูล

เรื่อง การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามสำหรับถามกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำชุมชนในการจัดการขยะชุมชนเมือง จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนหนองวัด 1 ในเขตเมือง จำนวน 5 คน และผู้นำชุมชนหัวถนนในเขตชานเมือง จำนวน 5 คน ซึ่งเป็นการตอบวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะชุมชนเมืองและเปรียบเทียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะในเขตเมืองและเขตชานเมืองอีสาน ข้อคำถามประกอบด้วย

ก) การจัดการขยะชุมชนในเชิงนิเวศวิทยาทางการเมือง

1. ท่านมีแนวคิดการจัดการขยะชุมชนเริ่มจากอะไรบ้าง

.....
 .....

2. ปัญหา อุปสรรคในการจัดการขยะชุมชน มีอะไรบ้าง

.....
 .....

3. ท่านมีวิธีการสร้างความเข้าใจในการจัดการขยะชุมชน อย่างไรบ้าง

.....
 .....

4. ท่านใช้วิธีการใดบ้างในการจัดการขยะชุมชน

.....
 .....

5. กิจกรรมการจัดการขยะที่ชุมชนทำร่วมกัน มีกิจกรรมใดบ้าง

.....
 .....

6. ชุมชนมีกิจกรรมใดบ้างที่เป็นแบบอย่างให้ประชาชนที่เข้ามาร่วมได้มีการทำร่วมกัน

.....
 .....

7. ท่านใช้การประชาสัมพันธ์อย่างไรที่สามารถสร้างความเข้มแข็งในการจัดการขยะ

ชุมชน

.....
 .....

ข) การมีส่วนร่วมของประชาชน

1. ท่านมีแนวทางใดที่ใช้ในส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

.....
 .....

2. ท่านมีขั้นตอนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างไรบ้าง

.....
 .....

3. ท่านใช้วิธีใดในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ

.....
 .....

4. ท่านมีขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมกลุ่มต่อไปอย่างไร เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างเข้มแข็ง

.....
 .....

5. ท่านใช้แนวทางใดในการส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามาร่วมในการจัดการขยะชุมชน

.....
 .....

ค) ผลสะท้อนจากการจัดการขยะชุมชนเมืองและชุมชนชานเมือง

1. ท่านคิดว่า ในการจัดการขยะชุมชนมีผลกระทบต่อชุมชนด้านใดบ้าง

.....
 .....

2. ท่านคิดว่า ในการจัดการขยะชุมชนเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในชุมชนหรือไม่ อย่างไร และท่านมีวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้นอย่างไร

.....
 .....

3. ท่านคิดว่า มีมาตรการใดที่จะแก้ปัญหาขยะเมื่อมีผู้ประกอบการรายใหม่เข้ามาใช้พื้นที่ในชุมชน

.....
 .....

4. ท่านคิดว่าผลจากการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการขยะชุมชน จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของชุมชนอะไรบ้าง

.....
 .....

5. ท่านคิดว่าผลของการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการขยะชุมชนทำให้เกิดขั้นตอนวิธีการในการขับเคลื่อนการจัดการขยะได้อย่างไร

.....
 .....

6. ท่านคิดว่าผลจากการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการขยะชุมชน กิจกรรมที่เป็นเป้าหมายในอนาคตมีอะไรบ้าง

.....
 .....

7. ท่านคิดว่าผลจากการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการขยะชุมชน จำเป็นจะต้องมีการตั้งกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติให้ประชาชนใช้ร่วมกันหรือไม่

.....
 .....

8. ท่านคิดว่า ผลจากการขยายตัวของเมืองจะส่งผลอย่างไรต่อการจัดการขยะชุมชน แล้วท่านมีแนวทางในการแก้ปัญหาขยะชุมชนต่อไปอย่างไรบ้าง

.....
 .....

แนวทางการสัมภาษณ์ชุดที่ 2 สำหรับประชาชนผู้เข้าร่วม

การจัดการขยะชุมชน

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

2. เพื่อเปรียบเทียบการจัดการขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชนานเมือง : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

เรื่อง : การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

: Waste Management in Isan Urban Community : Power and People

Participation

ข้อมูลทั่วไป (โปรดระบุให้ชัดเจน)

ชื่อ-สกุล ของผู้ให้สัมภาษณ์.....

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

ภูมิลำเนา.....

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

เริ่มการสัมภาษณ์..... จบการสัมภาษณ์.....

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้ข้อมูลตามความเห็นของท่านอย่างอิสระและตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง ณ โอกาสนี้

นางสาวอรอุมา รัตน์พล

ผู้วิจัย

**หมายเหตุ: คำตอบทั้งหมดของท่านจะไม่มีผลผูกพันต่อตัวท่านแต่อย่างใด

และจะเก็บรักษาไว้ ให้เป็นความลับเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในทางวิชาการเท่านั้น

แบบสัมภาษณ์การเก็บข้อมูล

เรื่อง การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามสำหรับถามกลุ่มเป้าหมายที่เป็น ประชาชน ในการจัดการขยะชุมชนเมือง จำนวน 30 คน ประกอบด้วย ประชาชนชุมชนหนองวัด 1 ในเขตเมือง จำนวน 10 คน ประชาชนชุมชนหัวถนนในเขตชานเมือง จำนวน 10 คน และผู้ประกอบการในเขตพื้นที่ แห่งละ 5 คน ซึ่งเป็นการตอบวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะชุมชนเมืองและเปรียบเทียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะในเขตเมืองและเขตชานเมืองอีสาน ข้อคำถามประกอบด้วย

ก) การจัดการขยะชุมชนในเชิงนิเวศวิทยาทางการเมือง

1. ท่านมีความเข้าใจถึงบทบาทในการจัดการขยะชุมชนอย่างไรบ้าง

.....
 .....

2. ท่านได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการขยะชุมชน อย่างไรบ้าง

.....
 .....

3. ท่านทราบหรือไม่ว่ามีหน่วยงานใดบ้างที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะ

.....
 .....

4. ท่านได้รับการประชาสัมพันธ์ในการจัดการขยะชุมชน ทางใดบ้าง

.....
 .....

ข) การมีส่วนร่วมของประชาชน

1. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างไร

.....
 .....

2. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในการจัดการขยะในชุมชน

.....
 .....

3. ท่านมีแรงจูงใจอะไรในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะ

.....
 .....

4. ท่านเห็นด้วยกับการดำเนินการจัดการขยะชุมชนหรือไม่

.....
 .....

5. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนมีการจัดการขยะชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง

.....
 .....

ค) ผลสะท้อนจากการจัดการขยะชุมชนเมืองและชุมชนชานเมือง

1. ท่านคิดว่า ในการจัดการขยะชุมชนมีผลกระทบต่อชุมชนด้านใดบ้าง

.....
 .....

2. ท่านคิดว่า ในการจัดการขยะชุมชนเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในชุมชนหรือไม่ อย่างไร และท่านมีวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้นอย่างไร

.....
 .....

3. ท่านคิดว่าผลจากการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการขยะชุมชน จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของชุมชนมีอะไรบ้าง

.....
 .....

5. ท่านคิดว่าผลจากการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการขยะชุมชน กิจกรรมที่เป็นเป้าหมายในอนาคตมีอะไรบ้าง

.....
 .....

6. ท่านคิดว่าผลจากการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการขยะชุมชน จำเป็นจะต้องมีการตั้งกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติให้ประชาชนใช้ร่วมกันหรือไม่

.....
 .....

แนวทางการสัมภาษณ์ชุดที่ 3 สำหรับหน่วยงานที่ร่วมในการจัดการขยะชุมชน

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

2. เพื่อเปรียบเทียบการจัดการขยะในชุมชนเมืองและชุมชนชนานเมือง : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

เรื่อง : การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

: Waste Management in Isan Urban Community : Power and People Participation

ข้อมูลทั่วไป (โปรดระบุให้ชัดเจน)

ชื่อ-สกุล ของผู้ให้สัมภาษณ์.....

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

ภูมิลำเนา.....

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

เริ่มการสัมภาษณ์..... จบการสัมภาษณ์.....

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้ข้อมูลตามความเห็นของท่านอย่างอิสระและตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง ณ โอกาสนี้

นางสาวอรุมา รัตน์พล

ผู้วิจัย

**หมายเหตุ: คำตอบทั้งหมดของท่านจะไม่มีผลผูกพันต่อตัวท่านแต่อย่างใด

และจะเก็บรักษาไว้ ให้เป็นความลับเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในทางวิชาการเท่านั้น

แบบสัมภาษณ์การเก็บข้อมูล

เรื่อง การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน
 ส่วนที่ 3 เป็นข้อความสำหรับถามกลุ่มเป้าหมายที่เป็นหน่วยงานในการจัดการขยะชุมชน จำนวน 4 คน ประกอบด้วยฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ คือ ตัวแทนองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ตัวแทนสิ่งแวดล้อม ภาค 10 ตัวแทนเทศบาลนครขอนแก่น ตัวแทนเทศบาลตำบลพระลับ ซึ่งเป็นการตอบวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะชุมชนเมือง และเพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะในเขตเมืองและเขตชานเมืองอีสาน ข้อคำถามประกอบด้วย

ก) การจัดการขยะชุมชนในเชิงนิเวศวิทยาทางการเมือง

1. หน่วยงานท่านมีบทบาทในการจัดการขยะชุมชนอย่างไรบ้าง

.....
 .....

2. หน่วยงานท่านมีวิธีการสร้างความเข้าใจในการจัดการขยะชุมชน อย่างไรบ้าง

.....
 .....

3. หน่วยงานท่านใช้วิธีการใดบ้างในการส่งเสริมสนับสนุนในการจัดการขยะชุมชน

.....
 .....

4. กิจกรรมที่ทางหน่วยงานทำร่วมกัน มีกิจกรรมใดบ้าง

.....
 .....

6. หน่วยงานท่านมีกิจกรรมใดบ้างที่เป็นแบบอย่างให้ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมได้มีกรทำ
 ร่วมกัน

.....
 .....

7. หน่วยงานท่านใช้การประชาสัมพันธ์อย่างไรที่สามารถสร้างความเข้มแข็งในการจัดการ
 ขยะชุมชน

.....
 .....

ข) การมีส่วนร่วมของประชาชน

1. หน่วยงานท่านมีแนวทางใดที่ใช้ในส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

.....

.....

2. หน่วยงานท่านมีขั้นตอนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างไรบ้าง

.....

.....

3. หน่วยงานท่านใช้วิธีการใดในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ

.....

.....

4. หน่วยงานท่านมีขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมกลุ่มต่อไปอย่างไร เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างเข้มแข็ง

.....

.....

ค) ผลสะท้อนจากการจัดการขยะชุมชนเมืองและชุมชนชานเมือง

1. ท่านคิดว่า ในการจัดการขยะชุมชนมีผลกระทบต่อชุมชนด้านใดบ้าง

.....

.....

2. ท่านคิดว่า ในการจัดการขยะชุมชนเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในชุมชนหรือไม่ อย่างไร และท่านมีวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้นอย่างไร

.....

.....

3. ท่านคิดว่า มีมาตรการใดที่จะแก้ปัญหาขยะเมื่อมีผู้ประกอบการรายใหม่เข้ามาใช้พื้นที่ในชุมชน

.....

.....

4. ท่านคิดว่า ผลจากการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการขยะชุมชน จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่มมีอะไรบ้าง

.....

.....

5. ท่านคิดว่าผลจากการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการขยะชุมชน กิจกรรมที่เป็นเป้าหมาย
ในอนาคตมีอะไรบ้าง

.....
.....

6. ท่านคิดว่าผลจากการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการขยะชุมชน จำเป็นจะต้องมีการตั้ง
กฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติให้ประชาชนใช้ร่วมกันหรือไม่

.....
.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ข

หนังสือแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ที่ รศรป. ๐๑๔๑/๒๕๖๒		วจักรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น รับที่ ๑๐๙/๓๑ วันที่ 23 ต.ค. 2562 เวลา ๑๕.๕๕
	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๕๐๐๐	
	๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๒	
เรื่อง ขออนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย		
เรียน <u>ท่านผอ.องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น</u>		
ด้วย นางสาวอรอุมา รัตนพล รหัสประจำตัว ๕๖๙๒๖๐๑๕๐๑๐๒ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชารัฐศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน" เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์		
คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงขออนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยกับประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำข้อมูลไปทำการวิจัยให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ต่อไป		
จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้		
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY 		
(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร) คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์		
คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕ โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑		

เทศบาลตำบลพระลับ
รับที่ 2416 / 2562
วันที่ 22, พค, 2562
เวลา 16:00 น.

ที่ รศรป. ๐๑๔๒/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

เรียน นายกเทศมนตรีตำบลพระลับ

ด้วย นางสาวอรอุมา รัตนพล รหัสประจำตัว ๕๖๙๒๖๐๑๔๐๑๐๒ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชารัฐศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน” เพื่อให้การวิจัย ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงขออนุญาตให้ผู้วิจัย เข้าทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยกับประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำข้อมูลไปทำการวิจัยให้ บรรลุตามวัตถุประสงค์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕

โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

ที่ รศรป. ๐๑๔๑/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

เรียน ..... นางสาวอรอุมา รัตนพล รหัสประจำตัว ๕๖๔๒๖๐๑๔๐๑๐๒ .....

ด้วย นางสาวอรอุมา รัตนพล รหัสประจำตัว ๕๖๔๒๖๐๑๔๐๑๐๒ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชารัฐศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน” เพื่อให้การวิจัย ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงขออนุญาตให้ผู้วิจัย เข้าเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยกับประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำข้อมูลไปทำการวิจัยให้บรรลุตาม วัตถุประสงค์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕

โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

ที่ รศรป. ว ๐๑๔๐/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพล พรหมกุล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวอรอุมา รัตนพล รหัสประจำตัว ๕๖๙๒๖๐๑๔๐๑๐๒ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชารัฐศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน” เพื่อให้การวิจัย ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญ ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

- คมสันตรอง
- อรรถกสิวิ วัฒนาภรณ์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕
โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

(อ.ศ.ดร. สุรพล พรหมกุล)

ที่ รศรป. ว ๐๑๔๐/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์วินัย ผลเจริญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวอรอุมา รัตนพล รหัสประจำตัว ๕๖๙๒๖๐๑๔๐๑๐๒ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชารัฐศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน” เพื่อให้การวิจัย ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญ ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณ
มา ณ โอกาสนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ได้รับ ๕/๐๖/๖๒
 ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๒
 ๒๕ ๘

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕
โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

ที่ รศรป. ว ๐๑๔๐/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนุสรณ์ พัฒนสานต์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวอรอุมา รัตนพล รหัสประจำตัว ๕๖๙๒๖๐๑๔๐๑๐๒ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชารัฐศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน : อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน” เพื่อให้การวิจัย ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญ ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอมพร)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ผศ.ดร.อนุสรณ์ พัฒนสานต์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕
โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ชุมชนโนนหนองวัด 1

นายจรูญ เจริญสุข	ประธานชุมชน	14,25 สิงหาคม 2562
นายวิชาญ แก้วกล้า	รองประธานชุมชน	25 สิงหาคม 2562
นางจันทร์สด เจริญสุข	เหรัญญิก	25 สิงหาคม 2562
นายอาทิตย์ โยมะบุตร	กรรมการชุมชน	25 สิงหาคม 2562
นางอาทิตย์อุทัย โยมะบุตร	หัวหน้า อสม.ชุมชน	25 สิงหาคม 2562
นางจตุพร ชนะภาศรี	ผู้ประกอบการร้านค้า	25 สิงหาคม 2562

ชุมชนหัวถนน

นายกฤตภาส ปรงศรีปัญญา	ผู้ใหญ่บ้าน	16,20 สิงหาคม 2562
นายหนูเพียร นามมูลน้อย	กรรมการหมู่บ้าน	20 สิงหาคม 2562
นางสมบัติ หาจันทร์	กรรมการหมู่บ้าน	20 สิงหาคม 2562
นางอัมพร พรนิคม	กรรมการหมู่บ้าน	20 สิงหาคม 2562
นายสมาส ชี้อตรง	กรรมการหมู่บ้าน	20 สิงหาคม 2562
นางจารุวรรณ เศษทรัพย์	กรรมการหมู่บ้าน	20 สิงหาคม 2562
นางฉิรพร บุญรักคำ	กรรมการหมู่บ้าน	20 สิงหาคม 2562
นางวานิล ปทุมชาติ	กรรมการหมู่บ้าน	20 สิงหาคม 2562
นางสาวจตุพร ทองสุข	กรรมการหมู่บ้าน	20 สิงหาคม 2562
นางบัวพัส บุญรักคำ	ตัวแทน อสม.	20 สิงหาคม 2562
นายอุดม เทพแสงจันทร์	ปราชญ์ชาวบ้านด้านสมุนไพร	20 สิงหาคม 2562
นางภัทรภร ทองเงิน	ผู้ประกอบการร้านค้า	20 สิงหาคม 2562
นางเนตรนารี เทพแสงจันทร์	ผู้ประกอบการร้านค้า	20 สิงหาคม 2562

หน่วยงาน

เทศบาลตำบลพระลับ

นางปราณี ทองสำแดง นวก.สุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม 22 สิงหาคม 2562

นายพัฒนพงษ์ คุ่มโสก นวก.สุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม 22 สิงหาคม 2562

เทศบาลนครขอนแก่น

นางสาวศิรินารถ เทียมไธสง นวก.สุขาภิบาลปฏิบัติการ 22 สิงหาคม 2562

นางสาวต็ม สุทธิ ผู้ช่วยเจ้าพนักงานธุรการ 22 สิงหาคม 2562

องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

นางปัทมา โพธิ์รัตน์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ 23 สิงหาคม 2562

อื่นๆ

ผู้ประกอบการและประชาชนในเขตชุมชนเมืองและชานเมือง 24-27 สิงหาคม 2562

ร่วมกิจกรรม

ร่วมศึกษาดูงานศูนย์เรียนรู้ชุมชนหัวถนนของคณะนักศึกษาแพทย์ ชั้นปีที่ 4

จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น 20 สิงหาคม 2562

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวอรุมา รัตนพล
วัน เดือน ปีเกิด	5 ตุลาคม 2520
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	114/1 หมู่ที่ 4 ตำบลยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2548	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน ระดับ 3 องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2551	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ระดับ 4 องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2554	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ระดับ 6ว องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2555	นักบริหารงาน อบต. ระดับ 6 องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2557	นักบริหารงาน อบต. ระดับ 7 องค์การบริหารส่วนตำบลแห่ใต้ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2558	นักบริหารงานเทศบาล ระดับ 7 เทศบาลตำบลโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2559	นักบริหารงานท้องถิ่น ระดับต้น องค์การบริหารส่วนตำบลนาทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2543	ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. 2553	ปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม